

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring
i en arbeiderklassekontekst

Mona-Lisa Lieng

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2008

Sammendrag

Temaet i denne masteroppgaven er generasjonsoverføring av barneoppdragelse i en arbeiderklassekontekst. Oppgaven handler om unge foreldre som vokste opp i arbeiderklassefamilier med to yrkesaktive foreldre. Hvordan opplevde informantene oppveksten sin, og hvordan utformer de foreldreskapet sitt? Hva er klassespesifikt, og hva er klasseoverstridende? Er det noe de vil gjendanne og endre? Bruker de oppvekstfamilien som referansepunkt, eller viser de til holdepunkter utover familiekonteksten?

Forskning viser klasseforskjeller i oppdragelsespraksis, idet arbeiderklasseforeldre tradisjonelt har lagt størst vekt på innordning og lydighet forsterket gjennom bruk av fysiske sanksjonsmidler. Hovedfokuset i denne oppgaven er på oppdragelsesstil med særlig henblikk på fysiske sanksjoner, men et underspørsmål er knyttet til holdning og praksis når det gjelder omsorgsarrangement. Her viser forskning at arbeiderklasseforeldre i mindre grad benytter barnehage i forhold til middelklasseforeldre.

I norsk familiesosiologi er det forsket lite på barneoppdragelse i arbeiderklassen. I tillegg har middelklassens verdier ofte blitt tatt for gitt, og slik har man understreket arbeiderklassens ”feil og mangler”. Mye av intensjonen i denne oppgaven er å bidra til et mer nyansert bilde av oppvekst og oppdragelse i en arbeiderklassekontekst. Kan positive så vel som mangelfulle sider ved arbeiderklasseoppveksten trekkes frem?

Oppgaven baserer seg på kvalitative intervju samtaler med åtte foreldre, derav fem kvinner og tre menn, hovedsakelig bosatt i og utenfor Osloområdet. I analysen anvender jeg begreper som tar sikte på å identifisere hvordan informantene forholder seg til erfaringer fra oppvekstfamilien når de utformer foreldreskapet sitt. Her identifiserer jeg tre hovedtyper som handler om å bryte med, gjendanne eller reparere mønstre fra egen oppvekst, beroende på i hvilken utstrekning informantene bruker oppvekstfamilien som positiv eller negativ modell.

Resultatene tyder på at det er stor variasjon i egne oppveksterfaringer der det fortelles om tunge så vel som gode oppveksterfaringer. Eksempler på tung oppvekst er erfaringer med vold, alkoholmisbruk og fraværende fedre, mens eksempler på god oppvekst er erfaringer med verbal irettesettelse og nærværende fedre. I selve oppdragelsesstilen var det derimot

mindre variasjon å spore. De fleste informantene gir et bilde av en autoritær oppdragelse i oppveksten, der lydighet fremstod som en sentral oppdragelsesverdi. Flere erfarte fysiske sanksjoner i mildere eller strengere form, og det var hovedsakelig fedrene som ble sett på som de ”strengeste”. Andre sanksjoner fra oppveksten var verbal irettesettelse, tap av goder og husarrest.

Når det kommer til eget foreldreskap, tyder resultatene på noenlunde lik praksis. Fra et klassesynspunkt forstår jeg mye av informantenes oppdragelsespraksis som en tilnærming til middelklassefamiliens verdier og praksiser, idet *selvstendighet* fremstår som en sentral oppdragelsesverdi. Barnas selvrealisering og mestring av omgivelsene vektlegges, men *lydighetsverdien* er ikke fraværende. Blant annet blir regler og punktlighet nevnt som viktige verdier. Når reglene ikke overholdes, praktiseres verbal irettesettelse, frihetsbegrensninger og tidsbegrenset tap av goder. I tillegg er det noen som sier at de tar hardt tak i barna sine. Dette gjelder informanter som selv erfarte fysiske sanksjoner i oppveksten, og her illustreres manglende samsvar mellom verdi og praksis. Slik irettesettelse kan imidlertid forstås som en videreføring av lydighetskrav og bruk av makt, og på dette punktet kan det virke som at de informantene det gjelder praktiserer arbeiderklassesosialisering fremfor middelklassesosialisering.

Av omsorgsarrangement i oppveksten erfarte de fleste å være hjemme hos mor i førskolealder. I egen praksis har samtlige benyttet barnehage som tilsynsordning. Men til tross for lik omsorgspraksis, finner jeg at *holdningene* er ulike: Noen mener barna har det best hjemme hos mor, mens andre mener barnehagen er bra som sosialiseringsarena. Mødre som selv erfarte å være hjemme hos mor er de som er mest tilbøyelige til å mene at barna har det best hjemme.

I denne oppgaven finner jeg tendenser til både gjendanning og endring med hensyn til oppdragelsesverdier, sanksjonsmidler og omsorgsarrangement. Oppvekstfamilien fremstår som et sentralt referansepunkt i positiv så vel som i negativ forstand.

Forord

Så var siste side skrevet! Det føles godt, men samtidig litt vemodig å være ferdig. Jeg har hatt en spennende og lærerik tid, og det har vært motiverende å kunne bedrive forskning og frembringe mer viten rundt et tema som forhåpentligvis andre kan dra nytte av i ettertid.

Det er mange jeg ønsker å takke. Først og fremst vil jeg takke informantene mine som har delt sine historier med meg og leserne av denne oppgaven. Jeg håper de føler seg rettferdig behandlet og tilfreds med hvordan jeg har brukt fortellingene i analysen.

En stor takk rettes til veilederen min, professor Tone Schou Wetlesen, for all faglig støtte og engasjement. Veiledningsmøtene våre har vært til stor hjelp, og jeg er svært takknemlig for hennes vurderinger og tålmodighet.

Takk også til forsker Margunn Bjørnholt som deltok på seminarer, og takk til medstudent Lene Opsahl for fint samarbeid. Jeg vil også rette en takk til lesegruppa på NOVA som i mai i år ga svært nyttige innspill til deler av oppgaven min.

Sønnen min, Vincent Antonio Lieng, min store inspirasjon og motivasjon, fortjener en stor takk for alltid å ha vist tålmodighet og forståelse for mammas studietilværelse, og for alltid å være så flink til å være den han er. Samboeren min, Sverre Lieng, har vært korrekturleser og en trygg klippe gjennom skriveprosessens mange oppturer og like mange nedturer. Mimmi har lest korrektur og vært snill barnepike i travle skrivestunder. Mor har matet kattene mine og krydret hverdagen med humoren sin. Min stolte pappa og mine dyrebare søsken Cristy, Mary-Ann (som har hjulpet til med redigering), Lillerolf, Christopher og Antony har alltid hatt troen på meg. Takk til dere alle for mange oppmuntrende ord underveis! Og takk til mamma som alltid er med meg.

Vestfossen, september 2008

Mona-Lisa Lieng

INNHold

Sammendrag	iii
Forord	v
Innholdsfortegnelse	vii

Kapittel 1. INNLEDNING

1

1.1. Presentasjon av tema	1
Generasjonsoverføring av barneoppdragelse	1
Barneoppdragelse i en klassekontekst	2
1.2. Problemstilling	5
1.3. Teoretisk perspektiv og litteraturgjennomgang	8
Generasjonsperspektiv	8
Pågående studie om barneomsorg og generasjon	9
Barneoppdragelse og sosialisering	10
Barneoppdragelse før og nå	11
Autoritær, autoritativ og dialogisk barneoppdragelse	12
Teorien om sirkulær gjendanning	16
Arbeiderklasse og arbeiderklassekontekst	17
Dokumenterte forskjeller mellom oppdragelse i arbeiderklassen og middelklassen	18
Fysiske sanksjonsmidler i oppdragelsen	21
1.4. Analyseramme	22
Mønsterbryter, gjendanner og reparatør	22
1.5. Videre fremstilling	25

Kapittel 2. METODE OG INFORMANTUTVALG

27

2.1. Informantene	28
Informantutvalget	28
Rekrutteringen	31
2.2. Intervjuene	33
Å skape gode intervjuer	33
Intervjuguiden	34
Intervjukonteksten	35
2.3. Analysen	35
Analyse av intervjuutskriftene	35
Noen etiske aspekter	36
Informert samtykke	37

2.4. Datas troverdighet	39
Informantenes selvpresentasjon	40
Forskereffekt	41
Noen fordeler og ulemper ved de retrospektive dataene.....	41
2.5. Datas bekreftbarhet	42
2.6. Datas overførbarhet	43
Kapittel 3. OPPVEKSTHISTORIER	45
3.1. Innledning.....	45
3.2. Tung oppvekst	45
Barneomsorgen: Hjemme hos mor eller med mor på jobb	46
Barneoppdragelsen: Lydighet og fysiske sanksjoner	47
3.3. God oppvekst	49
Barneomsorgen: Hjemme hos mor og i barnepark.....	50
Barneoppdragelsen: Selvstendighet og tap av goder.....	51
3.4. Blandet oppvekst	52
Barneomsorgen: Hjemme hos mor.....	53
Barneoppdragelsen: Lydighet og husarrest	54
3.5. Sammenfattende kommentar	55
Kapittel 4. OPPDRAGELSE I OPPVEKSTFAMILIENE	59
4.1. Innledning.....	59
4.2. Lydighet og innordning	59
4.3. Fysiske sanksjoner	60
4.4. Mors og fars bidrag til oppdragelsen	62
4.5. Kjærlighet og gavmildhet	70
4.6. Fritidsaktiviteter og oppvekstfamiliens nettverk	70
4.7. Omsorgsarrangementene	72
4.8. Sammenfattende kommentar	74

Kapittel 5. FORELDREPOSISJONEN – OPPDRAELSE OG OMSORG FOR EGNE BARN	77
5.1. Innledning.....	77
5.2. Oppvekstfamilien som negativ modell	78
Et ønske om å være nærværende far	79
På vakt mot vold og alkohol.....	82
Omsorgsarrangement	84
Hvordan forstå brudd med negative mønstre?	84
5.3. Oppvekstfamilien som positiv modell	87
Verbal interaksjon og tap av goder	87
Barnehagestart og arbeidstider	89
5.4. Oppvekstfamilien som negativ og positiv modell	90
På vakt mot alkohol.....	90
Familien viktigst.....	91
Positiv verdioverføring.....	93
Lydighet og sanksjonering	93
Oppfølging	97
Et ønske om å være hjemme lenger	100
5.5. Sammenfattende kommentar	104
Kapittel 6. AVSLUTNING: BARNEOPPDRAELSE OG GENERASJONSOVERFØRING	107
6.1. Oppsummering og konklusjon	107
Ulike oppveksterfaringer	107
De fleste er reparatører	109
Både selvstendighet og lydighet.....	109
Gjendanning av fysiske sanksjoner?	110
Kvinnene vil ha barna hjemme lenger.....	111
Oppvekstfamilien som positiv og negativ modell.....	112
6.2. Spørsmål for videre forskning	112
LITTERATURLISTE	115
Vedlegg 1 – Informantutvalget	127
Vedlegg 2 – Intervjuguiden.....	129
Vedlegg 3 – Bakgrunnsopplysninger	133

Kapittel 1) Innledning

1.1. Presentasjon av tema

Barns oppvekstvilkår er et offentlig anliggende i vår tid. Elementære behov som mat, klær og tak over hodet er ikke tilstrekkelig for at et barn skal ha det bra. Barn må også ha voksne de kan forholde seg til og som kan oppdra dem ”riktig”. Foreldre har et oppdragsansvar som innebærer at det prioriteres og velges verdier, mål og innhold på vegne av barna, og det er en sammenheng mellom samfunnet man vokser opp i og hvordan man oppdrar barn. I norsk familiesosiologi er det forsket lite på barneoppdragelse i en klassekontekst. Det er også forsket lite på oppdragelse i et generasjonsperspektiv. Denne mangelen i samfunnsforskningen er én av drivkreftene bak valg av problemstilling. Det at jeg selv kommer fra en arbeiderklassefamilie er en annen.

Denne masteroppgaven tar for seg generasjonsoverføring av barneoppdragelse i en arbeiderklassekontekst. Jeg har intervjuet et strategisk utvalg norske foreldre med arbeiderklassebakgrunn og undersøker hvilken betydning erfaringer fra oppvekstfamilien har på deres oppdragspraksis. I hvilken grad velger de å videreføre egne oppveksterfaringer? Hva vil de eventuelt gjendanne og endre?

Generasjonsoverføring av barneoppdragelse

I norsk familiesosiologi har Wetlesen (2000) skrevet om generasjonsoverføring av barneoppdragelse. Gjennom tilbakeblikk på egen oppvekst undersøkes det om foreldrene bruker egne barndomserfaringer og opplevelser som inspirasjonskilde i utformingen av foreldreskapet. Hvilken rolle spiller foreldrene som kulturformidlere og oppdragere overfor sine førskolebarn? Undersøkelsen er imidlertid ikke gjort i en klassekontekst. Nesten halvparten av informantene kommer riktignok fra arbeider – eller håndverkerfamilier, men analysen konsentreres om middelklasse og lavere middelklasse.

Et annet bidrag som også tar for seg generasjonsoverføring, er den britiske studien til Brannen m.fl. (2004). Heller ikke denne studien tar for seg generasjonsoverføring i en klassekontekst. I studien blir fire generasjoner studert (oldeforeldre, besteforeldre, foreldre og deres sønner og

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

døtre), og formålet med undersøkelsen er å belyse strukturelle rammebetingelser som preger relasjonene mellom generasjonene. Forskerne finner at både kontinuitet og endring preger relasjonene. Imidlertid er temaet om barneoppdragelse heller fraværende i studien. I stedet har den fokus på hvordan foreldrene gjør barneomsorgen i en travel moderne tid.

Barneoppdragelse i en klassekontekst

De fleste studier i norsk familiesosiologi har hatt et utvalg som er konsentrert om middelklasse og lavere middelklasse, og slik har de ikke vært spesielt godt egnet for å få frem eventuelle klasseforskjeller. Det hevdes at middelklassen har det samfunnsmessige hegemoniet i dag (Savage 2000). Middelklassens verdier har ofte blitt tatt for gitt, og det har vært en tendens til at folk fra arbeiderklassen har blitt sammenliknet med folk fra middelklassen. Slik har man blant annet understreket deres ”feil og mangler”:

They may for instance be described as having lower education, lower housing standard, and more “passive” leisure activities than middle-class people. These are important facts, but they also reflect research methods that are culturally biased by taking middle-class values for granted, and thereby they do not take account for the conceptions and categories of the people studied, what their lives are really about. (Gullestad 1984:12).

Forskere har påpekt at våre holdninger og praksiser har sammenheng med vårt *utdanningsnivå* (Kitterød 2002). Et eksempel er det norske likestillingsprosjektet som har blitt kritisert for å være forbeholdt middelklassekvinner behov og interesser, idet tilslutningen til likestillingsspørsmål avhenger av kvinners utdanningsnivå¹. En stor andel norske kvinner med lav utdanning sier seg positive til å være hjemmeværende til barna skal begynne på skolen (NOU i Skilbrei 2004:76), og dette sosiologiske funnet er i sterk kontrast til hva som har vært offentlige prioriteringer i det moderne likestillingsprosjektet. Blant annet har Likelønnskommisjonens forslag om å tredele foreldrepermisjonen blitt oppfattet som diskriminerende familiepolitikk, idet forslaget stemmer dårlig overens med arbeiderklasseforeldres logikk om at omsorg er et naturlig hele og et familieanliggende. Kommisjonens forslag stemmer imidlertid overens med den forståelsen *middelklasseforeldre* har til god barneomsorg, og slik opphøyer forslaget om tvungen tredeling middelklassens

¹ Et annet eksempel som viser utdanningsnivåets betydning, er at høyt utdannede mødre jevnt over har større likedeling av husarbeid enn dem med kortere utdanning. Dette bunner dels i at de bruker mer tid i yrkeslivet enn andre, står for en større del av husholdningsinntekten og oftere har høyt utdannede partnere (Kitterød 2002).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

familiesyn til en norm (Farstad og Stefansen 2008). Likestillingstemaet gir derfor en god illustrasjon på at arbeiderklasseverdier har blitt oversett, og at middelklasseverdier ofte tas for gitt i det norske samfunnet.

”Familien i klassesamfunnet” (Holter, Henriksen, Gjersten og Hjort 1975) er en av de siste relevante studiene i Norge som tar for seg familien i ulike klasser. I denne undersøkelsen ble det blant annet funnet forskjeller mellom arbeiderklassefamilier og middelklassefamilier med hensyn til grensesetting i oppdragelsen. Mens middelklasseforeldre i større grad benyttet psykiske sanksjoner, var fysiske sanksjoner vanligere praksis i arbeiderklassefamiliene. Imidlertid har samfunnet endret seg siden Holters studie på 1970-tallet. Blant annet må loven mot fysisk avstraffelse av barn nevnes, som ble innført i Norge i 1987 (Thuen og Sommerschild 1997). Dette er noe jeg ønsker å se nærmere på i oppgaven. Informantene mine vokste opp i en tid da det fremdeles var akseptert å slå barn. Hvilke erfaringer har informantene gjort seg med hensyn til fysiske refselsler i oppveksten? Og hvordan forholder de seg til slike former for grensesetting i egen oppdragspraksis?

Av norske bidrag ved siden av Holters studie, har Gullestad (1984) i en doktorgradsavhandling skrevet om unge arbeiderklasssemødre i Bergen, mens Skilbrei (2003) har i en doktorgradsavhandling skrevet om yrkesaktive kvinner i Oslo. Gullestad har gjort en etnografisk studie av 15 familier, der fokuset i undersøkelsen var hvordan unge arbeiderklasssemødre organiserte hverdagen sin. Skilbrei intervjuet 30 voksne kvinner som arbeidet i renholds – og dagligvarebransjen. Hun har også gjort feltarbeid på arbeidsstedene deres. I studien belyser Skilbrei ufaglærte kvinners situasjon; både forhold som berører arbeidslivet og familien. Både Gullestad og Skilbrei har altså hatt fokus på hvordan kvinnene organiserer hverdagen sin, og slik viser de at det kjønnete foreldreskapet fremstår som helt sentralt i reproduksjonen av ulikhet.

Internasjonalt er det gjort flere kvalitative studier som omhandler familien i et klasseperspektiv. Blant annet er det skrevet om unge britiske arbeiderklasssemødres identitet (Mitchell og Green 2002), om klassebaserte forskjeller i hvordan mødre kombinerer yrkeslivet og barneomsorgen (Duncan 2005) og om hvordan amerikanske foreldre fra ulike klasser organiserer dagliglivet (Lareau 2000).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Flere av studiene viser til forskjeller mellom arbeider – og middelklassefamilier når det kommer til oppdragelses - og omsorgspraksis. Det fremkommer av forskningen at middelklasseforeldre er mer opptatt av hva som fremmer barnets utvikling (Lareau 2000). Disse foreldrene mener også det er en fordel for barna at mødrene er yrkesaktive, fordi profesjonelle gjør en bedre omsorgsjobb enn dem selv (Duncan 2005; Vincent og Ball 2006). Andre funn viser at omsorg av barn og eldre er mer sentralt for selvbildet hos arbeiderklasseforeldre (Skeggs 1997), mens middelklasseforeldre mener det er en risiko for å miste seg selv og identiteten sin dersom de kun er hjemmeværende med barna (Vincent og Ball 2006). På bakgrunn av disse forskningsresultatene fra andre land er det særlig interessant å studere hvordan *norske* foreldre med arbeiderklassebakgrunn utformer foreldreskapet sitt.

Ved siden av loven mot fysisk avstraffelse av barn av 1987 har også andre endrede samfunnsforhold betydning for hvordan foreldre utformer foreldreskapet. Dette er viktige betraktninger som jeg vil at leseren skal ta med seg i analysen. I Norge har vi en ekspansiv velferdsstat som tilbyr stadig flere universelle ordninger for småbarnsforeldre. Blant annet kan kontantstøtten og permisjonsordningene nevnes, og foreldrepermisjonen springer ut av en omsorgspolitisk tenkning som bygger på ideen om at mor og far skal likestilles i familie og arbeidsliv (Brandth, Bungum og Kvande 2005). Norge innførte en ny permisjonslov for småbarnsforeldre i 1993. Den totale permisjonstiden ble da forlenget til ett år, og fedrene fikk en egen kvote på fire uker. I dag har foreldrene 44 uker permisjon med full stønad og 54 uker med 80 prosent stønad. Tre uker før og seks uker etter fødselen er forbeholdt mor, mens seks uker er forbeholdt far.²

Slike reformer kan føre til endringer i oppdragelses - og omsorgspraksis. I dag er det for eksempel mer vanlig at mor er yrkesaktiv mens far tar en større del av omsorgsarbeidet, - noe som også gjør at far blir mer ”til stede” i oppdragelsen av barna. Samtidig snakkes det om tidsklemmeproblematikk og travlere hverdag som gjør at foreldre og barn tilbringer mindre tid sammen (Hochschild 2003). I tillegg til permisjonsreformer og innføring av lov mot fysisk avstraffelse av barn, har vi fått en utjevning av klasseforskjeller grunnet bedre utdanning hos

² I dagens likestillingsdebatt omkring fødselspermisjonen foreslår som nevnt Likelønnskommisjonen at permisjonstiden skal deles på tre: 1/3 til mor, 1/3 til far mens foreldrene selv kan bestemme over den siste. En formening i denne debatten er at en forlengelse av fars permisjon må komme *i tillegg til* og ikke *i stedet for* den nåværende fødselspermisjonen (Skard og Wetlesen 2008).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

neste generasjons foreldre (Østerberg og Engelstad 1995). Andre kjennetegn ved vårt moderne samfunn som har betydning for foreldrepraksisen, er større barnehagedekning, endring i kjønnsrollemønsteret, samt økonomiske rammebetingelser som etableringsutgifter og studielån³. Dessuten ser selve *familien* annerledes ut i dag enn for noen tiår tilbake. Formen på familien har blitt lengre og tynnere, omtrent som en ”bønne” (Brannen m.fl. 2004), fordi levealderen øker mens fødselsraten synker. Økte skilsmisser fører til at parforhold oftere løses opp, samtidig som at det er blitt vanligere å etablere seg på nytt (Levin 2001).

Jeg har dessuten en personlig motivasjon for å gjennomføre dette prosjektet. Jeg kommer selv fra en arbeiderklassefamilie og har gjennom studieårene oppdaget at det foreligger lite kunnskap på det norske feltet som dreier seg om barneoppdragelse i arbeiderklassen. Slik *har* jeg ikke bare empiri i form av intervjuutskrifter, - men jeg *er* også empiri i form av bakgrunnen min⁴. Jeg er selv en forelder med arbeiderklassebakgrunn og har ofte følt meg ”fremmed” i den foreliggende litteraturen. Blant annet har jeg ikke kjent meg igjen i de oppveksthistoriene som er blitt beskrevet, og egne erfaringer med alt fra mye kjærlighet og omsorg til fysiske sanksjonsmidler har gjort meg bevisst på hva jeg vil overføre og ikke overføre fra oppveksten⁵. Hvordan er denne ”bevisstheten” blant andre foreldre med arbeiderklassebakgrunn? Dette, samt hva som kjennetegner foreldrenes oppdragsstil generelt, er noe jeg ønsker å frembringe mer innsikt og forståelse rundt.

1.2. Problemstilling

Tema for masteroppgaven er *generasjonsoverføring av barneoppdragelse i en arbeiderklassekontekst*. Hovedproblemstillingen er å utforske hvordan foreldre med denne klassebakgrunnen utformer foreldreskapet sitt, og fokuset er på grensesetting og fysiske sanksjoner. Hva kjennetegner foreldrenes oppdragsstil? I hvilken grad bruker de oppvekstfamilien som modell for egen oppdragspraksis? Bruker de oppvekstfamilien som referansepunkt, eller viser de til holdepunkter utover familiekonteksten?

³ Her viser imidlertid forskning at det er store sosiale skjevheter i *hvem* som benytter seg av Lånekassen, idet ungdom fra høyere sosiale lag er de som i størst grad tar opp studielån (Fekjær 2008).

⁴ I tillegg var mye av min mors praksis forankret i asiatisk tradisjon.

⁵ Min forforståelse er også mye grunnet i erfaringer jeg gjorde når jeg var hjemme hos jevnaldrende fra arbeiderklassen. Mange var hjemme hos mor i førskolealder, og jeg opplevde at lydighet og fysiske sanksjoner så vel som kjærlighetsbevis var vanlig praksis i flere av familiene.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Mye av intensjonen i denne oppgaven er å bidra til et mer nyansert bilde av oppvekst i en arbeiderklassekontekst, og slik er et underspørsmål knyttet til om hvorvidt informantene kan trekke frem positive så vel som mangelfulle sider ved oppveksten sin.

I denne oppgaven ser jeg på omsorgsarrangement som et ledd i barneoppdragelsen, og et annet underspørsmål som inngår i problemstillingen er hvilken betydning omsorgsordninger har for oppdragelsen. Jeg undersøker hvilke omsorgsordninger informantene har benyttet, men her er jeg hovedsakelig ute etter *holdningene*. Historisk sett er arbeiderklassen kjennetegnet ved lite bruk av barnehage (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003), og dette er noe jeg ønsker å se nærmere på i analysen. Er det for eksempel slik at informantene ser på barnehagen som en god sosialiseringsarena? Forskning viser at motstanden mot barnehagen er mer eller mindre forsvunnet i den norske befolkningen, og at oppfatningene om verdien av barnehageopphold stadig har endret seg i favør av barnehager (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003). Hvordan forholder informantene mine med arbeiderklassebakgrunn seg til bruk av barnehager for barna sine? Hvordan er den ”kulturelle praksisen”? Kulturell praksis forstås her som praksiser som utgår fra bestemte oppfatninger av hva som er bra for barnet, og de føringene disse oppfatningene gir for hvordan foreldrene ordner seg (Farstad og Stefansen 2007)⁶.

Det var først og fremst middelklassefamilier som benyttet seg av barnehagetilbudet på 1970 – og 1980 – tallet. Arbeiderklassefamilier foretrakk i stedet dagmamma (eller slektninger) dersom foreldrene ikke kunne passe barna selv. En grunn til dette var at de gjerne kjente til dagmamma fra før (Skre 1991). Med andre ord er det mange foreldre i dag med arbeiderklassebakgrunn som *ikke* erfarte å gå i barnehage. Forskning viser at arbeiderklasse mødre som ikke erfarte å gå i barnehage selv, mener at barna har det best hjemme hos mor (Skilbrei 2004). Imidlertid er det slik at de fleste yrkesaktive foreldre, på tvers av klasse, benytter seg av barnehagetilbudet i dag. Betyr dette at det kan være noe manglende samsvar mellom holdning og praksis?

⁶ Farstad og Stefansen trekker på dette perspektivet som Le Vine og medarbeidere har utviklet, og som de begrepsfestet som ”kulturelle modeller for småbarnsomsorg”. Modellene for omsorg utgjør en type hverdagskunnskap som tas for gitt. De gir mening for de som er innenfor, men kan virke fremmede for de som er utenfor (Le Vine m.fl. i Farstad og Stefansen 2007).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Kjønn har tradisjonelt hatt betydning for utformingen av foreldreskapet, og i utvalget mitt inngår både menn og kvinner. Selv om kjønn ikke er det analytiske fokuset i denne oppgaven, kommer jeg allikevel til en viss grad å bevege meg inn på temaet. Dette fordi kjønn fremstår som en gjennomgripende struktur som reproduksjon virker gjennom (Stefansen 2007), og studier viser at det kjønnete foreldreskapet fremstår som helt sentralt i reproduksjonen av ulikhet (Gullestad 1984 og Skilbrei 2003). Ettersom foreldreskapet kan ses på som en kjønnnet prosess, kan man forvente forskjeller blant menn og kvinner med hensyn til oppveksterfaringer så vel som egen praksis som oppdragere. Dette er et poeng jeg skal ta med meg i analysen.

Sosial mobilitet, som dreier seg om sosiale bevegelser i samfunnsstrukturen, er et sentralt aspekt i denne oppgaven. Sosial mobilitet beskriver individers bevegelse når det gjelder status, prestisje og inntekt, - altså bevegelser oppover eller nedover på den sosiale rangstigen (Korsnes m.fl. 1997). Klassebakgrunn og klasseerfaringer påvirker både hva vi kan få i livet og hva vi vil ha (Skilbrei 2003:14), og forskning viser at jo høyere utdanning mor og far har, jo større sannsynlighet er det for at barna tar høyere utdanning selv (Jørgensen 2000; Hansen og Mastekaasa 2005). Forholdene i oppvekstfamilien har stor betydning for hvor mye utdanning en tar. Når en utdanning først er gjennomført, har egne evner og sosiale bakgrunnsforhold mindre betydning for hvilken sosial status den enkelte senere oppnår (Østerberg og Engelstad 1995:182).

I denne oppgaven vil det også være interessant å relatere informantenes oppdragelsespraksis til utdanningen. Hvilken betydning har informantenes utdanningsnivå på barneoppdragelsen? Frønes og Brusdal (2003) skriver:

Når norske barn har foreldre som setter selvstendighet som en sentral egenskap i oppdragelsen, kan dette sannsynligvis relateres både til allmenn kulturell forandring, og til at så mange barn har utdannede foreldre og yrkesaktive mødre. (2003:287).

Hvordan ser dette ut blant informantene mine? Kan de verdiene informantene verdsetter i oppdragelsen relateres til utdanningsnivået?

1.3. Teoretisk perspektiv og litteraturgjennomgang

Generasjonsperspektiv

I denne oppgaven er jeg opptatt av hvilken betydning oppvekstfamilien har for informantenes oppdragelsespraksis. Familien inngår i vårt sosiale nettverk. *Sosialt nettverk* er uformelle relasjoner mellom mennesker som samhandler regelmessig med hverandre (Evenshaug og Hallen 1997). Medlemmene i det sosiale nettverket kan direkte påvirke foreldrenes barneoppdragelse ved at de oppmuntrer eller kritiserer måten foreldrene samspiller med barna sine på. Forskning har vist at det er en sammenheng mellom foreldrenes sosiale nettverk og barnas sosiale ferdigheter, tilpasning og eget sosiale nettverk (Bø 1995). Både besteforeldre og jevnaldrende venner inngår i vårt sosiale nettverk, men undersøkelser viser at et klart flertall av foreldres nettverk hører til samme generasjon som foreldrene selv (Evenshaug og Hallen 1997:327).

Fokuset mitt i denne oppgaven er på generasjonsoverføring i *familien*, og det er viktig å bemerke at det i sosiologien går et viktig skille mellom familiegenerasjon og historisk generasjon. *Familiegenerasjon* refererer til vertikale bånd som mellom foreldre og barn, besteforeldre og barnebarn. *Historisk generasjon*, eller *kohorter*, refererer til personer som har en felles historisk forankring for eksempel ved at de var unge i samme tidsrom (Frønes og Brusdal 2003). Et eksempel på en studie som ser på generasjonene som både historiske kohorter og familiegenerasjoner, er studien til Brannen m.fl. (2004) som studerer relasjonene mellom fire generasjoner.

Kohorteffektteorien er altså en konkurrerende teori til antagelsen om generasjonsoverføring i familien. Kohorteffekt foreligger når man formes av den historiske perioden sin og når holdningene og verdiene i stor grad følger en gjennom livsløpet. Kanskje velger man samme familiemønster som for eksempel jevnaldergruppen man omgås. Blant dem som legger stor vekt på jevnaldersosialisering er psykologen Judith Rich Harris (2000) og sosiolog Ivar Frønes (2006).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Dette er et blikk som vil være relevant i analysen. Imidlertid vil mitt *forskerfokus* ha betydning i dette henseende, noe jeg skal komme tilbake til i kapittel 2 som handler om metodiske avveininger knyttet til datainnsamling og analyse.

Pågående studie om barneomsorg og generasjon

Parallelt med denne masteroppgaven pågår det en relevant norsk studie som tar for seg temaet om oppdragelse og barneomsorg i et generasjonsperspektiv (Bjørnholt og Wetlesen 2006). Wetlesens prosjekt "Intergenerational transmission of family-work articulation" er et delprosjekt under hovedprosjektet "Work sharing Couples" ved Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi i Oslo. Undersøkelsen har som mål å se på hvordan barneomsorg og barneoppdragelse har blitt erfart og videreført til neste generasjon. Den er en oppfølging og videreføring av prosjektet om ektefelledelt arbeidstid (DAT = delt arbeidstid) som ble gjort for over 30 år siden og ledet av professor Erik Grønseth ved Universitetet i Oslo (Grønseth 1975). Kort oppsummert dreide Grønseths prosjekt seg om hvilke endringer man opplevde i familien når ektefellene arbeidet deltid. Studien ble utført ut ifra hypoteser om at deling av lønnet og ulønnet arbeid hos mor og far ville frigjøre mor fra husmorrollen og gjøre henne mer likestilt med far. Dette ville i sin tur gi far mer overskudd og energi og gjøre ham mer praktisk og følelsesmessig involvert i familien sin.

Omtrent alle småbarnsforeldrene som deltok i Grønseths studie mente at det var *barna* som kom best ut av prosjektet. I dag er disse DAT barna i samme aldersgruppe og livsfase som foreldrene sine da den opprinnelige studien fant sted. I oppfølgingsprosjektet undersøkes det hvordan DAT barna opplevde oppveksten sin, samt hvordan de *selv* balanserer arbeids- og familieliv ut ifra antakelser om at de har dratt fordel av en bedre og mindre stressende omsorgsorganisering i oppveksten. I tillegg blir det undersøkt om hvorvidt de har utviklet mer fleksible kjønnsidentiteter. Masteroppgaven min vil ha tilknytning til Wetlesens prosjekt gjennom underproblemstillingen som dreier seg om omsorgsarrangement i et generasjonsperspektiv.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Barneoppdragelse og sosialisering

Hva ligger i begrepene barneoppdragelse og sosialisering? Med *barneoppdragelse* menes en praktisk virksomhet der man lærer barnet å ta ansvar for seg selv og finne plassen sin i fellesskapet (Wetlesen 2000:18). En annen definisjon er ”bevisst styring (eller forsøk på slik styring) med deler av sosialiseringsprosessen, i den hensikt å oppnå visse mål som direkte eller indirekte er knyttet til personlighets – eller karakterdannelse” (Frønes 2006:107).

Foreldre vil gjerne fremstå som gode forbilder og rollemodeller for barna sine, og i vårt samfunn er det som regel foreldrene som har hovedansvaret for oppdragelsen av barna. Barnehagen spiller imidlertid en stor rolle i oppdragelsen og sosialiseringen for de familiene som har barn der, og slike institusjoner vektlegger gjerne betydningen av klart formulerte mål for den pedagogiske virksomheten. De norske familiepedagogene Evenshaug og Hallen (1997) gir en bred innføring i oppdragelsesteori som et bidrag til å forbedre oppdragelsespraksis i hjem og samfunn. De hevder at barnet trenger omsorg, støtte og oppdragelse for å kunne leve og utvikle mulighetene sine som menneske: ”Barnet er kjennetegnet ved sitt store potensial for læring og utvikling. Oppdragelse bygger altså på at barnets utvikling lar seg påvirke” (Evenshaug og Hallen 1997:30). I følge Lars Dencik (2005), dansk professor i sosialpsykologi, er formålet med barneoppdragelse sett fra barnets synspunkt, at barnet gjennom oppdragelsen tilegner seg de psykiske og mentalitetsmessige forutsetninger som er nødvendige for å kunne håndtere livskravene som hun eller han vil møte i fremtiden.

Et beslektet begrep til oppdragelse er *sosialisering*. Sosialisering refererer til prosessen der barnet utvikler seg som et unikt individ, på samme tid som det blir en del av samfunnet og kulturen sin (Frønes 2006:24). Sosialisering kan pågå hele livet, mens oppdragelse er knyttet til oppvekst i en barn-voksen-relasjon (Wetlesen 2000:18). Både sosialisering og oppdragelse innebærer altså en toveis kommunikasjonsprosess der partene forholder seg til og påvirker hverandre. Imidlertid er sosialisering et videre begrep enn oppdragelse, da flere ulike aktører inngår som formidlere i sosialiseringsprosessen (for eksempel barnehage og skole). I denne oppgaven er det først og fremst de normene og verdiene som *foreldrene* overfører til barna som vil være i fokus.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Barneoppdragelse før og nå

I vårt moderne samfunn anses ytelse, prestasjoner, mestring og synlig kvantifiserbar måloppnåelse som tegn på suksess (Solsvik 2004). *Individualisering* har dessuten blitt et viktig trekk ved moderniteten, og moderne mennesker føler seg frie til å utforme og velge sine egne liv, idet valgfriheten har blitt større (Giddens 1997:35). Hvordan har dette påvirket barneoppdragelsen?

Ifølge teoretikeren Elias (1998) må vi forstå endring i foreldre – barn relasjoner som et resultat av endring i samfunnet og siviliseringsprosessene. Våre *holdninger* og *verdier* endres etter hvert som samfunnet endrer seg (Dencik 2005). Holter m.fl. (1975) ser på familien som en institusjon som blir formet mer enn den former: ”Familiens utvikling er i hovedsak gitt historisk av de økonomiske og politiske forhold i samfunnet, og ikke omvendt” (1975:33). Samtidig er det slik at familien endres senere, slik at de økonomiske og produksjonsmessige forholdene nedfeller seg i familieinstitusjonen etter en viss tid, skriver Holter m.fl..

Gjennom historien har oppdragelsesverdiene endret seg i takt med samfunnsutviklingen: Fra idealer om en autoritær oppdragelsespraksis med strenge rammer, til en mer liberal praksis med idealet om barnet som mest mulig fritt i sine naturlige omgivelser. Historien kjenner mange eksempler på en oppdragelse som har vært preget av en autoritær holdning der forholdet mellom barn og foreldre var preget av dominans. Barna ble lært opp til å følge andres instruksjoner, fordi dette var viktig for å fungere i datidens samfunn (Dencik 2005). For eksempel skulle ikke barna avbryte når de voksne pratet, og det ble gitt korte direktiver som krevde umiddelbar lydighet (Evenshaug og Hallen 1997).

I stedet for det tidligere autoritære oppdragelsesidealet, legges det i dag vekt på at foreldre lar barnet komme til orde og at begge parter gir og får. Dencik (2005) kaller den moderne skandinaviske familien for en ”forhandlingsfamilie”. Barn har blitt til et prosjekt for profesjonalisert omsorg og pedagogisk utvikling, hevder han. Tidligere ble barnet sett på som praktisk nytte for familien, mens i dag blir barnet sett på som foreldrenes prosjekt. Å være forelder har nå blitt et livslangt engasjement. Motivasjonen for å få barn har altså endret seg fra praktisk nytte til *noen å være glad i*. Barna har blitt sentrum i familien. De skal ikke lenger bare følge andres instruksjoner, men selv ta initiativ og egne valg. Samtidig må de være fleksible

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

og utforskende, og de må selv forholde seg til de mange sosiale arenaene som fungerer på forskjellige måter: "Barndommens høyt prioriterte dyder som lydighet og disiplin har blitt avløst av mer hensyn til barnas egen vilje og integritet, og ut ifra dette synspunktet kan man si at moderniseringen har medført en "humanisering" av barndommen" (Dencik 2005:82).

Autoritær, autoritativ og dialogisk barneoppdragelse

Forskning viser at viktige verdier i oppdragelsen i dag er selvstendighet, stimulering, sensitivt samspill og likeverd. Dette i motsetning til de tidligere verdiene ro, regelmessighet og rutine (Wetlesen 2004:129; Solsvik 2004:83). I litteraturen om barneoppdragelse og barneomsorg vises det til ulike typer oppdragelsesformer (bl.a. i Evenshaug og Hallen 1997; Wetlesen 2000; Brudal 2003). Evenshaug og Hallen (1997:62) skiller mellom *former for lydighet* og presenterer begrepene "blind lydighet" og "seende lydighet". Disse begrepene finner jeg anvendbare i min analyse. I familier med blind lydighet blir korte beskjeder og direktiver gitt, og barna må lystre uten å få del i foreldrenes begrunnelse. Seende lydighet spør derimot etter mening og begrunnelse. Barnet får beskjed om å gjøre noe, og foreldrene forklarer *hvorfor* det er slik. Slik begrunner de så godt de kan de reglene og normene de vil at barnet skal følge. Ifølge Evenshaug og Hallen er hensikten med seende lydighet barnets beste, og siktepunktet er *selvstendighet* og *ansvarlighet*. Om selvstendighet skriver de:

Å være selvstendig er nettopp å være lydig mot sin egen samvittighet, dvs. at en har forpliktet seg selv på overordnede normer og verdier som er blitt internalisert – blitt en del av individets personlige overbevisning. (Evenshaug og Hallen 1997:62).

I familier med seende lydighet er foreldrene altså opptatt av både selvstendighet og ansvarlighet; verdier som gjerne inngår i en henholdsvis *autonom* og *konform* barneoppdragelse. Disse betraktes som to svært ulike tilnærminger til oppdragelse, idet autonom barneoppdragelse forstås som ønsket om at barna skal utvikle egenskaper som selvstendighet, besluttsomhet og fantasi, mens konform barneoppdragelse forstås som ønsket om at barna skal utvikle egenskaper som lydighet, veloppdragenhet og ansvarsfølelse. Skillet mellom autonomi og konformitet i barneoppdragelsen har særlig blitt brukt for å beskrive henholdsvis middelklassens og arbeiderklassens barneoppdragelse (Lindseth 1998).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

I denne oppgaven bruker jeg begrepet seende lydighet når barna ikke bare skal utvikle selvstendighet, men også ansvarsfølelse. Videre tar jeg utgangspunkt i Wetlesens (2000) inndeling av *oppdragelsesstiler*, - en inndeling som hun har utarbeidet med utgangspunkt i utviklingspsykolog Diana Baumrind og psykoanalytiker Jessica Benjamin. Stilene fremkommer ved at foreldre tenkes å kombinere responsivitet og kontroll på ulike måter.

Figur 1 og 2 illustrerer de ulike oppdragelsesstilene som Wetlesen presenterer. I den første modellen har jeg også lagt til Evenshaug og Hallens to lydighetsformer (den ettergivende og forsømmende oppdragelsen brukes ikke i denne oppgaven):

		Responsivitet	
		Høy	Lav
Kontroll	Høy	1 Autoritativ (Seende lydighet)	2 Autoritær (Blind lydighet)
	Lav	3 Ettergivende	4 Forsømmende

Figur 1. Oppdragelsesstiler (etter Baumrind i Wetlesen 2000:22).

I figur 1 er det tatt utgangspunkt i to dimensjoner i oppdragelsen; responsivitet og kontroll. Høy grad av dem begge viser en *autoritativ* barneoppdragelse som fremkommer i rute 1. I slike familier opplever barna en seende lydighet. Foreldrene viser innlevelse og empati overfor barnet, men stiller samtidig krav. De unnlater ikke å konfrontere barnets vilje, og ved interessekonflikter forsøker de å unngå direkte tvang. I stedet søker foreldrene løsninger ved å argumentere og forklare synspunktene sine, - en makt som øker sannsynligheten for aksept. Autoritativ barneoppdragelse er av disse fire stilene mest i overensstemmelse med en demokratisk og forhandlingsorientert oppdragelse som legger vekt på gjensidighet. Barn som er vokst opp med autoritative foreldre viser gjennomgående størst uavhengighet kognitivt og sosialt, og de har dessuten mer selvtillit og påtar seg mer sosialt ansvar (Baumrind i Wetlesen 2000:22).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Når foreldrene viser høy grad av kontroll og liten grad av responsivitet, er oppdragelsen *autoritær* (rute 2). I denne oppdragelsen kreves blind lydighet av barna, og i motsetning til den autoritative oppdragelsen baserer den seg på tvang⁷. Forskning har påpekt at autoritær barneoppdragelse kan være nevrosefremkallende, og at den strenge og fjerne farsmodellen kan nedfelle seg som sår og savn i sinnet hos dagens unge fedregenerasjon (Holter og Aarseth 1993). Dessuten kan et barn som har måttet underkaste seg autoritære foreldre selv komme til å utvikle dominerende atferd (Wetlesen 2000:23). En som imidlertid stiller seg kritisk til at barn av autoritative foreldre gjennomgående klarer seg bedre enn barn av autoritære foreldre, er psykologen Judith Rich Harris (2000). Godt foreldreskap gir ikke gode barn, hevder hun. Det er heller slik at gode barn gir godt foreldreskap, og at gode foreldre frembringer gode barn. Foreldre må altså innrette oppdragelsesstilen sin så den passer *barnet*, og Harris tror middelklasseforeldre bestreber seg etter en autoritativ oppdragelse fordi det er den stilen *kulturen* deres anerkjenner. Videre tror hun ikke at foreldre har en konsekvent oppdragelsesstil, med mindre de tilfeldigvis har konsekvente barn.

Den *dialogiske barneoppdragelsen* - et begrep introdusert av Wetlesen som en videreføring av Benjamins bidrag (Wetlesen 2000:23), overskrider andre former for oppdragelse. Modellen betoner i sterkere grad *likeverdet*; en oppfatning som går ut på at barnet er like mye verdt som de voksne og at verdien ikke er ut ifra hva barnet presterer, men ut ifra verdien i seg selv (Solsvik 2004). I denne oppdragelsen trer derfor forelderen frem som person på egne subjektive premisser og bruker seg selv aktivt i barneoppdragelsen.

I figur 2 ser vi hva som kjennetegner den dialogiske oppdragelsen (rute 1). Hvis vi sammenlikner med fremstillingen i figur 1, ser vi at kontrolldimensjonen nå er byttet ut med subjektivitetsdimensjonen. En dialogisk oppdrager viser med andre ord høy grad av både responsivitet og subjektivitet (i denne figuren er det kun den dialogiske oppdragelsen jeg gjør bruk av i denne oppgaven):

⁷ Autoritær og autoritativ oppdragelse kan også knyttes til Webers (1997) to typer for herredømme, som danner klare motpoler. Den ene typen innebærer å utøve innflytelse på andres frie atferd. Makten er legitim og aksepteres av dem som makten utøves overfor (autoritativ oppdragelse). Den andre typen innebærer illegitim maktutøvelse med myndighet til å befale og plikt til å adlyde, og den reneste form er husfarens eller fyrstens myndighet (autoritær oppdragelse).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

		Responsivitet	
		Høy	Lav
Subjektivitet	Høy	1 Dialogisk	2 Voksensentrert dominans
	Lav	3 Barnesentrert/ underkastende	4 Tilbaketrekning

Figur 2: Oppdragelsesstiler (etter Benjamin i Wetlesen 2000:23).

Høy grad av responsivitet og subjektivitet åpner for en oppdragelse der mor og far påvirker samhandlingen med barnet i kraft av egen subjektivitet. Foreldrene fremtrer ikke bare i rollen som foreldrefigur eller pedagog, men som et menneske barnet lærer å kjenne og forholde seg til som person. Det er med andre ord ikke tilstrekkelig at foreldre stiller krav til barnet og sørger for kontroll, slik det fremheves i den autoritative oppdragelsesformen. Det må i stedet gjøres på en måte som bidrar til at mor og far trer tydelig frem som personer. Bare på denne måten kan barnet lære seg hva gjensidige relasjoner innebærer (Wetlesen 2000:23).

Brudal (2003) gir flere illustrasjoner på hvordan en slik dialogisk oppdragelse kan fungere i praksis. I stedet for å spørre barnet om hva han eller hun har gjort på skolen eller i barnehagen, starter den voksne med å fortelle noe som hun selv har opplevd eller drømt om, - noe som gir barnet lyst til å dele sine egne erfaringer og opplevelser med den voksne. Nettopp slik formidles subjektivitet på en dialogisk måte. Foreldre må altså *selv* forene tenkning med følelser og lære barnet det samme. For å kunne gi slik følelsesmessig veiledning, må foreldrene kunne leve seg inn i barnets situasjon og se verden med barnas øyne, noe Brudal beskriver som *empati* (Brudal 2003:46).

Barnets *selvfølelse* kommer mer i fokus i den dialogiske barneoppdragelsen. Idealet er at man bør bruke et personlig språk og respondere og forholde seg empatisk til barnet på en måte som anerkjenner og bekrefter barnets subjektivitet slik at han/hun kan fremstå som subjekt (Solsvik 2004). Betydningen av å bruke et personlig språk som avspeiler egne sinnstemninger klargjøres når det ses i sammenheng med Bråtens teori om menneskets evne

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

til *altersentrisk innlevelse* i den annens følelsestilstander⁸ (Bråten 2004). Her beveger vi oss imidlertid inn på en annen viktig innfallsvinkel i oppgaven, nemlig Bråtens teori om *sirkulær gjendanning*.

Teorien om sirkulær gjendanning

Teorien om sirkulær gjendanning kan brukes til å fange opp generasjonsoverføringsaspektet i oppgaven. Med sirkulær gjendanning menes tendensen til å gjenta handlinger og væremåter som man selv har blitt møtt med (Bråten 2004). Barnet får kroppslige minner om den omsorg eller omsorgsmangel det erfarer; minner det ikke er vanlig å være seg bevisst. Likevel har mennesket en tendens til å gjengi og gjengjelde de handlinger og væremåter det selv har blitt møtt med. Dette er et forsøk på å forklare hvorfor en som for eksempel har fått lite omsorg og kjærighet i oppveksten, kan risikere å vise liten hengivenhet overfor egne barn.

Til grunn for denne teorien ligger Bråtens oppfatning om at barn er altersentriske og ikke egosentriske fra fødselen av. *Altersentrisk* vil si at man har en beredskap til å fatte den andre i universet sitt (Bråten 2004:272). Dette dialogperspektivet innebærer at barnet er predisponert fra fødselen av til å samspille med omsorgspersoner. Den umiddelbare altersentriske orienteringen barnet har, er spedbarnsgråten, - en gråt som er en måte for barnet å skape nærhet til den voksne på. Bråten dokumenterer denne altersentriske delaktigheten ved å vise til eksempler der spedbarn kan vise og gjengjelde omsorg, noe som tyder på en medfødt evne til delaktighet i andre, samt til læring gjennom altersentrisk deltakelse i andres aktiviteter.

I min sosiologiske analyse skal jeg anvende denne sosialpsykologiske teorien fra Bråten, idet teorien kan bidra til å forklare overføring av negative og positive samhandlingsmønstre mellom generasjonene. I følge teorien må informantene riktignok ha erfart dette mønsteret fra tidlig alder (for eksempel vedvarende omsorgssvikt uten motvekt eller støtte i andre), men dette skal jeg diskutere nærmere i analysen.

⁸ For eksempel kan sønnen min forstå meg ved å sette seg inn i min situasjon. Når jeg tar hensyn til mine egne følelser og viser det, får han anledning til å erfare hvordan han kan sette grenser selv, basert på respekt for egne følelser.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Arbeiderklasse og arbeiderklassekontekst

Sosiologer har i lang tid vært uenige om klassenes viktighet og hvordan de skal studeres. I den marxistiske klasseforståelsen blir klasser konstituert i forhold til den samfunnsmessige helheten: "Social classes are economic and founded on a material base" (Collins 1994:62). Klasser kan ses som relasjoner på arbeidsmarkedet der mennesker deler de samme livssjansene (Weber 1997), eller de kan ses som noe som "skapes" gjennom symbolsk verdi og moral (Skeggs 1997). Sistnevnte innebærer at det ikke er tilfeldig hvordan folk "er", men at det avhenger av hvilke ressurser som er tilgjengelige for aktørene. Videre hevder noen at klasse forblir den sosiologiske nøkkelen til å forstå samfunnets struktur (Goldthorpe i Savage 2000), mens andre hevder at klasse som konsept har tapt sosiologisk relevans (Beck og Giddens i Savage 2000). Klassebegrepet blir gjerne byttet ut med sosial ulikhet, for eksempel med hensyn til livsstil (Maciones og Plummer 1998).

For tretten år siden hevdet sosiologer at etterkrigstidens norske samfunn hadde beveget seg fra et klassesamfunn til et massesamfunn, og at det norske samfunnet nå befant seg i en mellomposisjon (Østerberg og Engelstad 1995:250). Imidlertid har samfunnsforholdene endret seg betydelig siden disse teoriene ble utarbeidet, og det er mange som hevder at de er misvisende (Hansen og Engelstad 2005). Hovedargumentet for klassens død er at *arbeiderklassen* ikke lenger er slik den var. Det nye samfunnet er heller preget av at arbeiderklassen har mistet sin gamle identitet, og at de fleste i dag altså befinner seg i middelklassen. Sosiolog Marianne Nordli Hansen mener imidlertid at det stort sett skjer en overføring av klasseposisjoner fra den ene generasjonen til den neste, og at lite tyder på at det foregår en klasseutjevning i Norge. Klasseskillene har derimot økt, idet eierskap har forandret seg og kapitalinntektene har økt i løpet av de siste årene (Christensen 2007). Også i en forholdsvis ny studie kommer det frem at det norske klassesamfunnet fortsatt eksisterer (Flemmen 2008). De rike får stadig mer, og denne konsentrasjonen av inntekt, formuer og ressurser er en utvikling som imidlertid også gjelder for Storbritannia og USA.

Skilbrei (2003) forstår klasse som et "materielt og kulturelt handlingsrom"; en forståelse som står mye i samsvar med den jeg bruker i denne oppgaven. Det kulturelle aspektet er viktig, og her har jeg tatt utgangspunkt i Bourdieus kapitalformer (2004). Klasse handler nemlig ikke bare om materielle forhold hos Bourdieu, slik den gjør i den marxistiske klasseforståelsen

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

hvor klassene blir konstituert i forhold til den samfunnsmessige helheten. Bourdieu kaller klassestrukturen i samfunnet for det "sosiale rom". Det sosiale rom er en hierarkisk struktur av sosiale posisjoner basert på ens *kapitalmengde*. Kapital er makt, og har man for eksempel mye vitenskapelig kapital, kan man utøve innflytelse på det vitenskapelige feltet.

Bourdieu hevder det finnes tre kapitalformer: Økonomisk, kulturell og sosial kapital. *Økonomisk kapital* består av økonomiske ressurser som for eksempel inntekt, aksjer og eiendom. *Kulturell kapital* består i å ha tilegnet seg og mestret de dominerende kulturelle kodene i samfunnet. Dette dreier seg om en uformell type som kalles "dannelse" og "god smak" og en mer formell type som kalles "utdanningskapital". Utdanningskapital består videre i kunnskap og utdanningstitler. Bourdieus tredje kapitalform, *sosial kapital*, består i tilgang til sosiale nettverk og grupper, som for eksempel familie, venner og bekjentskaper.

Klasseteoriens hovedfokus de siste tiårene har vært hvor skillet mellom arbeiderklassen og middelklassen går (Skilbrei 2004:91). I sosiologisk forskning skiller vi gjerne mellom disse to klassene, og i denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i nettopp en slik inndeling. *Arbeiderklasse* utgjør *konteksten* for oppveksterfaringene til informantene mine, og utdanningsnivå og yrkesposisjon er viktige kriterier for hvilken klasse man tilhører. Informantene er valgt ut på bakgrunn av foreldrenes utdanningskapital og yrkesposisjon, - en klasseinndeling som for øvrig likner den Gullestad (1984) og Skilbrei (2003) bruker.

Dokumenterte forskjeller mellom oppdragelse i arbeiderklassen og middelklassen

Holter m.fl. (1975) undersøkte hvordan familier skaper og reproducerer ulikhet. Målet med undersøkelsen var å beskrive formidlingen fra samfunnsstrukturer til familieinteraksjon, og antakelsen var at ytre materielle forhold (som arbeid, lønn og utdanning) virket direkte inn på hvordan foreldrene forholdt seg til barnas utfoldelsesbehov. Forskerne fremhevet at arbeiderklasseforeldre i større grad vektla verdier som *lydighet* i oppdragelsen, mens middelklasseforeldrene vektla verdier som *selvstendighet*: "Oppdragelsesverdiene i middelklassen fremmer autonomi, selvrealisering og mestring av omgivelsene, mens oppdragelsesverdier i arbeiderklassen fremmer lydighet og tilbøyelighet til innordning under andre" (Holter m.fl.1975:129). Et annet funn hos Holter m.fl. var forskjeller i graden av familieorientering hos fedrene. Arbeiderklassefedrene var mer opptatt av å være sammen med

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

familien enn det de borgerlige fedrene var, samtidig som at slekten var mye viktigere for arbeiderklassefamiliene enn for middelklassefamiliene.

I en nyere studie fant den amerikanske sosiologen Annette Lareau (2003) liknende tendenser av oppdragelsesverdier som Holter m.fl. gjorde. I Lareaus studie av familier med barn i 9-10 års alder fra ulike sosiale klasser, var et sentralt funn at middelklasseforeldrene var mer opptatt av selvstendighet ved at barna ble oppfordret til å gi uttrykk for sine meninger og synspunkter overfor foreldrene og andre voksne. Dette mønsteret begrepsfestet Lareau som "concerted cultivation", som Stefansen (2007) oversetter til "intensiv foredling". I disse familiene følte foreldrene en forpliktelse når det kom til å hjelpe barna med å nå sitt potensial som menneske. Arbeiderklasseforeldre var på sin side mer opptatt av lydighet, og kommunikasjonen mellom foreldre og barn var mer preget av direktiver og korte beskjeder. I disse familiene ble det også trukket skarpere grenser mellom barneverdenen og voksenverdenen. Dette mønsteret begrepsfestet Lareau som "the accomplishment of natural growth", oversatt til "ideen om naturlig utvikling" (Stefansen 2007).

I sin studie av amerikanske barn i alderen 7-10 år, fant Lareau (2000) som Holter m.fl. (1975) forskjeller i graden av familieorientering hos fedrene: Hos arbeiderklassefamiliene var kontakten med storfamilien svært viktig, mens i middelklassefamiliene hadde man større, men løsere nettverk. Det ble også funnet forskjeller i hvordan familier fra ulike klasser organiserte hverdagen sin. Middelklassebarn brukte mye tid på aktiviteter som var organisert av voksne, mens arbeiderklassebarn levde et roligere liv der de fikk tid til å besøke slekt og naboer ('hanging out'). Dessuten fant Lareau paralleller mellom middelklassebarns aktiviteter og foreldrenes arbeidshverdag.

Også Mitchell og Green (2002) viser med sin etnografiske studie av 14 unge arbeiderklasse mødre i England hvor viktig storfamilien er for arbeiderklassefamiliene. I denne undersøkelsen viste det seg at slektskap hadde stor betydning for de unge mødre. Slektsforholdet, og da særlig kvinnene imellom, spilte en vesentlig rolle for hvordan de unge mødre så på seg selv. Særlig var forholdet mellom mor og datter viktig når det kom til hvordan døtrene så på seg selv som omsorgsperson og mor. I tillegg var de unge mødre opptatt av at familienettverket skulle være i geografisk nærhet. Det var for eksempel en norm

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

blant de fleste mødrene at slekten bodde i samme gate eller like i nærheten. Dessuten var det å prate og sladre med slekt og naboer en viktig sosial aktivitet blant mødrene, noe for øvrig Gullestad (1984) også fant i sin studie.

En nyere studie som tar for seg forskjeller i oppdragelsespraksis, er den amerikanske barnehagestudien til Nelson og Schutz (2007). I studien blir to barnehager lagt under lupen; en typisk middelklassebarnehage og en typisk arbeiderklassebarnehage⁹. Forfatterne tar utgangspunkt i Lareaus to begrep ”concerted cultivation” og ”the accomplishment of natural growth” for å beskrive forskjellene de finner. Men mens Lareau fokuserer på foreldrenes rolle på barn i *skolealder*, fokuserer Nelson og Schutz på den betydningen som *barnehagen* har på oppdragelsen av førskolebarna.

Forskerne sammenlikner de to barnehagene med hverandre, og blant noen av spørsmålene som forskerne søkte svar på var 1) hvordan, hvor ofte og grunnet hvilken oppførsel blir barna irettesatt av de voksne, og 2) hvordan, hvor ofte og grunnet hvilken oppførsel blir barna belønnet av de voksne? Forskerne fant at de voksne i arbeiderklassebarnehagen irettesatte barna mye oftere enn i middelklassebarnehagen. Færre *begrunnelser* ble også gitt ved disiplineringen og irettesettingen. I tillegg ble mindre ros gitt til barna. Når barna lagde noe, ble det gitt ros for det ferdigstilte produktet, - ikke til selve prosessen som førte frem til produktet, noe som derimot var vanlig i middelklassebarnehagen. Det var også et klart skille mellom barne – og voksenverdenen i arbeiderklassebarnehagen. Her kunne de voksne også true med å bruke fysisk makt dersom barnet ikke hørte etter, selv om det gjerne bare ble med trusselen. Dessuten hendte det at de kunne kalle barna navn: ”You´re picking your nose. Go get a Kleenex, sick-o” (Nelson og Schutz 2007:298).

I middelklassebarnehagen ble det gitt mer ros for god oppførsel. De voksne var blitt nøye instruert til å gi kommentarer og guide barna underveis. Ved irettesettelser forklarte de hva barna kunne gjøre, i stedet for hva de *ikke* kunne gjøre. Dessuten deltok de voksne mer i barnas interaksjon og var mer involverte enn det de voksne i arbeiderklassebarnehagen var.

⁹ ”The Green Mountain Child Care Center” i College Town, Vermont (middelklassebarnehagen), og ”The Rocky Mountain Christian Day Care” i Coalville, Wyoming (arbeiderklassebarnehagen).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Studien til Nelson og Schutz gir interessante resultater. Selv om utvalget kan diskuteres med hensyn til overførbarhet, finner forskerne at ikke bare familien, men også barnehagen er med på å reprodusere ulikhet.

Denne barnehagestudien ble riktignok gjort i USA, og det må bemerkes at klasse har ulik betydning i ulike samfunn. *Velferdsstaten* ble innført i vestlige land etter andre verdenskrig, og Norge regnes i dag som en av verdens mest utviklede (Grimen 2004). Her har borgerne krav på velferdsordninger som blant annet støtte til utdanning, kontantstøtteordning, permisjonsordninger og trygder ved sykdom eller fattigdom. Når det kommer til ulike velferdsstatsregimers betydning, klassifiserer Esping-Andersen (1990) velferdsstater som henholdsvis liberal-residuelle (for eksempel Storbritannia og USA), konservativ-korporative (for eksempel Tyskland, Frankrike og Italia) og sosialdemokratiske (Norge og Sverige). Med tanke på *familiens* plass og betydning i de ulike velferdsstatstypene, blir familier i den liberale velferdsstaten overlatt til seg selv til å finne løsninger for omsorgstjenester, mens velferds- og omsorgsproduksjon i større grad er gjort til et offentlig ansvar i sosialdemokratiske velferdsstater. "Arbeiderklasse" i Norge har med andre ord ikke samme betydning som "working class" i Storbritannia eller USA. For eksempel er klasse en stor kilde til sosial identitet i Storbritannia, selv om det ikke er et klassebevisst samfunn (Savage 2000). Familiene som Lareau (2003) studerte befant seg også i en annen kontekst enn norske familier, ettersom de amerikanske familiene lever i et samfunn hvor de økonomiske og sosiale forskjellene er større. Norges velferdsmodell sørger for at forskjellene mellom tilsvarende grupper som Lareau studerte er mindre enn i USA. Dette er et viktig poeng som jeg vil at leseren skal ta med seg gjennom oppgaven.

Fysiske sanksjonsmidler i oppdragelsen

Et sentralt element i denne oppgaven er temaet om fysiske sanksjonsmidler i barneoppdragelsen. Det må bemerkes at jeg bruker betegnelsene *fysiske sanksjonsmidler*, *fysiske sanksjoner*, *fysiske refselsler* og *fysisk straff* noe om hverandre. Jeg legger imidlertid samme mening i betegnelsene, idet jeg forstår det som en type fysisk og legemlig straff. For å forklare begrepet nærmere, skal vi først se hvordan vi kan forstå straff som et generelt fenomen. En definisjon er:

Gjendanning eller endring? Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

”Å straffe vil si å påføre et individ en pine som reaksjon på en forutgående handling. Det kan skje ved å påføre et onde – fysisk eller psykisk, eller ved tilbaketrekning av et gode – fysisk eller psykisk”. (Waal 1985:79).

Straff ved tilbaketrekning av et gode kan for eksempel være å nekte barnet å se et TV program eller å spille dataspill. I oppgaven kaller jeg dette ”tap av goder”.

Begrepet *sanksjon* innebærer et individs, en gruppes eller et samfunns reaksjonsmåte på en avvikende eller konform atferd (Korsnes m.fl. 1997). Sanksjoner kan være positive i form av belønning og negative i form av straff. Eksempel på fysisk straff er smekk, lugging, ørefik, slag, klyping og sparking. Grovere former for straff har å gjøre med at barnet blir forsømt eller påført fysisk eller psykisk skade på en måte som gjør at dets fysiske eller psykiske helse står i fare (Killén i Barne – og Likestillingsdepartementet 2008). I min forståelse av begrepet ”fysiske sanksjonsmidler” inngår både ”milde” fysiske straffer som for eksempel klyping og det å bli tatt hardt tak i, og hardere straffemetoder som for eksempel det å bli slått med redskaper og sparket.

Årsaker til at barn straffes fysisk ligger som regel i samfunnets barndomssyn og ikke i barnas faktiske normbrudd. I dag har vi en norsk lov som sier at det er forbudt å slå barn, og norske foreldres juridiske rett til fysisk å refse sine barn ble først opphevet i 1987 (Thuen og Sommerschild 1997).

1.4. Analyseramme

Mønsterbryter, gjendanner og reparatør

Etter å ha skaffet meg oversikt over det empiriske datamaterialet, valgte jeg å kategorisere foreldreutvalget i tre grupper. Disse har jeg kalt ”mønsterbryter”, ”gjendanner” og ”reparatør”. Kategoriene er utarbeidet som et ledd i analysearbeidet. Slik har jeg mer eller mindre brukt en såkalt *Grounded Theory*-tilnærming, - som innebærer at empirien har forrang over teorien (Silverman 2006). Jeg har med andre ord utviklet teorien på grunnlag av mine systematiske analyser av data og i nær tilknytning til data, og slik har teorien ”vokst organisk” ut av data på et vis.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

De tre kategoriene er laget med utgangspunkt i hvor mye informantene ønsker å overføre av oppveksterfaringer til egne barn. Slik er det først og fremst *holdningene* som vektlegges. Imidlertid er utdanning også tatt med i betraktningen, idet mønsterbryteren viser betydelig oppadstigende sosial mobilitet, gjendanneren viser sosial stabilitet, mens reparatøren viser ingen eller lite sosial mobilitet.

Begrepene har jeg hentet fra bidragene til Jørgensen (1993), Søggaard (2002), Bråten (2004) og Brannen m.fl.(2004), men her er de brukt i en ny sammenheng:

- *Mønsterbryter*: En som ønsker å bryte med store deler av arven fra oppveksten sin.
- *Gjendanner*: En som ønsker å gjendanne det meste fra oppveksten sin.
- *Reparatør*: En som ønsker å både bryte med og gjendanne fra oppveksten sin.

En som ønsker endring, har jeg kalt ”reparatør” og ”mønsterbryter”. Forskjellen er at reparatøren ikke ønsker så stor endring som mønsterbryteren.

Min forståelse av mønsterbryter er dannet med utgangspunkt i Jørgensens bidrag (1993) og Søggaards (2002) forklaring av ”risikobarn”. Risikobarn er barn som er i risikogruppen til å føre sin negative sosiale arv¹⁰ videre. Det gjelder især faktorer som dårlige sosiale og økonomiske kår, direkte omsorgssvikt, foreldre med svekkende foreldreforutsetninger, samt ulike former for rusmisbruk (Jørgensen 1993). Risikobarn som *ikke* ønsker å føre den negative sosiale arven sin videre, har jeg altså kalt mønsterbrytere. For eksempel kan en som har vokst opp med en alkoholisert far velge å bli avholdsmann selv: Han bryter med mønsteret.

Til mønsterbryterbegrepet kobler jeg også begrepet ”resiliens”¹¹. Resiliens betyr god psykososial fungering hos barn til tross for opplevelse av risiko, det vil si at et menneske får en normal utvikling tross unormale omgivelser (Borge 2003:13).

¹⁰ Med begrepet ”sosial arv” menes et familiesyndrom som går igjen over minst tre generasjoner (Jørgensen 1993).

¹¹ Begrepet er hentet direkte fra det engelske ordet ”resilience”, men vi har ingen god oversettelse på norsk. Vi bruker gjerne begrepene ”motstandskraft” eller ”mestring”, selv om de ikke er helt dekkende (Borge 2003:14).

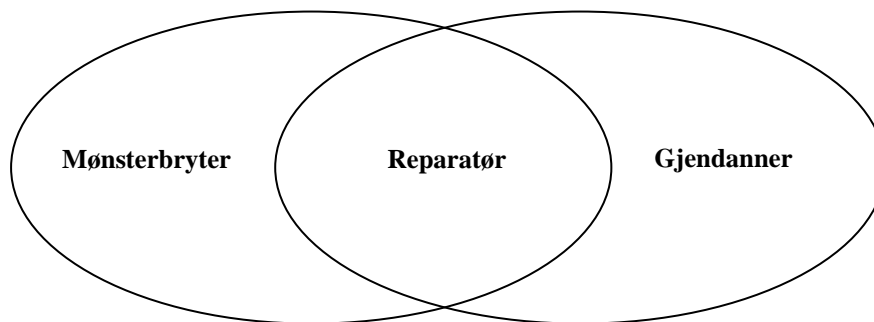
Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Gjendannerbegrepet har jeg hentet fra Bråtens teori om sirkulær gjendanning (Bråten 2004), men i min betydning innebærer begrepet også gjendanning fra ”senere faser” i livet, som for eksempel gjendanning av utdanning og yrke (sosial stabilitet).

Reparatøren ønsker som nevnt endring, men ikke i like stor grad som mønsterbryteren.

Samtidig ønskes noe gjendannet. Under følger en figur som illustrerer denne ”overlappingen” som reparatøren har med mønsterbryteren og gjendanneren:

Figur 3: Foreldreskapskategorier ut fra generasjonsoverføring. Egen figur.

Ideen til reparatørbegrepet har jeg hentet fra Brannens studie (Brannen m.fl. 2004) der de fire generasjonene ble studert og sammenliknet. I denne studien bruker forfatterne begrepet *reparasjon* ("reparation"), dog med en litt annen betydning enn det jeg her legger i begrepet. En av informantene i Brannens studie er en ung far fra arbeiderklassen som ønsker å gjøre barneomsorgen annerledes enn det han selv erfarte i oppveksten. Gjennom selvforståelse og aksept legger han et positivt preg på fortiden sin, og på denne måten forsvinner mye av det som var negativt ved den. Han vil gi barna sine en trygg barndom, - noe han selv ikke hadde: "His account hinged upon the theme of reparation for a past that he did not want to repeat with his own children" (Brannen m.fl. 2004:144). Også i mitt reparatørbegrep er det snakk om endring, men vedkommende legger ikke nødvendigvis det samme positive preget på barndommen sin slik som Brannens informant gjør. I stedet er det ønske om å reparere *deler* fra den. Reparatøren "reparerer" det vedkommende følte ikke var så bra i oppveksten, - og retter opp feilene gjennom oppdragelsen av egne barn. Kanskje var barndommen nokså god, -

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

men man ble for eksempel ikke lest for eller tatt med på ulike friluftaktiviteter. Disse ”feilene” eller manglene ønsker man å rette opp gjennom oppdragelsen av egne barn.

1.5. Videre fremstilling

I neste kapittel skal jeg ta for meg de metodiske avveiningene knyttet til datainnsamling og analyse. Før analysen av materialet presenterer jeg tre oppveksthistorier som er valgt med utgangspunkt i variasjon i oppveksterfaringene. Presentasjonen er ment å kontekstualisere fortellingen om egen oppvekst, og her fortelles det både om tunge, gode og blandede oppveksterfaringer. De tre casene sammenholder jeg så med resten av historiene i materialet. Hva forteller informantene om oppvekst i arbeiderklassen på 1970 - og 1980 - tallet?

Den videre fremstillingen dreier seg om egen oppdragelsespraksis i lys av oppveksterfaringer, og her ligger mye av kjernen i oppgaven. I hvilken grad er det her snakk om generasjonsoverføring? Hva ønsker informantene å endre, og hva ønsker de å gjendanne?

Oppgaven avsluttes med et kapittel der jeg sammenfatter hovedresultatene og reiser spørsmål for videre forskning.

**Gjendanning eller endring?
Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst**

Kapittel 2) Metode og informantutvalg

Denne oppgaven bygger på *kvalitative intervjusamtaler* med foreldre i 30-årene som er vokst opp i arbeiderklassefamilier. Metodevalget begrunnes med henvisning til problemstillingen, idet den fordrer at informantene ser tilbake på egen oppvekst.

Det er mange fordeler ved samtaleintervju som metode, noe vi skal se nærmere på i dette kapitlet. En alternativ metode kunne imidlertid være at informantene ble bedt om å skrive ned sine oppveksthistorier uten å bli intervjuet¹², men et samtaleintervju er godt egnet med tanke på å kunne gi fylldige svar. Dessuten gir det muligheter for å stille oppfølgende spørsmål med sikte på utdyping. En annen grunn til valg av metode er at denne oppgaven har tilknytning til Wetlesens oppfølgingsstudie av DAT parenes sønner og døtre, hvor kvalitative intervjuer blir brukt. Av den grunn skulle jeg bruke en liknende fremgangsmåte.

Fortellinger og historier formidler kulturelle verdier og handler ofte om føringer og begrensninger i den sosiale konteksten (Gergen 2001). Mitt intervjumateriale har til hensikt å frembringe ny viten om generasjonsoverføring av barneoppdragelse, og jeg er interessert i å få frem variasjoner i oppveksterfaringene og i egen oppdragelsespraksis. Er det noen tendenser og sammenhenger i hva informantene erfarte i oppveksten og hva de ønsker å videreføre/ikke videreføre?

I dette kapitlet skal jeg se på de metodiske sidene ved selve gjennomføringen av masteroppgaven. Jeg skal gjøre rede for de valgene som ble tatt, samt reflektere over mulige konsekvenser for resultatene og for personene som ble studert. Å skrive en masteroppgave er blant annet en læreprosess i etikk. Forskningsetiske hensyn er derfor viktig å ivareta, og en huskeregel er at etikken skal komme foran "sannheten" (Widerberg 2001).

¹² En fremgangsmåte som blant annet Marianne Gullestad (1997) har benyttet.

2.1. Informantene

Informantutvalget

Jeg intervjuet åtte informanter, derav fem kvinner og tre menn, med barn i førskole – og skolealder. Informantene var av etnisk norsk opprinnelse, med unntak av en kvinne med etnisk minoritetsbakgrunn¹³. Informantene ble intervjuet i tidsrommet juni til september 2007. Utvalget var strategisk valgt, det vil si at informantene ble valgt ut på en måte som var hensiktsmessig i forhold til problemstillingen (Thagaard 1998:51). Da det skulle vise seg å være vanskelig å rekruttere informanter, måtte det gjøres noen tilpasninger underveis. Utvalgsriteriene ble gjort ut ifra min interesse for arbeiderklasesosialisering og med henvisning til Wetlesens delprosjekt. Under skal jeg komme med en oversikt over utvalgsriteriene og tilpasningene som ble gjort, samt vise spredningen i utvalget:

Alder og livsfase: Informantene skulle være foreldre i 30-årene som helst var i parforhold. Gjennomsnittsalderen på foreldreutvalget ble på 34 år. (Alderen til informantenes barn varierte fra 0 til 14 år, - hvorav halvparten var i førskolealder og resten var i skolealder).

Oppvekstfamilie og foreldres sivile status: Informantenes foreldre skulle begge være yrkesaktive og jobbe fulltid da informantene vokste opp¹⁴. Foreldrene skulle ikke være skilt. Etersom rekrutteringen gikk tregt, måtte jeg etter hvert gjøre noen tilpasninger for sistnevnte bakgrunnsfaktor. Dette resulterte i at to av informantene har erfart skilsmisse i oppveksten. Men ettersom foreldrene skilte seg *etter* at de var kommet i skolealder (da informantene var henholdsvis ni og femten år gamle), ser jeg ikke på dette som noe vesentlig problem i analysen. Dette fordi det var informantenes fortellinger om *barndommen* jeg var interessert i (førskolealder), foruten fortellinger om egen oppdragelsespraksis. Slik kunne jeg danne meg et bilde av barneoppdragelsen i akkurat dette tidsrommet.

¹³ Samboeren til kvinnen var etnisk norsk.

¹⁴ Mitt utvalg er ment å supplere Wetlesens utvalg av småbarnsforeldre som har vokst opp med to fulltidsarbeidende foreldre (oppfølgingsprosjekt til DAT prosjektet). Utvalget skal gi en kontrast til sønner og døtre av par som praktiserte ektefelledelt arbeidstid.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Arbeiderklassebakgrunn: Informantenes foreldre skulle ikke ha noen utdanning utover videregående skole. I tillegg skulle de helst ha en rutinepreget jobb med lite lederansvar. Spredningen var liten ved denne bakgrunnsfaktoren. Utdanningskapitalen var lav, med unntak av en far som var rørlegger. De resterende foreldrene hadde ingen utdanning utover grunnskole eller videregående skole.

Videre skulle foreldrene i utgangspunktet ha en inntekt som var under gjennomsnittet¹⁵. Selv om familieøkonomi riktignok ikke var et utvalgs-kriterium i seg selv, så jeg (samlet) på lav utdanning og rutinepreget arbeid som en indikator på lav inntekt. Dette så ut til å stemme i mitt utvalg. De fleste fortalte at oppvekstfamilien hadde dårlig råd, med unntak av et par som fortalte om ”normal” familieøkonomi.

Sivilstatus: Tre informanter var gift, tre var samboende, mens to var skilt/singel. I de to tilfellene der informantene var skilt/singel, delte informant og partner på omsorgen av barna¹⁶.

Utdanning og sosial mobilitet: Sett under ett, viser informantene lite sosial mobilitet med hensyn til utdanning. To har både høyere utdanning og inntekt enn resten, de har lederansvar i jobben og lite rutinepreget arbeid¹⁷. Gjennom denne klassereisen kan de i dag plasseres i middelklassen. Informantenes utdanningsnivå sammenliknet med partnerens er noenlunde lik, med unntak av to (derav en kvinne som viser sosial mobilitet gjennom ekteskap). De øvrige informantene kan med utgangspunkt i utdanningskapital plasseres i arbeiderklassen.

Bosted: De fleste er bosatt i Buskerud og Oslo-området i nærheten av oppveksthjemmet.

Foreldrenes arbeidstider: I utgangspunktet hadde jeg et ønske om at ikke bare informantens far, men også mor jobbet *fulltid*. Imidlertid var det svært vanskelig å finne informanter med arbeiderklassebakgrunn der *begge* foreldrene hadde jobbet fulltid da informantene var i førskolealder. Under leting av informanter forstod jeg at de fleste yrkesaktive mødre hadde

¹⁵ Som Crompton m.fl. (2000) ser jeg også på inntektsvariabelen som viktig når klasser skal defineres.

¹⁶ I det ene tilfellet var fordelingen på sju dager hver, mens i det andre tilfellet var fordelingen åtte dager hos mor og seks dager hos far (sistenevnte grunnet økonomiske årsaker, da mor skulle få størst mulig utbytte av stønadsordningene).

¹⁷ Her ser vi en sammenheng mellom utdanning og inntekt: Jo høyere utdanning, desto høyere inntekt.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

jobbet redusert. Etter samtale med veileder ”åpnet” vi derfor utvalgsgruppen noe: Det var nå i orden at noen av mødrene hadde jobbet deltid under informantenes oppvekst.

I mitt utvalg jobbet om lag halvparten av mødrene fulltid mens resten jobbet deltid. De fleste hadde ”typiske” arbeiderklassesyrker og jobbet blant annet som renholder, fabrikkarbeider og hjelpepleier¹⁸. Et par av mødrene begynte å jobbe da informantene var to-tre år, men de fleste begynte noe senere.

Samtlige fedre jobbet fulltid. De fleste hadde rutinepreget arbeid med lite lederansvar i jobben, det enten være lastebilsjåfør, anleggsarbeider eller fabrikkarbeider. Grunnet treg rekruttering, omfatter utvalget to håndverkerfamilier som drev eget firma (gartner og rørlegger), samt en familie som drev primærnæring. Imidlertid hadde kun én av de tre fedrene utdanning utover videregående skole (rørleggeren). De to andre hadde ingen utdanning utover folkeskole/videregående skole. En annen faktor som kan tale for arbeiderklassebakgrunn, er at faren som drev primærnæring (melkeproduksjon) også drev transportarbeid på fulltid.

Kjønn og etnisitet: Kjønnssammensetningen i utvalget er tilfeldig. Alle er norske statsborgere, men det var ikke noe i veien for at for eksempel adoptivbarn kunne være i utvalgsgruppen. En av informantene som passet til utvalgskriteriene kommer fra et asiatisk land. Hun kom til Norge som flyktning da hun var i førskolealder, og etter samråd med veileder ble hun inkludert i utvalget¹⁹. Informanten husket imidlertid lite fra tiden før hun kom til Norge, men hun kunne fortelle mye om sin oppvekst på norsk jord. Da de fleste av informantene heller ikke husket stort fra tiden før de var tre – fire år, stiller hun på denne måten ”likt” med resten av utvalget. Fortellingene fra barndommen blir omtrent fra det samme tidsrommet, og hennes handler om oppveksterfaringer i Norge i en familie med minoritetsbakgrunn.

¹⁸ Unntakene var en mor som jobbet på gård og en mor som drev rørleggerbutikk sammen med ektemannen.

¹⁹ Det at en av informantene mine kommer fra en asiatisk familie, ser jeg på som en styrke i analysen. Den asiatiske oppveksten kan ses som kontrast til den norske, og hennes beretninger kan gi et klarere blikk for det kjente og hjemlige og det som ofte tas for gitt i Norge.

Rekrutteringen

Rekrutteringen til utvalget var først og fremst tenkt via snøballmetoden. Betegnelsen ”snøball” skildrer et utvalg som i begynnelsen er lite og som gradvis vokser, som en snøball som blir større etter hvert som den ruller. I snøballmetoden skjer ikke utvelgingen bare i samråd med informantene. Utvelgingen skjer også *av* informanter. De tenker ut hvem som kan passe inn i studien og kontakter dem som kan være aktuelle. Slik går informantene inn i rollen som det som kalles ”forskningsassistenter” (Biernacki og Waldorf i Andrews og Vassenden 2007).

Tanken var at når jeg først hadde funnet én informant, kunne denne informanten forhåpentligvis skaffe meg andre mulige informanter, som igjen kunne henvise meg til noen flere og så videre. Denne formen for rekruttering var tenkt som en måte å komme raskt i gang med intervjuene på. Tidlig i prosessen begynte jeg å høre med venner og bekjente. Blant annet snakket jeg med småbarnsforeldre i barnehager, på trening og på tidligere arbeidsplasser. Men dette ga få resultater, og kun én informant ble rekruttert slik.

Andrews og Vassenden (2007) viser til liknende problemer i sin artikkel ”Snøballen som ikke ruller”. Artikkelen baserer seg på analyser av utvalgsprosessen i to empiriske studier²⁰. I disse studiene gikk rekrutteringen tregt og stoppet opp i flere nettverk. Andrews og Vassenden nevner flere årsaker til dette, blant annet at noen informanter kvidde seg for å rekruttere nye deltakere til studiene. Jeg skal ikke se bort ifra at dette kan ha vært tilfelle også i mitt prosjekt, selv om jeg ikke fikk inntrykk av dette.

Det som i utgangspunktet var tenkt som snøballutvalg i studiene som Andrews og Vassenden tok for seg, fungerte ikke etter intensjonen. Informantene ble i stor grad rekruttert horisontalt, i den forstand at antallet førstekontakter stadig måtte utvides for å komme videre i utvelgingsprosessen. Noe liknende skjedde ved utvelgingsprosessen i mitt prosjekt. Fordi datainnsamlingen gikk tregt, ble det nødvendig å bruke flere rekrutteringskanaler. To informanter kjente riktignok til hverandre (den ene rekrutterte den andre), mens de resterende

²⁰ Den ene studien handler om den etniske majoriteten i det flerkulturelle samfunnet, den andre undersøker forholdet mellom profesjonelle diskurser og legdiskurser innenfor barneomsorg (Andrews og Vassenden 2007).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

seks ble rekruttert ved hjelp av ulike mellomledd som veileder, informant, søsken og samboer. Dette anser jeg imidlertid som en fordel. En vanlig svakhet ved snøballutvalg er nemlig at alle informantene inngår i det samme sosiale nettverket (Biernacki og Waldorf i Andrews og Vassenden 2007:159), og slik kan man risikere å studere bare det spesifikke nettverket man har rekruttert informanter gjennom. Dette var imidlertid ikke noe problem hos meg, nettopp fordi informantene ble rekruttert fra flere ulike kanaler.

Imidlertid, etter lang tids leting, fikk jeg overraskende nok et ”luksusproblem” mot slutten av innsamlingsprosessen. Da skulle det nemlig vise seg at flere meldte sin interesse for prosjektet mitt. Snøballen trillet med andre ord raskere mot slutten av innsamlingsarbeidet. Men ettersom jeg alt hadde funnet mine åtte informanter, kom de ikke med. I stedet ble de takket for sin interesse og velvilje.

Rekrutteringsvansker

Forskning viser at det har vært vanskelig å rekruttere folk fra arbeiderklassen (Holter m.fl.1975). En mulig årsak til dette er at folk fra arbeiderklassen har lavere utdanning enn middelklassen (som da lettere lar seg rekruttere). Denne mangelen på kunnskap kan gjøre at man kvier seg for å delta i undersøkelser. Middelklassen har derimot større evne til å kontrollere informasjon om seg selv, mens folk fra arbeiderklassen kanskje føler at de har vanskeligheter med å beskytte seg selv, noe som gjør at de velger å ikke delta.

En annen faktor som kan ha hatt stor betydning i at rekrutteringen gikk tregt, var kriteriet om at *begge* foreldrene til informantene skulle være yrkesaktive da informantene vokste opp på 1970 – og 1980 -tallet. Riktignok var det uproblematisk å finne informanter der fedrene hadde jobbet fulltid, men verre var det at også *mødrene* var like yrkesaktive. For 30 år siden var det ikke så vanlig at småbarnsmødre far arbeiderklassen jobbet fulltid. Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB 2008) viser dette. Først og fremst var under halvparten av norske kvinner i fulltidsjobb for 30 år siden (når vi ikke kontrollerer for utdanning eller foreldreskap). mennene derimot, er omtrent like yrkesaktive i dag som de var på midten av 1970-tallet:

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

	Kvinner i fulltidsjobb	Menn i fulltidsjobb
1978	48	90
2008	58	90

Tabell 1: Kvinner og menn i fulltidsjobber i 1978 og 2008, prosent. Egen forenklet tabell²¹.

Om lag halvparten av kvinnene hadde typiske arbeiderklasseyrker²², og om lag halvparten av gifte og samboende kvinner med barn i alderen 3 – 6 år var yrkesaktive (både fulltid og deltid) (SSB 2008). Tallene tyder på at det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret heller var rådende, ved at mor var hjemme med barna (og eventuelt jobbet deltid), mens far jobbet fulltid.

2.2. Intervjuene

Valg av metode må begrunnes i forhold til hva den skal brukes til, det vil si i forhold til problemområdet (Fog 2004). Intervju egner seg når man skal trenge dypt inn i et stoff og skape forståelse og innsikt (Thagaard 1998), og ettersom jeg var interessert i informantenes handlinger, holdninger og tanker, var intervju best egnet som metode. Den kvalitative intervjumetoden har gitt meg retrospektive data vedrørende egen oppvekst, samt data om informantenes nåtidige situasjon vedrørende oppdragelsespraksis for egne barn (mer om retrospektive data senere i kapitlet).

Å skape gode intervjuer

For å oppnå god kontakt og tillit, bør forskeren legge vekt på det forsker og aktør har til felles (Repstad 1996:37). Dette var også mitt utgangspunkt, og slik valgte jeg å være åpen om min bakgrunn, idet en forskningslogikk som er basert på et prinsipp om objektivitet ikke er holdbar i studier der mennesker forholder seg til hverandre²³ (som for eksempel under et kvalitativt intervju) (Thagaard 1998). Jeg tydeliggjorde rollen min overfor informantene ved å fremheve dette innsideperspektivet om at jeg selv er forelder med arbeiderklassebakgrunn.

²¹ Forenklet tabell fra Statistisk sentralbyrå, tabell 9.12. (SSB 2008).

²² Servicearbeid, jordbruks -, skogsbruks -, og fiskearbeid, gruve – og sprengingsarbeid, industri -, bygge – og anleggsarbeid, transport – og kommunikasjonsarbeid (SSB 2008).

²³ Med objektivitet menes her at jeg som forsker oppfattes som uavhengig i forhold til informanten.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Dette perspektivet kan imidlertid også innebære en begrensning, idet jeg kan komme til å ta ting for gitt. Jeg skal komme tilbake til dette mot slutten av kapitlet.

Noe jeg følte ble viktig før intervjuopptak, var småpraten. Småpraten syntes å gjøre informantene mer avslappet i intervjusituasjonen, og disse minuttene før intervjuopptak tror jeg ble avgjørende for hvor godt intervjuene gikk. Foruten snakk om været og informantens nyoppussede hus, kunne praten dreie seg om datteren som skulle på trening samme kveld eller sønnen som nettopp hadde hatt bursdag. Noen ganger dreide småpraten seg også om selve intervjuet: Informantene kunne lure på hva jeg kom til å spørre dem om, og de kunne også hinte litt om hva de kom til å fortelle meg under intervjuet. Det var under denne småpraten at informantene fikk vite litt om min egen sosiale bakgrunn. Intensjonen var å skape en nærhet i intervjusituasjonen. Ved at jeg var åpen om at jeg var ”en som dem” (det vil si forelder med arbeiderklassebakgrunn), kan ha ført til at informantene fikk mer tillit til meg som forsker.

Intervjuguiden

Intervjuguiden (vedlegg 2) var hjelpemiddelet under selve intervjuet. Hensikten med guiden var at den skulle fungere som en huskeliste, slik at jeg fikk med de temaene som skulle dekkes. Den ble ikke brukt slavisk. Det ble tatt utgangspunkt i en guide som var blitt utformet i forbindelse med Wetlesens prosjekt, men min guide ble tilpasset min egen problemstilling, idet jeg ønsket større fokus på barneoppdragelse og fysiske sanksjoner. Eksempelvis ble spørsmål om besteforeldrenes oppvekst også flettet inn i guiden, slik at jeg fikk muligheten til å få et fyldigere bilde av generasjonsoverføringen.

Et nyttig tips var å følge Widerbergs råd om å notere litt underveis i intervjuet for å skape litt avstand og lage pustepauser slik at informanten fikk tenkt seg om (Widerberg 2001:83). Jeg noterte direkte på intervjuguiden, da jeg hadde med en egen utskrift for hver informant med plass til å gjøre notater. Det å notere underveis var svært nyttig, blant annet fordi det gjorde det lettere å skrive sammendrag rett etter intervjuene. Notatene gjorde det også lettere å lete opp informasjon under analysearbeidet.

Etter hvert intervju skrev jeg et referat basert på hukommelsen og notatene jeg hadde skrevet under intervjuet. Jeg skrev også ned noen egne refleksjoner. Slik fikk jeg dannet meg et

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

helhetsbilde av intervjuet som en oppstart til det videre analysearbeidet. På denne måten fikk jeg også med informasjon som ikke kom med på lydbåndet, som for eksempel kroppsspråk og hvordan informantene forholdt seg til barna sine.

Intervjukonteksten

Valg av intervjusted ble gjort i samråd med informantene. Jeg var opptatt av at intervjuet skulle foregå på et sted hvor vi ikke ble forstyrret, men det viktigste var at informanten kunne føle seg hjemme. De fleste ble intervjuet hjemme hos seg selv. Intervjuene foregikk stort sett uforstyrret, med unntak av noen tilfeller der små barn var til stede.

2.3. Analysen

Analyse av intervjuutskriftene

Intervjuene varte i gjennomsnitt en og en halv time og frembrakte om lag 200 sider intervjuutskrifter²⁴. Transkriberingen var tidkrevende, men nå gjenstod et enda mer tidkrevende arbeid; selve analysearbeidet.

I kvalitative metoder er det viktig å få frem variasjonen og det som er typisk i materialet, og i mitt materiale viste det seg å være store variasjoner i oppveksterfaringene. Eksempelvis hadde en informant hatt en god oppvekst og ønsket å gjendanne mønsteret, mens en annen informant ønsket en annen oppvekst for sine barn. Vedkommende hadde hatt en tung oppvekst og ønsket å skåne barna sine fra det han selv hadde opplevd i barndommen.

I analysen av datamaterialet har jeg kombinert *personsentrert* og *temasentrert* analyse.

Personsentrert analyse fokuserer på personer som er representert i materialet, mens temasentrert analyse belyser spesielle temaer eller begivenheter ved å sammenlikne informasjonen fra alle informantene i undersøkelsen. I temasentrerte analyser er informasjonen fra de ulike informantene sammenliknbar, mens personsentrerte analyser ikke stiller samme krav til sammenliknbarhet. Derfor kan den basere seg på større ulikhet i den informasjonen som gis av informantene (Thagaard 1998). Jeg tok utgangspunkt i noen informanthers fortellinger (personsentrert), som jeg sammenholdt med resten av utvalget.

²⁴ Ordrett utskrift.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Deretter så jeg nærmere på enkelte tema, blant annet erfaringer med fysiske sanksjoner, og foretok en sammenlikning av informasjonen fra de åtte informantene (temasentrert).

Jeg valgte ut tre case som skulle illustrere hovedkategoriene med hensyn på oppveksterfaringer og generasjonsoverføring: Én som illustrerer en tung oppvekst, én som illustrerer en god, og til slutt én som viser til blandede oppveksterfaringer (der de fleste informantene for øvrig befinner seg). Personsentrert og temasentrert analyse ble kombinert ved at jeg først så på de tre casene og deretter belyste spesielle temaer.

Ettersom jeg i analyseprosessen bestemte meg for å snevre inn problemstillingen min noe, var det en del informasjon jeg ikke fikk bruk for. Den opprinnelige problemstillingen var videre og mindre spesifikk, ettersom DAT prosjektet tar for seg flere tema enn det jeg til slutt endte opp med. Opprinnelig skulle oppgaven ha større fokus på omsorgsordninger og likestilling i parforholdet, men godt i gang i analyseprosessen forstod jeg at problemstillingen ble for omfattende. Jeg ønsket heller å skrive *mye* om *lite*, og i samråd med veilederen min snevret jeg derfor inn problemstillingen til kun å gjelde generasjonsoverføring av barneoppdragelse i en klassekontekst. Hovedfokuset ble på oppdragelsesverdier og fysiske sanksjoner med erfaringer rundt omsorgsarrangement som et underspørsmål. De analytiske begrepene jeg ble stående ved var fremdeles videreføring i form av gjendanning og endring i form av reparasjon og mønsterbrudd.

Under analysearbeidet brukte jeg en supplerende metode utviklet av Andrea Doucet (2006) som går ut på å lese igjennom intervjuutskriftene på ulike måter. Jeg benyttet tre av Doucets lesninger: Første lesning gikk ut på at jeg skulle lese meg selv inn i informantens historie, andre lesning gikk ut på å finne jeg-personen i fortellingen og skrive den om til et dikt, mens tredje lesning gikk ut på å se på nettverkene og relasjonene informanten hadde. Slik fikk jeg sett på materialet med ulike ”briller”, noe jeg syntes fungerte godt i analysearbeidet.

Noen etiske aspekter

Som forsker har man et medansvar for de skadelige virkningene man bidrar til å forårsake (Thommessen og Wetlesen 2000:275). Som vist ovenfor var jeg opptatt av å skape nærhet i intervjusituasjonen, og her ble det viktig at den gode kontakten som ble oppnådd med

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

informantene ble forsvarlig ivaretatt. Jeg ønsket ikke at informantene skulle ledes til å si ”mer” enn det de selv ville, og jeg ville ikke at de skulle angre seg i ettertid. Samtidig var jeg opptatt av å holde en viss avstand til informanten. Av utvalget på åtte, var det tre informanter som valgte å gi fra seg sensitive opplysninger om vold i oppvekstfamilien, men jeg føler ikke at jeg ledet informantene til å gi ut denne informasjonen. Disse betraktningene skal jeg komme tilbake til under avsnittet om datas troverdighet.

Et etisk dilemma i den temasentrerte analysen er knyttet til nærheten i intervjusituasjonen og den plassen informantens selvforståelse har i analysen. Det er godt mulig at mitt perspektiv er annerledes enn informantens, ettersom det er preget av min faglige bakgrunn. Det er i hovedsak *min tolkning* av dataene som vil være funnene i denne analysen, og det kan være at informantene ville tolket resultatene annerledes. På den ene siden fokuserer analysen på informantens selvforståelse, og på den andre siden blir min egen fortolkning av informantens selvforståelse representert. Kanskje vil informanten ha tolket ting annerledes, og i verste fall kan vedkommende føle seg fremmedgjort²⁵. I denne oppgaven har jeg forsøkt å presentere resultatene på en måte som informantene kan identifisere seg med. I tillegg har jeg forsøkt å markere et tydelig skille mellom mitt eget perspektiv og presentasjonen av den forståelsen informantene har av sin situasjon.

Et problem ved den personsentrerte analysen er at man kan bli for nærgående og eksponerer for mye om hver enkelt (Thagaard 1998). Dette løste jeg ved å endre på enkelte av opplysningene der det ikke hadde noe betydning for fremstillingen for øvrig. Noen historier var også av en slik karakter at de lettere kunne gjenkjennes av andre. Betydningen av å skjule informantens identitet ble derfor viktig.

Informert samtykke

Informert samtykke innebærer at deltakere i et prosjekt får full informasjon om hva prosjektet handler om, og at de gir sitt frie samtykke til å delta. Dette innebærer også at deltakerne til

²⁵ En løsning på dette problemet kan imidlertid være at informanten samarbeider med forskeren om tolkningen, slik at forskeren ser hvordan informanten selv tolker materialet (Widerberg 2001). Gullestad gjorde noe liknende i sin studie. Ved å samarbeide om tolkningene av dataene med informanten, unngikk hun at informanten følte seg fremmedgjort (Gullestad i Thagaard 1998:189).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

enhver tid har rett til å avbryte sin deltakelse i prosjektet (NESH²⁶ 1994). Samtykket kan forklares ved hjelp av den tyske filosofen Immanuel Kants andre formulering av det kategoriske imperativ: ”Handle slik at du alltid bruker menneskeheten både i din egen person og i enhver annens person samtidig som et formål, og aldri bare som et middel” (Kant i Thommessen og Wetlesen 2000:273). Man skal med andre ord handle overfor andre i overensstemmelse med en norm som de berørte parter skal kunne godta med et frivillig informert samtykke.

Med utgangspunkt i disse forskningsetiske kravene forklarte jeg mine informanter om hva prosjektet mitt gikk ut på og hvilke tema jeg kom til å fokusere på i intervjuet. Slik fikk de kjennskap til formålet med undersøkelsen og hovedtrekkene i prosjektet, og dermed kunne de vurdere fordeler og ulemper med å delta før de ga sitt endelige samtykke. Jeg gjorde informantene også klar over at de til enhver tid kunne avbryte sin deltakelse dersom de av ulike grunner ønsket det.

Jeg møtte imidlertid ingen motvilje. Ingen måtte ha betenkningstid for å delta, og kun et par informanter ga i forkant uttrykk for at de kanskje ikke var ”gode” nok kandidater. Dette forklarte de med at de enten ikke var snakkesalige nok eller at de kanskje ikke hadde ”spennende” nok fortellinger å komme med. Det viste seg at de var usikre ettersom de ikke hadde vært med på noe liknende tidligere, og fordi de ikke ønsket å skuffe meg som forsker. Denne usikkerheten løsnest imidlertid da vi møttes til intervju.

Før hvert intervju ga jeg muntlig informasjon om at jeg som forsker er underlagt taushetsplikt, og at all data skulle behandles konfidensielt. Blant annet forklarte jeg at de ble gitt fiktive navn av hensyn til anonymisering og aidentifisering. De ble også gjort oppmerksomme på at de muligens kunne kjenne seg selv igjen i det skriftlige resultatet, men at ingen andre skulle kunne kjenne dem igjen. Før intervjuopptak valgte jeg å repetere opplysningene om taushetsplikt, anonymitet og aidentifisering. Jeg hadde også med meg prosjektskissen min,

²⁶ Den Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsfag og humaniora.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

slik at informantene kunne få mulighet til å kikke i den dersom det var ønskelig.

Intervjusamtalene ble tatt opp på lydbånd med informantenes samtykke²⁷.

Aidentifisering er gjort fra og med transkribering av intervjumaterialet. Datamaterialet er behandlet i overensstemmelse med de krav til personvern som personvernombudet ved Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD 2007) stiller: Jeg har ikke opprettet manuelle eller elektroniske registre med personidentifiserbare opplysninger, og datamaterialet er oppbevart i isolert privat pc og som lydopptak som slettes ved prosjektslutt.

2.4. Datas troverdighet

Troverdighet i forskning går ut på om forskningen er utført på en tillitsvekkende måte (Thagaard 1998:22). Her skal jeg argumentere for troverdigheten ved å blant annet reflektere over konteksten for innsamlingen av data og hvordan min relasjon til informantene kan ha influert den informasjonen jeg fikk. Forskerens syn påvirker nemlig feltet (Silverman 2006). Kan informasjonen informantene ga være styrt av deres opplevelse av meg som forsker? Var det til stede en forskningseffekt²⁸?

En viktig betraktning er at mitt forskerfokus kan ha ledet informantene til å vektlegge generasjonsoverføringsaspektet fremfor andre aspekt. De første spørsmålene i intervjuguiden (vedlegg 2) inviterte nemlig til tilbakeblikk på egen oppvekst. Når jeg senere under intervjuet begynte å stille spørsmål om egen oppdragelsespraksis, henviste informantene ofte til sine tidligere svar (som da handlet om egen oppvekst). Slik ble informantene satt inn i en ”setting”, ved at det kanskje ble naturlig for dem å reflektere i lys av egen oppvekst. Ville jeg fått andre svar dersom første del av intervjuet ikke handlet om oppvekst, men i stedet handlet om hvordan informantenes *jevngaldrende venner* oppdro barna sine?

²⁷ Jeg hadde gjort noen forberedelser forut for intervjuene. Tidligere på masterkurset fikk jeg blant annet prøvd meg på et kvalitativt intervju som ble filmet. Her fikk jeg sjansen til å bli en bedre intervjuer ved å se på videoen flere ganger og høre/se kritisk på hvordan jeg selv opptrådte i intervjusituasjonen. For eksempel ble jeg vår på å ikke være for ivrig med å stille spørsmål, samtidig som at jeg ble påpasselig med å ikke avbryte informanten underveis. En annen god forberedelse var å være observatør under et av Wetlesens intervjuer av DAT barna.

²⁸ En forskningseffekt er at aktører oppfører seg annerledes enn det de ellers ville ha gjort, fordi de vet at de er under utforskning (Repstad 1996:125).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Noe som kan tale for datas troverdighet her, er at oppvekstfamilien ofte har betydning når det kommer til utdanning og yrkesvalg. Eksempelvis viser forskning at utdanning i stor grad er bestemt av sosial bakgrunn (Hansen og Mastekaasa 2005), og at unge par henter frem kjente modeller for familieliv når de får barn (Moxnes 1981). Kjernefamilien er gjerne en slik modell.

Informantenes selvpresentasjon

I analyseprosessen ble det viktig å skille mellom faktanivå og subjektivt nivå i fortellingene. Når det kommer til subjektive erfaringer, betyr ikke dette at det nødvendigvis var slik i virkeligheten. *Erfaringer* ses her på som mer objektive og konkrete (noe som peker mot faktaopplysninger), mens *opplevelser* ses på som mer forankret i det subjektive.

”Fortellingen om livet er noe annet enn selve livet”, skriver Dag Album (1996:208). Dette er en betraktning som går på at informantenes fortellinger er *konstruerte* fortellinger, og som innebærer at man kan fortelle om de erfaringene som ”passer” til hvorfor ting ble som det ble. Det er godt mulig at noen kan ha holdt tilbake informasjon, både med tanke på oppvekst og hvordan de gjør ting i egen praksis, noe som kan være knyttet til skamfølelse eller at man gjerne vil fremstå som gode foreldre.

Denne oppgaven er altså skrevet på grunnlag av hva folk *sier at de gjør*, og selv om informantene har vært oppriktige, kan det hende at det ikke nødvendigvis er identisk med det de faktisk gjorde i en bestemt situasjon. Det følger av intervjumetoden som er brukt at materialet viser holdninger og verdier snarere enn praksis. Dessuten er det bare den ene parts fremstilling som kom frem. En hovedkritikk mot en del av forskningen om foreldreholdninger er at foreldre blir brukt som hovedinformanter. Gjennom intervjusamtaler kan en lett få et glansbilde av foreldrenes oppdragerholdninger, - et bilde som kan ha liten dekning i virkeligheten (Evenshaug og Hallen 1997). En alternativ metode når det kommer til egen oppdragelsespraksis kan være observasjon eller videoopptak, noe blant annet Gullestad (1984) benyttet i sin studie.

Flere av informantene hadde barn til stede under intervjuet, og jeg opplevde hovedsakelig en fin tone mellom foreldre og barn. Ved et tilfelle opplevde jeg imidlertid at en informant

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

oppførte seg strengere mot barnet sitt enn det vedkommende selv ga uttrykk for under intervjuet. Dette kan ha mye med selvpresentasjon å gjøre. Foreldre vil gjerne oppleve at de lykkes med foreldregjeringen (Wetlesen 2000:46), og kanskje hadde noen et ønske om å fremstille seg selv i et godt lys eller gjøre et godt inntrykk på meg som forsker. På den annen side kan det hende at informantene ønsket å fremheve problematiske sider ved livet sitt for å overbevise meg om sin vanskelige livssituasjon. Bidro intervjusituasjonen til at informantene holdt tilbake informasjon? Ga de en realistisk fremstilling av hverdagslivet med barna slik de opplever det? Ettersom min relasjon til informantene var preget av åpenhet, tror jeg ikke at jeg fikk begrenset eller overfladisk informasjon fra noen av informantene. Allikevel er det viktig å reflektere over om hvorvidt de var styrt av deres opplevelse av meg som forsker.

Forskereffekt

En viktig betraktning er som nevnt at informantene kan ha blitt ledet til å svare det vedkommende trodde jeg ville høre (forskereffekt)²⁹. Ville informantene ha fortalt meg historien sin annerledes dersom jeg var venninne eller partner fremfor forsker? Sannsynligvis. Dette er en viktig betraktning som går på datas troverdighet. En annen viktig refleksjon her er knyttet til *kjønnsaspektet*. Forskerens kjønn er et av flere ytre kjennetegn som har betydning for hvordan intervjuet forløper (Thagaard 1998:95), og av og til blir det fremstilt som at kvinner er best egnet til å studere kvinner (Haavind 2000:22). Det at jeg er kvinne, kan riktignok ha gjort at de fem kvinnelige informantene kan ha følt en nærmere relasjon til meg som forsker enn de tre mannlige informantene. Allikevel virket det på meg som at samtlige informanter var åpne og ga mer eller mindre fyldige svar. Noen av de lengste og mest utfyllende svarene ble faktisk gitt av to menn i utvalget.

Noen fordeler og ulemper ved de retrospektive dataene

Retrospektive intervjuer er intervjuer der informantene ser tilbake på fortiden sin. Slike data har både sine fordeler og ulemper, og en fordel er at jeg fikk nyttig informasjon om informantenes fortid som gjorde at jeg kunne sammenholde erfaringer fra barndommen med erfaringer informantene hadde gjort seg i dag. Imidlertid må det stilles spørsmål til hvor *korrekte* slike opplysninger er. En ulempe med de retrospektive dataene er at informantene

²⁹ "Symbolsk vold" (Bourdieu i Thagaard 1998) og "maktrelasjon" (Fog 2004) er andre begreper som brukes når det er snakk om påvirkning av den informasjonen informantene gir.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

kan ha hatt problemer med å huske tilbake. Disse skjevhetene og feilkildene har jeg måttet være oppmerksom på under analysen. Det er nemlig et hovedproblem ved retrospektive intervjuer at folk lett gjenkaller fortiden gjennom et filter av begreper, tenkemåter og erfaringer de har tilegnet seg langt senere i livet. Derfor vil det ofte være en tendens til at minner fra fortiden ”omformes” slik at de samsvarer med nåværende oppfatninger, noe som kan forstyrre et autentisk bilde av stemninger og opplevelser fra fortiden (Repstad 1996:71). Imidlertid virket det på meg som at flere var bevisst denne ”omformingen”, og de påpekte at deres formeninger i dag kanskje ikke samstemte med den de hadde som barn³⁰. Det virket altså som at informantene etter beste evne holdt ulike livsfaser fra hverandre.

Til slutt styrker det troverdigheten i analysen når språket tilpasses den gruppen som analyseres. Folk skal forstå det, og de skal kjenne seg igjen (Thagaard 1998). I denne analysen har jeg imidlertid ikke sett det som nødvendig å måtte gjøre noen grep for å tilpasse språket.

2.5. Datas bekreftbarhet

Datas *bekreftbarhet* er knyttet til tolkningen av resultatene (Thagaard 1998:181), og som forsker er det derfor viktig å forholde seg kritisk til egne tolkninger. Kan den forståelsen prosjektet fører til og kvaliteten av tolkningen støttes av annen forskning?

Flere av forståelsene som prosjektet mitt resulterer i, kan knyttes til forståelser i andre studier, for eksempel undersøkelsene til Holter m.fl. (1975), Gullestad (1984), Lareau (2000), Wetlesen (2000), Skilbrei (2003) og Farstad & Stefansen (2007). Videre er det både en styrke og begrensning at jeg har hatt kjennskap til det miljøet som studeres. En fordel har vært at jeg har kunnet forstå informantenes situasjon, og mine erfaringer har kunnet bidra til å bekrefte den forståelsen jeg har utviklet. På den andre siden har det vært en fare for at jeg overser nyanser som ikke er i samsvar med egne erfaringer. Et tolkningsgrunnlag vil nemlig være forskjellig alt ettersom man er innenfor eller utenfor det miljøet som studeres. Imidlertid har jeg påpekt mitt ståsted overfor leseren om at jeg selv er forelder med arbeiderklassebakgrunn. Slik har jeg gitt den kritiske leser muligheten til å vurdere hvordan mitt ståsted kan ha

³⁰ ”I ettertid ser jeg jo at...” var vanlige sitater i intervjuene.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

påvirket tolkningen av resultatene. Et annet kriterium for bekreftbarhet dreier seg om hvorvidt lesere med tilsvarende bakgrunn kjenner igjen de beskrivelsene som gis og som ligger til grunn for tolkningene.

Resultatene av en analyse vil være ulike, alt ettersom hvilket utgangspunkt forskeren har (Silverman 2006). I denne analysen er det teoretiske perspektiv vedrørende generasjonsoverføring og klassekontekst som ligger til grunn for tolkningene.

2.6. Datas overførbarhet

Overførbarhet i forskningssammenheng har referanse til om tolkninger som er basert på en enkelt undersøkelse også kan gjelde i andre sammenhenger (Thagaard 1998:20). Utvalget som studien baserer seg på, er sentralt i diskusjonen om overførbarhet. Et spørsmål jeg må stille er om den teoretiske forståelsen som er knyttet til min analyse, kan settes inn i en videre sammenheng. Et annet er om hvorvidt min enkelte undersøkelse kan bidra til en mer generell teoretisk forståelse³¹.

I denne studien har jeg brukt informasjonen fra informantene til å si noe mer generelt om det å være norsk småbarnsforelder med arbeiderklassebakgrunn i Norge. Selv om analysen min kun er basert på åtte intervju samtaler, har jeg vært opptatt av å identifisere *sosiale mønstre og sammenhenger*. Jeg har sett på individene som bærere av klasserelaterte sosiale mønstre, og tolkningene mine kan være relevante når oppdragelse blant norske foreldre med arbeiderklassebakgrunn studeres.

³¹ Denne argumentasjonen brukes for øvrig også i rettspraksis ved at det kan trekkes slutninger fra tidligere saker til nåværende sak, under forutsetning av at situasjonen og betingelsene er like (Kvale i Thagaard 1998:185). Slike former for saksorientert argumentasjon blir kalt *kasuistisk argumentasjon* (fra ordet "kasuistikk" som betyr "et tilfelle/kasus"). Kasuistisk argumentasjon kommer nær opp til mye av den normative argumentasjonen som forekommer i dagliglivets moral (Thommessen og Wetlesen 2000:234).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Kapittel 3) Oppveksthistorier

3.1. Innledning

Det empiriske datamaterialet viser stor variasjon når det kommer til informantenes erfaringer fra oppveksten. For å få frem denne variasjonen har jeg valgt å se nærmere på tre historier. Valget relateres til masteroppgavens hovedproblemstilling, og fortellingene er valgt med utgangspunkt i variasjonen rundt oppdragelsesverdier, fysiske sanksjoner og om hvorvidt oppveksten ble opplevd som tung eller god.

Historiene til *Mads*, *Vivian* og *Vilde* illustrerer de ulike oppvekstvilkårene og oppveksterfaringene i materialet. Mads forteller om en *tung oppvekst* preget av blant annet vold, alkohol og fysiske refselsler. Vivian forteller om en *god oppvekst* der oppdragelsen skjedde verbalt og uten fysiske refselsler. Vilde på sin side forteller om *blandede oppveksterfaringer*, og henne har jeg plassert i en ”mellomposisjon”.

I fremstillingen av de tre skal jeg komme med en kort presentasjon av hver enkelt for å kontekstualisere fortellingen om egen oppvekst. Historiene er hovedsakelig hentet fra tiden mens informantene var i førskole – og skolealder. Jeg vil bemerke at dette kapitlet først og fremst er ment som en empirisk og personsentrert fremstilling, noe som betyr at analysen, der materialet relateres til annen forskning, hovedsakelig er konsentrert om kapittel 4 og 5.

3.2. Tung oppvekst

”Vi fikk beskjed om å gjøre ting, og skulle ikke nekte på det, liksom”.

Mads er i slutten av 30-årene. Han er bosatt utenfor Oslo, er gift og har to barn i barneskolealder. Mads har vist betydelig oppadstigende sosial mobilitet. Han har høyere utdanning, en fulltidsjobb med lederansvar i privat sektor og en inntekt over gjennomsnittet. Kona hans har ingen utdanning utover videregående skole. Hun jobber som avdelingsleder i en frivillig organisasjon og har en inntekt litt over gjennomsnittet.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Mads opplevde store deler av oppveksten sin som tung. Han forteller at forholdet til foreldrene ikke var så bra, og i tillegg ble han mobbet gjennom hele barne – og ungdomsskolen. Familien hans slet med økonomiske problemer, og Mads forteller at moren ofte ”rotet det til” når det kom til betaling av regninger:

Det var nesten sånn at det gikk konkurs i familien, og det var nesten sånn at vi måtte selge huset.
(Mads).

Barneomsorgen: Hjemme hos mor eller med mor på jobb

Faren til Mads jobbet i anleggsbransjen og var mye bortreist i forbindelse med jobben. Han var kun hjemme noen helger av gangen. Moren jobbet deltid i renholdsbransjen og hadde arbeidssted like i nærheten. Før Mads begynte på skolen, ble han passet av moren sin. Mads var også storebror og passet ofte søsknene sine.

Barna var ofte med moren sin på jobb. Det var mange andre barn som bodde i nærheten av oppveksthjemmet, og slik var det alltid noen å leke med, forteller Mads. Han forteller også at barnehagen var et helt nytt tema da han vokste opp på 1970-tallet, og at heller ingen andre av lekekameratene hans gikk der. Derfor opplevde han ikke barnehagen som noe ”savn”.

Førskoletiden var det beste ved hele barndommen, forteller Mads. Tiden hjemme hos mor var ”bekymringsfri”. Mads hadde mange venner og var en populær gutt i nabolaget, men dette endret seg straks han begynte på barneskolen. Han forteller:

Det første jeg husker fra barndommen min, er hvor fint og fritt det var før jeg begynte på skolen og hvor slitsomt det ble etterpå. Det er liksom det store fra barndommen. For jeg hadde jo masse venner, og før skolen så var jeg jo midtpunktet hele tiden. Men så kom jeg på skolen og så ble det liksom ikke noe. Så det ble en overgang. Tungt. (Mads).

Mads ble mobbet fra barneskolealder og helt til han gikk ut av ungdomsskolen. Selv tror han at han ble et mobbeoffer fordi han var så beskjeden. Dessuten slet han med lese – og skrivevansker, noe som gjorde at han ble sett på som ”skolesvak”, tror han. Han har mange vonde minner fra skolebenken:

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Alle sammen skulle jo lese, og jeg satt der og fikk jo ikke fulgt med i klassen. Satt bare og gruet meg til at det var min tur til å lese, ikke sant. For det gikk jo på runde. Fikk jo ikke med meg noe på skolen. (Mads).

Mads gruet seg derfor til å gå på skolen. Etter hvert fikk han også et stadig mer anstrengt forhold til foreldrene sine, og mye av grunnen til dette var foreldrenes problemer knyttet til vold og alkohol.

Barneoppdragelsen: Lydighet og fysiske sanksjoner

Hjemme hos Mads var lydighet en sentral verdi i oppdragelsen. Barna måtte gjøre det de fikk beskjed om, og de måtte ikke snakke foreldrene imot. Det var viktig at regler ble overholdt, og barna måtte være både høflige og lydige, forteller han:

Du skulle gjøre lekser og være snill og grei. Og du skulle være inne til normal tid, legge deg til klokken åtte og sånne faste ting. Sånn vanlig oppdragelse, liksom. Streng oppdragelse, noen ganger. Vi fikk beskjed om å gjøre ting, og skulle ikke nekte på det, liksom. Ellers var vi stille og rolige og snille alle sammen. Vi var vel ikke akkurat noen problembarn. (Mads).

Foreldrene til Mads var lite kjærlige og sa sjelden til barna at de var glade i dem. Det ble gitt lite kos og klem, minnes han. Videre forteller han at han sjelden snakket med foreldrene om ting som var av betydning for ham, og at han så å si aldri delte tanker og følelser med dem:

Vi hadde ikke noe veldig fortrolig forhold. Ikke sånn at de satte seg ned og pratet. Men det var jo bare sånn det var. (Mads).

Særlig var forholdet til faren problematisk. Mads beskriver faren sin som fraværende og lite til stede i oppveksten. Samtidig forteller han at foreldrene alltid fulgte opp barna, og at de aldri ble ”neglisjert”. Blant annet kunne foreldrene være hjelpelige når det gjaldt lekser og andre aktiviteter det trengtes oppfølging til. Faren var sportsinteressert, og når han var hjemme, kunne han kjøre sønnen til treningskamper. Dessuten var han en ivrig tilskuer, forteller Mads. I tillegg til dette har han gode minner knyttet til tiden han tilbrakte med besteforeldrene sine. Særlig fint var det å være sammen med bestefaren, forteller han. Bestefaren tok seg særlig av Mads når ting hjemme ikke var helt som det skulle.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Morens alkoholproblemer bidro til å gjøre oppveksten til Mads vanskelig. Moren drakk mye når faren var så mye bortreist, og i perioder ble det mye alkohol. Dette var vanskelig for hele familien. Faren var fortvilet over dette og kunne ofte bli voldelig. Det hendte at barna bevitnet at far slo mor når hun hadde drukket. Mads husker flere vonde episoder:

Når han kom hjem, og hun hadde drukket, så ble han jo sint. Så det har jo vært noen episoder når han har dengt henne og hun har vært full. Det har jo til og med vært politi på døra og sånt, så det har jo vært ganske anspent. (Mads).

Imidlertid slo faren aldri barna, påpeker Mads. Faren tok riktignok hardt tak i dem og dro dem i ørene hvis de ikke hørte etter, men han var aldri like hardhendt mot dem som han var mot moren til Mads. Allikevel hendte det at det kunne ”gå hardt for seg”:

Jeg var irritert en gang, husker jeg. Jeg var kanskje sju-åtte år. Og så ble han sint. Han hadde et glass i handa og kastet det tvers over stua og traff meg midt i panna, rett over øynene, så jeg fikk en svær kul. (Mads).

Moren benyttet imidlertid ikke fysiske straffer, men irettesatte kun verbalt. Mads forteller at det i grunnen bare var alkoholen som gjorde henne ”ufin”:

Det var bare han (faren) som dro oss i ørene og sånn. Hun var vel alltid rolig eller full. Vi prøvde å si noe til henne, men da ble hun bare sint og nektet for at hun hadde drukket og sånn. (Mads).

Mads forteller at han ofte skjemtes over moren sin og at han av den grunn ikke ville ta med seg venner hjem. Han syntes det var flaut og var redd noen skulle finne ut av det. Flere ganger hendte det at alkoholproblemene til moren ødela for hele familien. Mads husker særlig én episode:

Jeg husker at vi maste om å dra på stranda. Vi ble lovt det, men så skulle vi se an litt senere på dagen. Men så begynte hun jo å drikke, og da skulle hun plutselig kjøre oss dit, ikke sant. Og da ville jo ikke vi. Så da ble vi bare kastet inn i bilen, og så skulle hun rygge ut. Men da klarte hun jo ikke å rygge ut av gården engang. Hun kjørte bare ut av gården og rett i hekken. Takker jo bare gudene for at hun ikke kom lenger enn dét, ikke sant. (Mads).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Det anstrengte forholdet til foreldrene, morens alkoholproblemer, farens voldelighet, samt mobbingen på skolen, gjorde at Mads slet med selvmordstanker da han kom i tenårene:

Det var jo så ille at jeg nesten tok livet av meg, så da gikk det jo langt. Da var jeg bare tretten-fjorten år, og jeg var veldig nær. Jeg satt oppi et tre med et tau rundt halsen. Det var nesten så jeg hadde hoppa. (Mads).

Mads bestemte seg for ikke å hoppe. Han holdt ut problemene hjemme og på skolen, og snart så livet lysere ut, forteller han. Tiden som mobbeoffer tok slutt straks han gikk ut av ungdomsskolen, han tok siden en fagutdanning og flyttet for seg selv. Mads fikk mange nye venner ved det nye lærestedet, og der traff han også partneren sin. Etter en tid måtte han imidlertid etterutdanne seg grunnet helseproblemer, og velferdsordninger som attføring ga ham bedre utdanning og arbeid. Mads var godt voksen da han omskolerte seg og forteller at han klarte seg svært bra gjennom den nye studietiden. Han fikk gode karakterer, noe han selv mener ga ham bedre selvtillit. I kapittel 5 skal vi se nærmere på vendepunktene i Mads sitt liv.

3.3. God oppvekst

”Jeg ble ikke snakket til, men jeg ble snakket med”.

Vivian er i begynnelsen av 30-årene. Hun er bosatt utenfor Oslo, er gift og har to barn i barneskolealder. Vivian viser sosial stabilitet og har ingen utdanning utover videregående skole. Hun jobber fulltid som daglig leder i butikk og har en inntekt lik gjennomsnittet. Ektemannen har ingen utdanning utover ungdomsskolen. Han jobber som mekaniker og har en inntekt lik gjennomsnittet.

Vivian forteller om en god oppvekst. Hun hadde et godt forhold til begge foreldrene sine og var særlig tett knyttet til faren sin. Oppdragelsen skjedde verbalt og uten fysiske sanksjoner. Hun forteller:

Jeg har egentlig hatt en veldig fin og rolig barndom. Jeg har alltid hatt foreldre som jeg har kunnet prate med. Og jeg ble liksom ikke sett ned på. (Vivian).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Da Vivian vokste opp, var familien som ”folk flest”. Familien hadde ”normal” økonomi, og hun hadde alltid det hun trengte. Men moteklær var imidlertid for dyrt, så det fikk hun ikke. I så fall måtte hun spare til det selv, forteller hun.

Barneomsorgen: Hjemme hos mor og i barnepark

Faren til Vivian drev gartneri sammen med foreldrene sine. Gartneriet lå rett overfor gata der de bodde. Vivian syntes det var fint at farens arbeidsplass lå så nære hjemmet. Det var godt å vite at også besteforeldrene alltid var i nærheten. Hun forteller:

Når jeg kom hjem fra skolen, visste jeg at farmor og farfar var i gartneriet. Og det var jo bra. Da kunne jeg gå dit og hjelpe til, ligge under bordene og luke litt og sånn. (Vivian).

Selv om faren til Vivian jobbet mye, synes hun allikevel at hun fikk sett mye til ham. Hun beskriver faren sin som nærværende. Han var en hun kunne fortelle absolutt alt til, forteller hun:

Jeg visste at jeg hadde pappa der. Jeg pratet vel sånn egentlig mer med ham om enkelte ting. Fordi vi var så like som det vi var. Det falt liksom naturlig å ta det med ham. Så kunne jeg heller snakke med mamma om det etterpå. Bare jeg fikk luftet det for pappa først. Og om seksualitet og sånne ting. Han tok faktisk opp den biten. (Vivian).

Moren til Vivian jobbet i park og i barnehage, og Vivian gikk i barnepark fra hun var to år frem til hun begynte på skolen. Der var hun fire timer per dag. Hun forteller at både mor og datter syntes det var godt å ha noen timer fri fra hverandre på dagen. Imidlertid trivdes ikke Vivian så godt da moren jobbet i den samme barneparken for en periode:

Det var vel begge som syntes at det ble for vanskelig, tror jeg. Det å være oppå hverandre hele dagen, og det at jeg skulle dele henne med noen. Det var ikke så veldig lett. (Vivian).

Imidlertid skulle det bli bedre da Vivian byttet barnepark:

Jeg måtte bytte barnepark, for det nyttet jo ikke å gå i den samme som mamma jobbet i. Da trivdes jeg veldig godt, egentlig. Jeg var vel det barnet som var mest møkkete av dem alle. De så bare det hvite i øynene på meg når jeg skulle hjem. Hadde alltid skrubsår på hele meg. Klatret på garasjetak og opp i

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

trær i tresko og hoppet ned. Men det var jo også alltid godt å komme hjem igjen. For da kunne jeg leke med alle barna i gata. (Vivian).

Vivian forteller at det var en stor uteplass rett ved boligen der nabobarna pleide å leke. Det var i det hele tatt et veldig godt sted å vokse opp, forteller hun.

Barneoppdragelsen: Selvstendighet og tap av goder

Vivian beskriver foreldrenes oppdragelsespraksis som ”mild”. Hun erfarte ingen fysiske sanksjoner, og hun fikk heller aldri husarrest. I stedet ble hun irettesatt verbalt. Hun understreker at foreldrene alltid var opptatt av å føre en *dialog* med barna, og forteller:

Jeg har alltid hatt foreldre som jeg har kunnet prate med. Altså, jeg har ikke blitt snakket *til*, men snakket *med*. De satte seg ned og pratet med meg hvis det var noe. Istedenfor å komme med pekefingeren og husarrest og sånne ting, så snakket de med meg og forklarte konsekvenser og sånn. (Vivian).

Hjemme hos Vivian var *begrunnelser* viktig. Imidlertid hendte det at hun kunne bli fratatt goder dersom hun ikke hørte etter. Foreldrene var nemlig også opptatt av at regler skulle følges, og de kunne være strenge dersom de ikke ble overholdt, forteller hun:

De hadde jo regler, og så lenge vi overholdt dem, så strakk de seg. Men klart, brøt vi dem, så ble jo godene tatt fra oss. Da pratet de med oss: ”Ja, da må du miste det. Da får du ikke lov til det, siden du ikke kan høre”. De var veldig opptatt av det, da. I stedet for straffer, som sagt. Selvfølgelig, jeg synes jo de var fryktelig strenge og slemme til tider jeg, også. For de var jo foreldre. Sånn er det jo alltid. Men når jeg tenker sånn tilbake nå, så hadde vi det jo egentlig kjempefint. Fikk lov til veldig mye, egentlig. (Vivian).

Dette sitatet illustrerer at Vivian ikke oppfatter det å bli fratatt goder som ”straff” (i motsetning til hvordan hun oppfatter husarrest og fysiske sanksjoner). Dette skal vi imidlertid komme tilbake til i kapittel 5 som handler om egen oppdragelsespraksis.

Noe annet Vivian synes var positivt ved barndommen, var at hun ble vist mye tillit. Hun følte at foreldrene stolte på henne og forteller:

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

De ga meg tillit. De lot meg prøve og feile selv, og så heller forklare meg. Vi satte oss ned og pratet etterpå: ”Hva synes du egentlig om det?”. Og så fant vi konsekvensene og hvorfor jeg gjorde sånn eller sånn. (Vivian).

Respekt for penger var også noe som ble vektlagt i oppveksten til Vivian. Foreldrene var opptatt av at barna fra ung alder skulle lære seg å jobbe og tjene pengene sine selv. De ville lære henne til å bli selvstendig, forteller hun. Ofte var hun med faren sin nede på torget for å selge blomster, noe hun ser tilbake på som nok en fin erfaring. For slik lærte hun at ”penger ikke vokser på trær”. Det var mye Vivian måtte spare til og betale for selv, som for eksempel dyre moteklær. Noen ganger måtte hun betale alt selv, mens andre ganger delte hun og foreldrene på utgiftene. Vivian tror erfaringene fra barndommen har gjort henne trygg og selvsikker.

3.4. Blandet oppvekst

”Mamma og pappa forventet punktlighet”.

Vilde er i slutten av 30-årene. Hun er bosatt utenfor Oslo, har samboer og to barn i henholdsvis barne – og ungdomsskolealder. Vilde er yrkesutdannet og jobber fulltid innenfor servicenæringen i offentlig sektor. Hun har en inntekt lik gjennomsnittet. Samboeren jobber som mekaniker og har en inntekt over gjennomsnittet.

Vildes oppveksthistorie kan plasseres i en mellomposisjon, idet hun forteller om både gode og dårlige oppveksterfaringer. En dårlig erfaring er at faren tilbrakte lite tid med barna, mens en god erfaring er at hun hadde et åpent forhold til begge foreldrene sine.

Vilde er yngst av flere søsken. Oppvekstfamilien hadde ”litt dårlig råd”, og moren pleide å sy klær til barna. Det hendte også at hun og søsknene arvet klær, men Vilde følte aldri at hun hadde så mye mindre enn andre barn:

Økonomien var ikke topp, men vi hadde jo mat på bordet. (Vilde).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Barneomsorgen: Hjemme hos mor

Faren til Vilde var transportarbeider. Moren var frisør og drev hjemmesalong, og siden jobbet hun også i butikk da barna ble eldre. Vilde var hjemme hos moren sin frem til hun begynte på skolen. Ettersom moren jobbet hjemme, kunne hun være både hjemmeværende og yrkesaktiv på samme tid, forteller Vilde. Det var fint å være hjemme hos mor:

Det positive jeg ser i det (barndommen) er at mamma var hjemme. At vi hadde noen hjemme hele tida. (Vilde).

Også i Vildes oppvekst var det mange jevnaldrende barn i nabolaget som man kunne leke med. Hun tror ikke hun savnet å gå i barnehage, for heller ikke vennene hennes gikk der, forteller hun. Vilde og vennene pleide å leke på et fint friområde med naturtomt som lå like ved der de bodde. Der bygde de hytter og lekte kiosk og gjemsel. Vilde har mange gode minner fra denne tiden, men også noen vonde:

Jeg husker at vi hadde det godt og trygt. Vi gledet oss til at pappa skulle komme hjem. Pappa var jo snill som et lam. Aldri vært slem, for å si det sånn. Men feilen var jo det at han satt og rølte og var dritings. (Vilde).

Faren til Vilde hadde alkoholproblemer. Ofte kunne hun oppdage at faren plutselig oppførte seg ”rart”, men i motsetning til det Mads forteller, opplevde ikke Vilde alkoholbruken som like problematisk:

Han satt jo bare der. Gjorde ikke en mus fortredd, ikke sant. Og sånt sett så har jeg ikke noen ekkel opplevelse av det. Det er ikke noen *skummel* opplevelse. Han var en alkoholiker på en *god* måte, ikke på en slem måte, liksom. Det er jo en forskjell der. (Vilde).

Faren drakk hovedsakelig om kvelden etter at barna hadde lagt seg. Slik ble Vilde i begynnelsen ”skånet” for problemet. Men etter hvert som hun ble eldre og fikk være oppe lenger, merket hun mer til drikkingen hans. Hun forteller at det var flaut å ha en far som drakk så mye. Hun skjemptes og ville ikke at vennene skulle oppdage det. Imens forsøkte moren å skåne barna sine mest mulig, forteller Vilde:

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Hun aksepterte jo ting bare, og orket ikke å lage noe styr av det. Selvsagt, hun sa jo ifra til sine tider hun også, og fikk begrenset ham, kan du si, når vi var yngre. Sånn at vi ikke visste mye av det, vi barna. (Vilde).

Noe annet som plaget Vilde i oppveksten, var at faren jobbet mye og var mye borte:

Han jobbet jo mye. Det var jo ofte at helger gikk bort til sånne ting. Det som var skuffende, var at han jobbet, kom hjem og sov middagshvilen sin, og jeg følte at det ble lite tid til oss, da. Jeg har mange gode minner av pappa, men ikke at han lekte med oss og sånne ting. Jeg savnet slike ting som å kunne sitte på fanget og sånn, at han kunne leke med oss. For det har jeg ingen minner om at vi gjorde. (Vilde).

Det var moren til Vilde som sørget for at barna fikk tilbrakt mer tid sammen med faren sin. Blant annet sørget hun for at barna fikk være med far på jobb av og til. Vilde har gode minner knyttet til denne kvalitetstiden med faren sin.

Barneoppdragelsen: Lydighet og husarrest

Vilde synes hun fikk en god oppdragelse, tross i farens alkoholproblemer og mangel på tid med barna. Hun forteller om et åpent forhold til foreldrene. Det ble lagt vekt på at alle i familien skulle være ærlige mot hverandre til enhver tid, og slik følte hun at hun hadde gode tillitsforhold til begge foreldrene sine. Alle i familien kunne *stole* på hverandre, påpeker hun, og legger til at hun aldri følte seg presset til å lyve for foreldrene:

Vi har bestandig hatt et ærlig og åpent forhold til både mamma og pappa. Det var liksom aldri noe skjult for hverandre. Jeg så jo mange ting i vennekretsen min, at det var noen som omtrent ikke kunne fortelle foreldrene sine noen ting, for da var jo himmel og jord i bevegelse. (Vilde).

Imidlertid var foreldrene til Vilde også opptatt av at barna skulle være lydige. Regler måtte følges, og særlig var punktlighet viktig:

Mamma og pappa var jo strenge, da. Og de forventet jo punktlighet fra vår side. Og det var vi jo; punktlig. Vi hadde jo en streng barneoppdragelse. Men allikevel så hadde vi det veldig godt, selv om det var streng barneoppdragelse med tid og sånn, hva vi fikk lov til og ikke fikk lov til. (Vilde).

Vilde poengterer at hun aldri ble slått eller tatt tak i av foreldrene sine. I stedet fikk hun husarrest og ble irettesatt verbalt. Men det var lite rom for *begrunnelser*, forteller hun.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Barna måtte gjøre det de fikk beskjed om uten å prate foreldrene imot. Om vi sammenlikner med Vivian fra det foregående, kan vi si at Vilde ble snakket *til*, og ikke *med*.

Noe annet som ble vektlagt hjemme hos Vilde, var deltakelse i husarbeidet. Hun og søsknene måtte alltid hjelpe til i hjemmet, og da moren byttet jobb og begynte å jobbe i butikk da Vilde var i ungdomsskolealder, ble det straks mye mer å gjøre for Vilde og søsknene. En av de viktigste oppgavene var middagslaging, forteller hun. De måtte sørge for at faren fikk middagen sin til fast tid hver dag, for faren hadde strenge krav. Ikke bare måtte middagen stå ferdig til et fast klokkeslett; Vilde forteller at faren ikke aksepterte å få servert middag som ikke var ”normal mat”. Når det var Vilde som skulle stå for middagslagingen, måtte hun derfor sørge for å lage noe som faren kjente til. Hun bestrebet seg for å gjøre faren sin til lags:

Han er jo vokst opp med den gamle skolen, der det skal være *poteter* til middag. Der gjorde jeg en brøler engang. Jeg lagde spaghetti og kjøttsaus, og hjelp. Og pappa kommer hjem og setter seg ned ved matbordet, og reiser seg igjen og går. ”Hvilken middag er dette?”. ”Spaghetti og kjøttsaus”, svarer jeg. Men det var jo ikke noen middag når det ikke var noen *potet* til! Det glemmer jeg ikke. Så jeg lagde aldri middag uten poteter etter den gangen. Det var til og med poteter ved siden av pannekaka. (Vilde).

Når det kommer til foreldrenes oppdragelsespraksis i oppveksten, er det mye Vilde ser tilbake på som positivt. Hun mener det var riktig og nødvendig at foreldrene oppdro henne slik. I kapittel 5 skal vi se hvordan Vilde bruker oppvekstfamilien som modell for egen oppdragelsespraksis.

3.5. Sammenfattende kommentar

Historien til *Mads* er et eksempel på en som har klart seg bra tross i dårlig utgangspunkt. Fra å komme fra en familie preget av blant annet vold og alkohol, samt erfaringer med mobbing på skolen, er Mads tilfreds med livet i dag. Han har blant annet vist betydelig oppadstigende sosial mobilitet og forbedret den sosioøkonomiske posisjonen sin betraktelig. Han har høyere utdanning, en jobb som han trives med og en inntekt godt over gjennomsnittet. Mads har med andre ord gjort en klassereise og kan plassere seg i middelklassen i dag.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Noe som kjennetegner oppdragelsen hans, er at *lydighet* fremsto som en sentral oppdragelsesverdi. Faren kunne benytte fysiske refselsler, men det gjorde aldri moren. Imidlertid er de vonde minnene først og fremst hentet fra den tiden da Mads var i *skolealder*. Slik kan barndommen hans ses som på todelt: Det var lykkeligere tider da han var hjemme hos mor, mens tilværelsen ble vanskeligere fra skolealder og frem til han gikk ut av ungdomsskolen.

Mens Mads illustrerer det ene ytterpunktet, illustrerer *Vivian* det andre (god oppvekst). Det virker som at foreldrene til *Vivian* vektla mer *selvstendighet* i oppdragelsen fremfor lydighet, noe som har vært kjennetegnet middelklassesosialisering (Holter m.fl.1975). Dette kan ha sammenheng med at *konteksten* er noe annerledes for *Vivian*. Bakgrunnen hennes kan likne en (lavere) middelklasses, idet familieøkonomien og farens yrke skiller seg noe ut. Sammenliknet med de øvrige informantene hadde oppvekstfamilien til *Vivian* noe bedre økonomi. Faren var selvstendig næringsdrivende og drev eget gartneri. Yrket hans kommer tett opp mot primærnæring og har mange likhetstrekk med landbruk³².

Det som kjennetegner historien til *Vilde*, er både gode og tunge oppveksterfaringer. I likhet med Mads hadde hun en far som var mye bortreist i forbindelse med jobben, og i likhet med *Vivian* hadde hun et åpent forhold til foreldrene sine. *Vilde* erfarte også alkohol i familien, men i motsetning til Mads erfarte hun ikke vold.

Når det kommer til sanksjoner i oppdragelsen ble Mads irettesatt verbalt, i tillegg til at faren benyttet fysiske sanksjoner som å ta hardt tak i barna eller dra dem i ørene. *Vivian* erfarte verbal irettesettelse (hun ble snakket *med*) og tap av goder, mens *Vilde* erfarte verbal irettesettelse (hun ble snakket *til*) og husarrest.

Av omsorgsarrangement var alle tre hjemme hos mor til de begynte på skolen. Dette syntes de var ei fin tid. *Vivian* gikk i tillegg i barnepark (fire timer om dagen) og forteller at hun trivdes.

³² Når jeg har plassert oppvekstfamiliene som tilhørende arbeiderklassen, har jeg tatt hensyn til begge foreldrenes yrke. Moren til *Vivian* jobbet i park og som hjelpepleier, og verken moren eller faren hadde utdanning utover folkeskolen. Det er med andre ord farens yrke som eventuelt "viker" fra utvalgsriteriene. Primærnæringsyrket blir sett på som en kategori for seg (et før industrielt yrke) (Østerberg og Engelstad 1995).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

I det følgende kapitlet skal oppveksthistoriene til Mads, Vivian og Vilde sammenholdes med de øvrige historiene i datamaterialet. Var det for eksempel flere enn Mads som erfarte fysiske sanksjoner? Hvilke oppdragelsesverdier var sentrale, og hvilke erfaringer ble gjort med hensyn til omsorgsarrangement? Dette er noen spørsmål kapitlet søker å besvare, og i tillegg skal det gi en oversikt over likheter og forskjeller i oppveksterfaringene. De ulike erfaringene relateres til annen forskning om klassebetinget sosialisering.

**Gjendanning eller endring?
Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst**

Kapittel 4) Oppdragelse i oppvekstfamiliene

4.1. Innledning

Åtte informanter har fortalt sine historier. I dette kapitlet skal de tre oppveksthistoriene fra foregående kapittel sammenholdes med de øvrige historiene i datamaterialet, idet jeg er interessert i hva informantene kan fortelle om oppvekst i arbeiderklassen på 1970 - og 1980 - tallet. Hvilke oppdragelsesverdier var sentrale? Hvor "vanlig" var det med fysiske refselsler? Hvilke omsorgsordninger ble benyttet, og hvilke erfaringer gjorde informantene seg? Kan positive så vel som mangelfulle sider ved oppveksten trekkes frem?

4.2. Lydighet og innordning

Fra kapittel 1 husker vi at *blind lydighet* innebærer at barnet får beskjed om å gjøre noe eller tvinges til å gjøre noe uten begrunnelse. Dette er en handlemåte som kjennetegner en autoritær oppdragelsesstil. Foreldrene forholder seg sterkt dominerende, viser manglende vilje til dialog og søker å regulere og styre barnets atferd ned til minste detalj gjennom utstrakt bruk av påbud og forbud, gjerne ved bruk av tvang og fysisk straff. *Seende lydighet* derimot, spør etter mening og begrunnelse, da foreldrene begrunner så godt de kan de regler og normer de vil at barnet skal følge (Evenshaug og Hallen 1997). Seende lydighet blir vist i en autoritativ barneoppdragelse. Foreldrene gir barna kjærlighet og anerkjennelse, samtidig som de setter grenser og håndhever dem (Harris 2000).

Med ett unntak, forteller informantene om en oppvekst der blant annet regler, orden og punktlighet var sentrale verdier i oppdragelsen. Det var viktig å ikke prate foreldrene imot når de fikk beskjed om å gjøre noe, noe dette sitatet eksemplifiserer:

Jeg kan ikke si at de var veldig strenge, men de hadde jo faste regler. Jeg kan huske at mamma var sånn at hvis man ikke hørte på hva hun sa eller begynte å diskutere, så måtte man liksom inn på rommet og komme ut og be om unnskyldning. Hvis hun sa at *sånn* skulle det være, så skulle det være sånn. Det var bare å innrette seg etter det. Det var liksom: "Ferdig med det, inn på rommet. Dette gidder jeg ikke å diskutere". (Verena).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Det at denne informanten påpeker at foreldrene ikke var særlig strenge, kan bero på selve sanksjoneringen. Hun er en av dem som ikke erfarte fysiske sanksjoner. Hun fikk heller ikke husarrest, men kunne bli sendt på rommet. Dette oppfattet hun imidlertid ikke som spesielt strengt.

Tilfellet var imidlertid annerledes hos flesteparten i utvalget, idet foreldrene ble opplevd som strenge. Slik vi husker av historiene til Mads og Vilde, virker det som at kommunikasjonen mellom foreldre og barn var preget av korte direktiver i de fleste av oppvekstfamiliene. Det var lite rom for begrunnelser og diskusjon, noe som tyder på at informantene erfarte en *autoritær* barneoppdragelse med blinde lydighetskrav. De fleste forteller også om erfaringer med fysiske straffer i mildere eller grovere form.

Kun én informant³³ forteller om erfaringer med seende lydighet. Informanten forteller at hun ble snakket *med* og ikke *til*, og foreldrene var opptatt av å føre en dialog med barna fremfor å gi fysiske straffer eller husarrest. Dessuten synes disse foreldrene å ha vært mer opptatt av å lære barna til å bli selvstendige, sammenliknet med resten av utvalget. Denne oppveksten skiller seg altså ut og kan ses på som mer ”middelklassepreget”, idet forskning viser at verdier som selvstendighet forbindes med middelklassens oppdragelsesstil (Holter m.fl. 1975; Gullestad 1997; Lareau 2003).

4.3. Fysiske sanksjoner

I forskningslitteraturen har det blant annet blitt vist til at arbeiderklasseforeldre legger størst vekt på innordning og lydighet, forsterket gjennom bruk av fysiske sanksjonsmidler (Holter m.fl. 1975). Middelklasse mødre er mer motvillige til bruk av dette, fordi de føler at de i stedet må gjøre mer for barnas utvikling som små individer (Haavind i Gullestad 1984).

Loven som forbød all fysisk avstraffelse av barn i Norge ble innført i 1987 (Thuen og Sommerschild i 1997). Imidlertid viser forskning at mange barn har erfart en eller annen form for vold i oppveksten (Mossige og Stefansen 2007). En oppfatning i forbindelse med dette er

³³ Vivian som fortalte om en god oppvekst i kapittel 3.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

at selv om det er forbudt å slå barn i Norge, er fysiske ”oppdragelsesteknikker” allment akseptert i mange miljø og blir regnet som noe helt annet enn ” å slå barn” (Skre 1991:55). Da all fysisk avstraffelse av barn ble forbudt, var informantene mellom elleve og sytten år gamle. Flere forteller allikevel om erfaringer med fysiske refselsler gjennom hele oppveksten, i mildere eller strengere form:

Jeg kunne jo bli banket opp bare fordi jeg hadde vært ute en halvtime for seint eller noe sånt. (Vera).

Dette viser at endringer i lovverket ikke er ensbetydende med at praksisen endres over natten. Svein Mossige sier i forbindelse med NOVA rapporten om vold mot barn³⁴ at det derfor må jobbes med *holdningsendringer*, særlig når det gjelder mild vold mot barn (Hovda 2007). I rapporten kom det frem at mange barn har erfart en eller annen form for vold i oppveksten. Hovedkonklusjonen var at majoriteten av ungdommene som deltok i undersøkelsen ikke hadde opplevd de formene for krenkelser som ble kartlagt. Det fremkom at relativt mange har opplevd mild krenkelse i løpet av oppveksten, relativt få har opplevd grove krenkelser, og svært få har opplevd grov vold og grove vitneerfaringer. Det kom også frem at hver tiende ungdom hadde sett eller hørt at minst én av foreldrene ble utsatt for fysisk vold i løpet av oppveksten. Kun to prosent hadde bevitnet grov partnervold rettet mot mor. Risikofaktorer som ble identifisert, var dårlig familieøkonomi, rusproblemer blant de voksne i familien, samt minoritetsbakgrunn³⁵. Disse faktorene var koblet til økt risiko både for direkte vold fra foreldrene, vitneerfaringer og seksuelle overgrep.

I mitt materiale forteller tre informanter at far slo mor. I to av disse tilfellene slo far også barna. Felles for de tre er at de kommer fra familier med dårligere økonomi sammenliknet med de øvrige informantene. I tillegg forteller en informant om rusproblemer i familien, mens en annen har minoritetsbakgrunn. En viktig betraktning her er knyttet til sistnevnte faktor.

³⁴ NOVA rapporten baserer seg på en landsomfattende studie av vold og krenkelser blant avgangselever ved videregående skoler. Hensikten med undersøkelsen var å kartlegge ulike former for krenkelser mot barn og unge, blant annet direkte vold fra egne foreldre og det å se eller høre vold som rammer egne foreldre (Mossige og Stefansen 2007).

³⁵ En annen risikofaktor var *kjønn*. Det var gjennomgående flere jenter enn gutter som rapporterte om ulike former for krenkelser. Dette var særlig tydelig for de seksuelle overgrepene og for milde fysiske krenkelser fra mor i tenårene. Flere jenter enn gutter rapporterte også om vitneerfaringer som gjaldt mor (Mossige og Stefansen 2007).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Informanten med minoritetsbakgrunn forteller at hun kommer fra et land der det er ”normalt” at mannen slår kona:

Han (faren) var jo også voldelig mot mammaen min, men det er jo akseptabelt det, vet du. Når du kommer fra sånne land. (Vera).

Noen forteller også at selve kranglingen mellom foreldrene kunne være like ille som volden. En som erfarte vold rettet mot mor og barn, husker at faren pleide å skjelle ut barna og kona når han var sint. Særlig var utskjellingene av moren vondt å bevitne, forteller han:

Han plukket alltid på et eller annet med oss, og han kalte moren min mange stygge ting. Når han svartnet sånn temperamentsmessig, så kunne han si de verste ting som man ikke kan si til en mor. Kalle henne dum, og enda verre. Kunne kalle henne nesten tilbakestående. (Marcus).

De fleste gir uttrykk for at det var *far* som var den strengeste i oppdragelsen. En informant bruker sterke ord når hun beskriver forholdet til faren sin i oppveksten:

Han brukte jo vold, ikke sant. Når vi gjorde feil eller ikke gjorde som han sa (...). Jeg hadde veldig imot ham. Det er det første minnet jeg har av ham. At: ”Den mannen her, han kan jeg ikke fordra. Jeg liker ikke dette her”. Hun (moren) brukte jo også vold, hun smekka oss i ansiktet og her og der, men jeg følte at hun var mer dominert av pappa, da. At det var han som bestemte. (Vera).

Under skal vi se at det var stor variasjon når det kom til selve sanksjoneringsmåtene i oppveksten. Det var også forskjeller mellom mors og fars praksis.

4.4. Mors og fars bidrag til oppdragelsen

”Det er på håret man ser hvilke jenter som ikke har mødre”

(Bienes hemmelige liv, Sue Monk Kidd)

I mitt materiale finner jeg kjønnsbestemt arbeidsdeling i oppveksthjemmene, idet det først og fremst var *mødrene* som stod for det meste av barneomsorgen. En forståelse på dette kan være at *mødrene* ikke hadde noen sterk yrkesorientering, slik Gullestad (1984) fant blant arbeiderklasse *mødrene* hun intervjuet. Det var nemlig viktig for Gullestads informanter at

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

jobben ble tilpasset *familiesituasjonen*: ”It is in private life that they find opportunities of expressing individuality and crucial identities as good wives and mothers, decent, morally responsible and attractive women” (Gullestad 1984:297).

Fedrene til informantene var på sin side lite til stede i oppveksten. Det var også de som benyttet de hardeste fysiske straffene, og dette sitatet illustrerer noe flere informanter erfarte:

Faren min kunne være fysisk streng. Og kunne slå og sånne ting. Når jeg tenker på ham, så synes jeg at han alltid var litt sånn urettferdig streng. Sånn lite begrunnet, da. Jeg visste bare at jeg ikke fikk lov til å gjøre ting. Jeg behøvde ikke å få noen forklaring på det. (Marcus).

Her ser vi et eksempel der man kunne bli straffet uten å bli forklart *hvorfor*. Informanten husker flere episoder der faren refset ham fysisk uten at han selv forstod hva galt han hadde gjort. Informanten er ikke alene om dette i mitt utvalg, idet det er flere som forteller om foreldre som sjelden *begrunnet* slike handlinger.

Noen erfarte dessuten at bare *mor* praktiserte fysiske refselsler i oppveksten. Imidlertid benyttet ikke disse mødrene like ”harde” straffer som far, fortelles det. I NOVA rapporten om vold og krenkelser mot barn (Mossige og Stefansen 2007) viser det seg at mild vold fra mor oftere forekommer enn mild vold fra far. Mor er den som slår oftest, idet det var flere som rapporterte om mild vold fra mor enn mild vold fra far (henholdsvis 19 og 13 prosent). Det kom også frem at mor utøver grov vold like ofte som far, og at vold fra mor oppleves verst for barna³⁶. Det kan være flere årsaker til dette. Ifølge Mossige er kvinner oftere eneforsørgere, og ofte er det også slik at mor er mer sammen med barna enn det far er (Hovda 2007).

Det fremkommer ikke av mitt materiale om hvorvidt mødrene og fedrene syntes fysiske sanksjoner på informantene var riktig praksis eller ikke, men hvis jeg støtter meg til Gullestads funn på 1980-tallet³⁷, kan det tyde på at noe av praksisen kan ha vært i samsvar med holdningene: ”Concerning physical punishment, the attitude seems to be that it is acceptable to hit a child when he or she deserves it, but only on the thighs or the bottom,

³⁶ Voldsforsker Ragnhild Bjørnebekk sier vi har en forestilling om at mor er den kjærlige personen som beskytter og ivaretar barnas behov. Når mor slår, oppleves det kanskje enda mer dramatisk enn når far gjør det (Hovda 2007).

³⁷ Gullestads studie er riktignok fra tiden før loven mot fysisk avstraffelse av barn ble innført i 1987.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

never on the face or anywhere else. Most common is to shake the arm of a disobedient child vigorously, or give him/her an occasional spank on the bottom” (Gullestad 1984:121). I mitt materiale forteller informantene at mødrene benyttet sanksjoner som klyping, det å ta hardt tak i barnets arm, eller det å dra dem i ørene, - fysisk straff som jeg tidligere har kategorisert som ”mild”. En informant forteller:

Hun drev og kløp meg, husker jeg. Når jeg ikke ville høre. Kløp meg i armen, dro meg i øret, ja, reiv meg i øret og sånn. (Veronica).

Selv om mor kunne være fysisk, var det *far* som ble sett på som den strengeste i oppdragelsen:

Ja, hun (moren) var den typen som tok meg i armen hvis jeg ikke hørte etter. Fikk ris på rumpa da jeg stakk i stykker den nye sofaen hennes med saks. Men han (faren) har jo alltid kjeftet hvis man har gjort noe galt, liksom. Det har jo heller vært den rollen han har hatt. Først så prøvde mora mi, til hun skjønnte at det ikke gikk. Hun kjefta litte grann, og hvis jeg ikke hørte da, så kom han inn i bildet, liksom. (Martin).

Når det kommer til hardere fysiske straffer, var det én som ble slått og sparket av *begge* foreldrene sine. Ofte ble det benyttet redskaper under disse avstraffelsene:

Vi ble jo slått med hender og koster og litt sånn forskjellige ting. Søsteren min ble engang bundet fast til klosettet og sånt, for da hadde hun vært ute med en type. (Vera).

Det kommer imidlertid ikke frem i intervjuene hvorvidt informantene opplevde de fysiske refselsene fra mor som ”verre” enn når far benyttet dem, slik det fremkommer av NOVA rapporten om vold og krenkelser mot barn (Mossige og Stefansen 2007). De som forteller om mildere fysiske straffer som klyping og liknende fra mor, sier at dette ikke var spesielt ille. Derimot ble de mer grove fysiske straffene, både fra mor og far, opplevd som traumatisk for informantene mine. En forteller at det ikke var selve smerten av å bli slått som var verst, men selve *krenkelsen* det medførte. Følelsen av å bli slått i ansiktet med flat hånd var for ham den verste formen for straff:

Gjendanning eller endring? Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Jeg husker veldig godt opplevelsen av det å få et sånt klaps over ansiktet. Jeg husker ikke smerten så veldig mye, men jeg husker *ydmykelsen*. (Marcus).

Et par andre forteller om psykiske sanksjoner, ved at foreldrene trakk seg tilbake. For eksempel forteller en informant at faren nektet å prate med henne over lang tid, dersom hun gjorde noe han ikke likte.

Fra det foregående kapitlet husker vi at Mads, Vivian og Vilde ble straffet på ulike måter dersom de brøt regler. De fleste informantene forteller imidlertid at tap av goder, husarrest og fysisk straff var vanlige sanksjoner i oppdragelsen. Fysisk straff varierte fra det å bli tatt hardt tak i, kløpet, lugget, dratt i ørene, smekket, ris på rumpa, slått med hånd, slått med redskaper og sparket. Fedrene benyttet de hardeste straffene, mens mødrene benyttet de mildeste.

Lawler (2000) viser til en analyse av Kellmer-Pringle som undersøker hvordan foreldre fra ulike klasser oppdrar barna sine. I middelklassehjem ble det funnet mer verbal interaksjon mellom barn og foreldre, der barnet selv fikk delta i avgjørelsene. Derimot foregikk det mindre dialog i de autoritære hjem hvor fysiske sanksjoner var vanligere praksis: "It may well be that cuffs and blows are resorted to more often by working-class parents, partly because they are less able to put their feelings into words" (Kellmer-Pringle i Lawler 2000:79).

Kellmer-Pringle hevder altså at arbeiderklasseforeldres bruk av fysiske sanksjoner har sammenheng med at de ikke er så "flinke" til å sette ord på følelsene sine. Dette kan relateres til Bernsteins (1990) teori om *språkkoder*. Bernstein, sosiolog og lingvist, er opptatt av sosialisering av barn i arbeiderklassen og middelklassen og hevder at arbeider – og middelklassebarn har ulik språklig kommunikasjonspraksis med seg hjemmefra. Bernstein begrunner dette med at ulike former for makt i arbeidslivet genererer ulike former for bevissthet i familien, idet hjemmets kommunikasjonspraksis er et resultat av foreldrenes plass i arbeidslivet. Slik er arbeiderklassens språkkode mer begrenset, hevder han, mens middelklassens språkkode er mer utvidet og dominerer kommunikasjonen i utdanningsinstitusjonene. Bernsteins teori om språkkoder kan brukes til å forstå hvorfor foreldrene til informantene benyttet fysiske sanksjonsmidler i oppdragelsen. Kanskje ble fysisk straff også oppfattet som en mer "lettvindt" måte å sanksjonere på, om vi skal bruke

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Kellmer-Pringles teori om at arbeiderklasseforeldre ikke er så flinke til å sette ord på følelsene sine (Kellmer-Pringle i Lawler 2000).

Andre kjønnsforskjeller som kommer frem i materialet mitt, er knyttet til hvem av foreldrene som gjorde hva i hjemmet. Riktignok jobbet de fleste mødrene deltid under informantenes oppvekst, men også i de tilfellene der begge foreldrene jobbet *fulltid*, viser materialet at det allikevel var *mor* som stod for det meste av omsorgsarbeidet og husarbeidet.

Forskning viser at klasse ikke kan tenkes uten kjønn, og flere studier gir et bilde av at det først og fremst er mødrene som står for hverdagens organisering (bl.a. Gullestad 1984; Lareau 2000; Skilbrei 2003; Brannen m.fl. 2004). Om vi tar for oss Skilbreis studie (2003) av yrkesaktive arbeiderklassekvinner i Oslo, kommer *anstendighetstemaet* frem. I studien ble kjønnsforskjeller identifisert, og forskeren fant at selv om arbeidsomhet var et ideal for både kvinner og menn, la kvinnene ulike *forståelser* i det. Menn hadde blant annet større ansvar for penger enn kvinner, mens kvinner hadde mer ansvar for anstendigheten enn menn. Anstendighet hadde blant annet å gjøre med hvordan man håndterte ansvaret i familien. Den anstendige tingen å gjøre for en kvinne var å ta ansvar for mann, barn og eventuelt slektninger med problemer. For eksempel var man anstendig når barna var pent kledd: "Det er mye mer status å ha reine klær på unga" (Skilbrei 2003:127).

Blant Gullestads (1984) informanter var det også viktig at barna ikke var for lenge ute av gangen. Kvinner ble nemlig sett på som dårlige mødre og betraktet som uanstendige dersom barna ikke var rene og pene (1984:119). I Mitchell og Greens studie (2002), der arbeiderklasse mødrene posisjonerte seg i forhold til andre grupper, ble kvinner som ikke passet godt nok på barna sine eller som var ofte ute på byen, sett på som dårlige mødre i deres øyne.

Om vi relaterer disse forskningsbidragene til min studie, kan flere av funnene mine tyde på at anstendighet nettopp var viktig for informantenes mødre. Det virker som at det tradisjonelle oppdragelsesidealet om at kvinner i kraft av biologisk kjønn har en evne til empati og ivaretagelse av mellommenneskelige relasjoner, mens menn har en evne til autonomi og selvhevdelse, stod sterkt i oppveksthjemmene (dette er for øvrig en psykisk todeling som

Gjendanning eller endring? Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

kvinneforskningen har forholdt seg kritisk til (Nielsen og Rudberg 1989)). Det var først og fremst mødre til mine informanter som stod for innkjøp av klær og liknende. Det var også de som stod for mesteparten av oppfølgingen når det kom til ulike aktiviteter. Dette sitatet er typisk for flere informanter av begge kjønn:

Mamma var nok mer en sånn omsorgsperson. Det er alltid hun som har vært med til tannleger og leger, vært med og kjøpt klær, kjørt på aktiviteter og såne ting. Det var sjelden at pappa var med på sånt. (Verena).

Når det kommer til fars bidrag i husarbeidet, tyder funnene på en tradisjonell kjønnsrolledeling i oppvekstfamilien. De fleste forteller at far gjorde ”ingenting” eller at han ”knappt nok løftet en finger”. To informanter forteller:

Jeg kan aldri huske at pappa gjorde noen ting hjemme. Jeg tror han så vidt klarte å steke egg. Så det var mamma som laget mat og gjorde husarbeidet, i tillegg til at hun jobbet masse på gården. (Veronica).

Jeg kan erindre at mamma gjorde mest. Jeg tror pappa var litt sånn, den gamle generasjonen. Jeg husker at på søndager så lå han på sofaen og leste avisen mens mamma støvsugde. (Verena).

Til tross for at flere av mødre til informantene var yrkesaktive også i småbarnsperioden, var det altså de som stod for det meste av arbeidet i hjemmet. En forståelse av dette kan være at mødre følte at dette var sentralt for selvbildet, slik Skeggs (1997) fant i sin studie. En annen mulig forklaring på hvorfor fedrene ikke deltok mer i husarbeidet, kan være at mødre kanskje ikke tillot fars ”innblanding” på deres enemerker, om vi igjen relaterer til Skilbreis (2003) funn. Skilbrei fant nemlig at kvinnene hun intervjuet ofte viste til menn som det svake kjønn hjemme og som det sterke kjønn på jobben. Flere sa for eksempel at menn var bedre ledere enn kvinner, fordi kvinner var intrigemakere eller for lite interessert i lønnsarbeidet sitt. I likestillingsspørsmål stilte kvinnene seg derfor kritiske til ideen om oppgavelikhet mellom kjønnene: Menn *kan* ikke yte like god omsorg til barn som kvinner, og kvinner *kan* ikke løfte like tungt som menn. Videre fant Skilbrei ingen tegn på at kvinnene ville ha menn til å gjøre mer husarbeid. De ble i stedet sett på som dårlige bidragsytere, og flere ville derfor ha seg frabedt menns innblanding i husarbeid og i barneoppdragelse (Skilbrei 2004:81-85).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Klassetilhørighet har betydning for hvordan foreldreskapet ”gjøres”. En forståelse av hvorfor informantenes fedre deltok lite i barneomsorgen, kan være at de var fedre av sin ”tid” og ”klasse”. Normen på dette tidspunktet var at fedrene skulle jobbe, mens mødrene på sin side skulle være hjemme: ”Their main responsibility is with home and children, and occupational work is something additional” (Gullestad 1984:268).

I mitt materiale jobbet fedrene til informantene mye og fikk av den grunn lite tid til å delta i oppgavene i hjemmet, noe Grønseths fedreutvalg på 1970-tallet derimot hadde (Grønseth 1975). DAT fedrene³⁸ jobbet nemlig *deltid* og fikk mer overskudd og energi til å bli mer praktisk og følelsesmessig involvert i familien. Blant noen av funnene i prosjektet var forbedret solidaritet, færre konflikter, mer likhet mellom kjønnene, mer felles interesse i å dele, forbedret økonomisk situasjon, mindre stress, tettere relasjoner og mer tilfredshet i både familie – og jobbsituasjon. I dag forteller flere av DAT-barna (som nå har blitt voksne) om det gode forholdet de hadde til fedrene sine. Fars tilstedeværelse og tid med dem fremheves (Wetlesen 2008). Dette kan tyde på at mine informanter sannsynligvis ville hatt en bedre relasjon til sine fedre dersom far ikke hadde jobbet så mye.

I forlengelse av dette kan det virke som at fars deltakelse i barneomsorgen har stor betydning når det kommer til hvor gode oppveksthistorier det fortelles om. Vi husker at Vivian fortalte om en god oppvekst i kapittel 3: Hun hadde et godt forhold til faren sin og så mye til ham sammenliknet med det de andre informantene fortalte. De fleste i informantutvalget hadde fedre som var mye bortreist i forbindelse med jobben. Enten forteller de at de savnet ham, eller så var de redd ham grunnet hans temperament og voldelighet. Når far var streng eller voldelig, ble han ikke savnet om han var mye borte:

Han var alltid mye borte, gjerne i to-tre dager av gangen. Vi var aldri sikre på når han kom hjem. Når mamma sa: ”Nå kommer pappa hjem”, da var det å skynde seg å rydde sammen ting og sånt. Sånn at han ikke skulle få noen unnskyldning for at vi skulle få kjeft. Faren min var jo alltid veldig streng. Så jeg savnet ham ikke noe særlig, for det kunne være slitsomt når han var her. (Marcus).

Det ble også fortalt om god kontakt med far når han tok seg tid, noe dette sitatet illustrerer:

³⁸ DAT parene var velutdannede med et par unntak.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Jeg tror kanskje pappa var mer sånn til lek. Altså som vi kunne herje med. Mens mamma, hun var nok mer den som ordnet alt praktisk. Og kanskje den du gikk til hvis det var noe, da. Pappa var liksom den som du kunne krype opp til og sitte på fanget. (Verena).

Vi har også sett at noen fortalte at de måtte være med faren sin på jobb dersom de skulle få tilbrakt mer tid med ham. Andre hadde imidlertid ikke denne muligheten. En informant som var skuffet over farens fravær, forteller at han føler bitterhet:

Faren min var aldri hjemme, da. Det var jo et savn sånt sett. Jeg er bitter på faren min som ikke var tilstede. *Tiden* er jo mye bedre investering enn for eksempel de pengene som man investerer. Men den er jo klassisk (...). Fatter'n, han har vel aldri vært og sett på noe, tror jeg. Han var ikke der (på skoleavslutninger). Det var hun (moren) som eventuelt var med. (Martin).

Noe liknende forteller en som erfarte at foreldrene skilte seg da hun gikk på barneskolen. Hun forteller at tiden etter foreldrenes skilsmisse var preget av sviktende tilsyn og mangel på voksenkontakt hjemme hos faren, som hun ble boende hos. Denne manglende oppfølgingen kaller hun omsorgssvikt. Farens manglende deltakelse i barneomsorgen ble opplevd som tung. Blant annet forteller hun at det heller var unntaket enn regelen at hun fikk med seg skoleneste, og derfor hendte det at hun ofte gikk sulten på skolen. I tillegg måtte hun fra tidlig barneskolealder vaske klærne sine selv. Hun forteller videre:

Jeg synes jo at det har vært en del omsorgssvikt. I og med at du har hatt så mye ansvar selv og klarer mye selv. Jeg kan aldri huske her hjemme at de (faren og stemoren) satte seg ned med meg med lekser, for eksempel. (Veronica).

Informanten forteller at hun imidlertid aldri erfarte slik omsorgssvikt når hun var hjemme hos mor. Samtidig føyer hun til at hun kanskje ser annerledes på ting nå i dag enn det hun gjorde som barn:

Det er enda mer som jeg reagerer på nå i dag etter at jeg selv fikk barn. Ting som jeg godtok som barn. Men samtidig så ser man jo annerledes på det når man blir voksen. For når man er barn, så *er* det bare sånn. Det er bare sånn man kjenner til det, ikke sant. (Veronica).

Slike refleksjoner er det flere som gir uttrykk for i materialet mitt.

4.5. Kjærlighet og gavmildhet

Materialet viser også variasjon når det kommer til kjærlighetsbevis som ble vist informantene i oppveksten (som å kysse og klemme barna og fortelle at man er glad i dem). Noen forteller at foreldrene ofte fortalte at de var glad i barna, og at de ofte ga fysiske kjærlighetsbevis. Det fortelles om foreldre som var flinke med å vise kjærligheten sin overfor hverandre og barna, i tillegg til at foreldrene var rause og gavmilde til tross for dårlig familieøkonomi. Blant annet forteller en informant at oppveksten hans var ”todelt”, ettersom både fysiske sanksjonsmidler og fysiske kjærlighetsbevis var noe han erfarte mye av. Om foreldrenes kjærlighet overfor hverandre og deres gavmildhet, forteller han:

Begge foreldrene mine har alltid vært veldig gode eksempler på sånn gavmildhet. Gi av seg selv, og aldri vært redd for å gjøre det. Det er en sånn kjempeting. Og selv om faren min var fysisk streng og kunne slå og sånne ting, så visste jeg at de var veldig glad i hverandre. Pappa kunne ta mamma på en svingom på gulvet, skru på musikk, synge, danse, kysse. Ja, sånn omtrent kline på gulvet foran oss. Det kostet ham ingenting. Den kjærligheten var lett å se. Og jeg er glad for at jeg fikk sett det. Dét, og uselviskheten i å gi av seg selv til andre. (Marcus).

Derimot var det noen som savnet at foreldrene viste dem slik nærhet i oppveksten:

Jeg har jo aldri hørt at noen av dem har sagt at de var glad i meg. Men jeg vet jo at de var det, jeg har bare aldri hørt at de har sagt det. Så jeg er ikke sånn klemmemenneske sånn overfor andre. Eller, jeg *kan* gjøre det, men da er det ekte. Da er det liksom sånn at jeg har *lyst* til å gi den personen en klem. For jeg er ikke vant til det, det er ikke noe naturlig for meg. (Veronica).

Imidlertid forteller denne informanten at hun vokste opp i et hjem der folk stadig var innom på besøk. Slik gir hun også et bilde av faren sin som både raus og sosial:

Her har det alltid vært mye mennesker. Åpent hjem, egentlig. (Veronica).

4.6. Fritidsaktiviteter og oppvekstfamiliens nettverk

De fleste av informantene mine forteller om en oppdragelse i oppveksten der de måtte klare seg selv. Vi kan forstå dette som at foreldrene hadde en ”idé om naturlig utvikling” (Lareaus

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

begrep (2003), oversatt av Stefansen (2007)), blant annet ved at de sjelden eller aldri fikk delta i organiserte fritidsaktiviteter. Dette er for øvrig noe Lareau fant blant arbeiderklasseforeldrene hun studerte. Foreldrene til informantene mine kan ha hatt en oppfatning om at det ikke var deres primære oppgave å arbeide for barnets utvikling, men at barna i stedet utviklet seg som det skulle, så fremt elementære behov som mat, klær og tak over hodet var dekket. Ofte spilte økonomien en rolle, og en informant forteller:

Jeg måtte slutte med håndballen ganske tidlig, rett etter sjette klasse. Fordi mamma og pappa syntes det ble ganske dyrt. Du vet, med håndball og sånt så er det jo kjøring og sånt no til kamper og sånt. Så de var jo ganske ute av det, og det tror jeg ikke de andre foreldrene syntes var noe særlig. (Vera).

Sitatet illustrerer foreldre som ikke fulgte opp barna på dette punktet, noe som gjenfinnes hos flere av informantene.

Når det kommer til familienettverket, forteller flere om sterke trekk i slektsforankringen, - noe forskning viser til som et typisk arbeiderklassetrek (Holter m.fl. 1975; Mitchell og Green 2002; Lareau 2003). En informant forteller at foreldrene, og da særlig faren, var svært opptatt av at sosiale aktiviteter skulle gjøres med familie og slekt. Av den grunn deltok barna i få organiserte aktiviteter, og informanten forteller at han ofte følte seg utenfor grunnet dette:

Vi gjorde aldri sånne fritidsgreier. Vi deltok lite i sånne sosiale ting, sånn som å begynne på fotball eller turn eller sånt no. Vi fikk aldri lov til å begynne, eller hadde aldri *råd*, da. Vi gjorde ting med familien, kjernefamilien eller de nærmeste. Foreldrene mine var alltid opptatt av det, men hadde veldig vanskelig for å involvere seg sosialt med skole og naboer og sånt no egentlig. (Marcus).

I mitt materiale er det kun denne informanten som snakker om så sterk slektsforankring, en forankring som kan virke isolerende i forhold til nabolag og lokalsamfunn for øvrig.

De fleste fremhever imidlertid det gode forholdet de hadde til nabobarna. Særlig de informantene som var hjemme hos mor i førskolealder, forteller at det var mange barn i nabolaget som de kunne leke med. Dette kan tyde på at informantene hadde et godt sosialt nettverk også utenfor slekten.

4.7. Omsorgsarrangementene

Når det kommer til omsorgsarrangement, representerer barnehagepolitikken den nordiske velferdsstatens sentrale prosjekt for tidlig sosialisering og omsorg. Imidlertid har barnehage vært sosialt skjevfordelt med en overrepresentasjon av barn fra relativt ressurssterke familier (Leira 2005). Historisk sett er arbeiderklassen kjennetegnet ved lite bruk av barnehage (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003), og det var først og fremst middelklassefamilier som benyttet seg av barnehage tilbudet på 1970 – og 1980 – tallet (Grønseth 1975).

Det fremkommer ikke store forskjeller i mitt utvalg når det kommer til erfaringer rundt omsorgsarrangement. De fleste var hjemme hos mor. Mødrene var riktignok mer eller mindre yrkesaktive i denne perioden, men felles var at de enten jobbet hjemmefra eller like i nærheten av hjemmet. Selv om flere av disse informantene ofte savnet faren sin, gir de uttrykk for at dette var ei fin tid. Det var godt å være hjemme hos mor. Informantene hadde som regel søsken og mange jevnaldrende venner i nabolaget som de kunne leke med, - et funn som kan forstås som klassespesifikt. Forskning fra ulike vestlige land viser nemlig at arbeiderklassebarn er mer sammen med venner utenfor hjemmet, og at de er mer orientert mot grupper på samme alder enn det middelklassebarn er (Frønes 2006:167).

Selv om mødrene til informantene var yrkesaktive, var de alltid tilgjengelige, forteller informantene:

Mamma var ofte der (i pauser). Så vi så henne mye. Tenker veldig på det i etterkant at det var positivt. Det var jo positivt å alltid ha henne der. (Marcus).

Av utvalget på åtte, gikk tre informanter i barnehage eller hos dagmamma. De som gikk i barnehage, forteller at de trivdes. De begynte imidlertid sent, - ved femårsalder, og gikk frem til skolestart. Informantene forteller at der fikk de lært mye nytt, de fikk lekt med andre barn og de fikk utfoldet seg. En gikk også hos dagmamma før han begynte i barnehagen og forteller at han ikke trivdes noe særlig der. Når jeg spør ham om hvorfor, var det fordi han kjedet seg ettersom de måtte være så mye inne.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Tradisjonelt har det vært arbeiderklasse mødre som i større grad har valgt dagmamma som tilsynsordning. Dette kan være fordi arbeiderklasse mødre har lettere for å finne en dagmamma de kjenner (Skre 1991). En av mine informanter ble passet på av ulike dagmammaer fra hun var to år til hun begynte på skolen. Men ettersom hun er en av dem som ikke husker stort før skolealder, er hun usikker på om hun trivdes der eller ikke. Hun forteller:

En venninne av mamma passet meg fram til jeg begynte på skolen. Og når jeg begynte på skolen, så hadde jeg jo nøkkel, da. Så da passet hun naboen på, hun mammaen til bestevenninnen min. (Verena).

Skilbrei (2003) fant at arbeiderklassekvinnene hun intervjuet reagerte særlig negativt på at andre kvinner plasserte små barn i barnehage, og slik praksis kalte de for *ukvinnelig*. Dette synet på "ukvinnelighet" kan være en mulig forklaring på at de fleste av mine informanter på 1970-tallet var hjemme hos mor til de begynte på skolen, i tillegg til sysselsettingsmuligheter for kvinner på mindre steder og økonomiske rammebetingelser. Det kan også være en forklaring på at foreldrene i to tilfeller valgte dagmamma fremfor barnehage.

Flere erfarte også at foreldrene ikke var hjemme etter skoletid. I disse familiene var derfor *besteforeldrene* en viktig ressurs, og de fleste forteller at de hadde besteforeldre som bodde i nærheten av oppveksthjemmet. To av mennene forteller:

Da (etter skoletid) gikk jeg hjem til bestemoren min og fikk mat. Og så begynte jeg å leke. Det var jo fast rutine. (Martin).

Jeg hadde besteforeldre sånn rett over plenen. Så vi ble passet på av besteforeldrene mine, mens mamma dro av gårde på jobb om morgenen. (Marcus).

Informantene gir et positivt bilde av tiden sammen med besteforeldrene sine. Særlig gjelder dette de som hadde en tyngre oppvekst. Når jeg for eksempel spør Mads (som vi husker illustrerte en tung oppvekst i det foregående kapitlet) om han synes det var noe bra med oppveksten, svarer han:

Nei, jeg har vel egentlig ikke så veldig mye positivt der. Jeg hadde det jo veldig mye fint da jeg var sammen med bestefaren min, da. Var på turer hver helg og på fisketurer og sånt. Så vi hadde et kjempeforhold. Så de tok seg veldig mye av *meg*, da. (Mads).

4.8. Sammenfattende kommentar

De fleste av informantene mine gir uttrykk for at de erfarte en *autoritær* oppdragelse i oppveksten. Det synes som at informantenes foreldre, og da særlig fedrene, viste høy grad av kontroll og liten grad av responsivitet. Barna måtte vise blind lydighet, et funn som samsvarer med det Holter m.fl. (1975) og Lareau (2003) fant i sine undersøkelser. Én informant gir imidlertid uttrykk for en oppdragelse der foreldrene ikke bare stilte krav, men også viste innlevelse og empati overfor barna. Foreldrene snakket *med* barna og søkte løsninger ved å argumentere og forklare for sine synspunkt; en praksis som særlig har blitt identifisert blant middelklasseforeldre (Harris 2000).

Av fysiske sanksjoner erfarte de fleste refselsler i mildere eller grovere form: De fikk ris på rumpa, ble tatt hardt tak i, kløpet, lugget, smekket, revet i ørene, sparket og slått med hånd eller redskaper. De som ikke erfarte slike fysiske sanksjoner, fikk enten husarrest, ble fratatt goder eller irettesatt verbalt.

Det fremkommer flere forskjeller i oppdragelsen fra mor og far. Fedrene var ofte de ”strengeste”, mens mødrene stod for det meste av husarbeidet og barneomsorgen, tross i deres mer eller mindre yrkesaktive liv. Forskjeller ble også funnet når det kom til hvem av foreldrene som praktiserte fysiske refselsler. Riktignok kunne både mor og far benytte slike metoder, men det var hovedsakelig fedrene som stod for de hardeste straffene.

Når det kommer til erfaringer rundt omsorgsarrangement, var de fleste hjemme hos mor til de begynte på skolen. Dette ser informantene tilbake på som en positiv erfaring. Tre hadde imidlertid andre omsorgsarrangement: To gikk i barnehage fra fire-fem års alder og forteller at de trivdes³⁹. Én gikk hos dagmamma, men husker ikke om hvorvidt hun likte seg der eller ikke. Denne omsorgspraksisen som informantutvalget erfarte kan ses på som klassespesifikk, idet arbeiderklassen er kjennetegnet ved lite bruk av barnehage (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003).

³⁹ En av dem gikk også hos dagmamma før han begynte i barnehage.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Flere nyanser i materialet er at det blir fortalt om foreldre som viste barna lite kjærlighet i oppveksten, mens andre forteller at de fikk dette i rikt monn. Noen nevner også at foreldrene var rause og gavmilde, til tross for dårlig familieøkonomi.

Andre positive erfaringer er knyttet informantenes sosiale nettverk i nabolaget. Det at informantene hadde mange barn i nabolaget som de kunne leke med, kan tyde på at informantene hadde et godt sosialt nettverk også utenfor slekten. I tillegg blir forholdet til besteforeldrene trukket frem som en positiv erfaring fra oppveksten. Ettersom forskning viser at arbeiderklassemødre er opptatt av slektsforholdet og at familienettverket skal være i geografisk nærhet (Mitchell og Green 2002), kan besteforeldrenes bidrag i barneomsorgen forstås som klassespesifikk praksis.

**Gjendanning eller endring?
Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst**

Kapittel 5) Foreldreposisjonen - Oppdragelse og omsorg for egne barn

”Jeg er opptatt av å begrunne. Mye mer enn det jeg fikk da jeg var liten”.

(Marcus om egen oppdragelsespraksis).

”Det er en ting jeg bestandig kunne ha tenkt meg selv. At når jeg får barn, så skal jeg også være hjemme med dem”.

(Vilde om egen omsorgspraksis).

5.1. Innledning

I dette kapitlet skal jeg diskutere oppveksterfaringenes betydning for oppdragelsen av egne barn. Jeg tar hovedsakelig utgangspunkt i de tre oppveksthistoriene som ble presentert i kapittel 3, med henholdsvis tunge, gode og blandede oppveksterfaringer. Hvordan er informantenes egen oppdragelsespraksis? Hvilke verdier legger de vekt på å overføre, og hvordan forholder de seg til bruk av negative sanksjoner? Hvilke preferanser har de når det gjelder omsorgsarrangement, og hva gjør de i praksis? Har klassebakgrunn betydning for hvordan de ”gjør” oppdragelsen?

Jeg finner tre ”foreldretyper” i datamaterialet, idet noen vil endre og noen vil gjendanne oppveksterfaringer med hensyn til oppdragelsesstil, fysiske sanksjoner og omsorgsarrangement. To informanter ønsker å endre på det meste fra oppveksten, én ønsker kun gjendanning, mens de resterende fem ønsker både endring og gjendanning. De tre foreldretypene har jeg henholdsvis kalt *mønsterbryter*, *gjendanner* og *reparatør*⁴⁰. Mønsterbryteren bruker oppvekstfamilien som negativ modell, gjendanneren bruker oppvekstfamilien som positiv modell, mens reparatøren bruker oppvekstfamilien som positiv og negativ modell.

⁴⁰ Nærmere forklaring i kapittel 1 side 23.

5.2. Oppvekstfamilien som negativ modell

Lawler (2000) hevder at klasse er en viktig basis i konstruksjonene av godt moderskap. Ved å fokusere på mødre som har erfart oppadstigende sosial mobilitet, viser hun hvordan disse mødrene forneker sine barndomserfaringer samt forståelsene og praksisene til sine arbeiderklasse-mødre. I denne sammenhengen bruker Lawler begrepet ”Matrophobia”, oversatt til ”frykten for å bli som sin egen mor” (Adrienne Rich i Lawler 2000:61), for å beskrive det som mange arbeiderklasse-mødre føler i egen oppdragspraksis.

Jeg finner to mønsterbrytere i utvalget: Mads og Vera. Begge viser betydelig oppadstigende sosial mobilitet. I fremstillingen av Mads som vi ble kjent med i kapittel 3, vil jeg kort minne om at han var særlig tynget av mobbing, alkohol og vold i oppveksten. I dag bestreber Mads seg for å skåne barna sine for dette. Det er mye han gjør for å bli en god far: Han passer på å ha tid til barna, han snakker med dem og forklarer for dem hva han vil de skal gjøre og ikke gjøre, - en oppdragspraksis som er ganske annerledes enn det han selv erfarte.

Vera er en av dem som er redd for å gjendanne sanksjonsmønsteret fra oppveksten. Hun erfarte vold, og vi kan forstå dette som ”Matrophobia”. Riktignok benyttet både moren og faren hennes vold i oppdragelsen, og slik kan vi si at hun frykter for å bli som begge foreldrene. Når jeg spør henne om tiden før hun fikk barn, svarer hun:

Jeg var jo engstelig for å få barn. Synes at det virket veldig skummelt. For ansvaret og for å oppdra barnet, og for at de ikke skal hate meg resten av livet. (Vera).

Fordi foreldrene benyttet vold i oppdragelsen, hadde Vera et svært ”anstrengt” forhold til dem. Det anstrengte forholdet varte gjennom hele oppveksten. Imidlertid har dette endret seg i dag, forteller hun:

Nå ser jeg jo at jeg har blitt et vellykket menneske på veldig mange måter og har det veldig bra. Jeg har tilgitt mine foreldre, men jeg kunne nok ha hatt en enklere oppvekst. (Vera).

Både Mads og Vera kommer fra familier med dårlige økonomiske kår og hadde foreldre som mer eller mindre overså mye av barnas behov. I dag kan de med utgangspunkt i utdanning,

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

inntekt og yrkesposisjon plasseres i middelklassen. Vera kommer i tillegg fra en familie med asiatisk avstamning, der de kulturelle normene er noe annerledes enn hos vestlige familier. Forskning viser at asiatiske familier har en tendens til å bruke en autoritær oppdragelsesstil, da det er den stilen deres kultur foretrekker (Chao i Harris 2000)⁴¹.

Et ønske om å være nærværende far

Fra kapittel 3 husker vi at Mads ble mobbet gjennom hele barne – og ungdomsskolen. Disse hendelsene foregikk riktignok utenfor oppveksthjemmets fire vegger, men det er allikevel interessant å se hvordan Mads bruker disse erfaringene i farsrollen. Han påpeker flere ganger under intervjuet at mobbing er noe av det verste som finnes. Derfor er han nøye med å følge opp barna på skolen og forteller at han raskt griper inn dersom han merker antydning til at barna mobber eller blir mobbet. Denne type oppfølging er ifølge ham selv noe han skulle ha hatt mer av som barn. Mads forteller at han lenge før han ble far tenkte ut tiltak for å unngå at hans egne barn skulle erfare det samme. Han tror nemlig mye av grunnen til at han ble mobbet, var at han slet med lese – og skrivevansker. Av den grunn ble barnas terminer nøye planlagt, forteller han. Det var viktig at barna ble født tidlig på året, for dersom lese – og skrivevanskene hadde gått i arv, skulle de i hvert fall dra nytte av at de var blant de eldste ved skolestart:

Så der var jeg veldig bevisst. At jeg i hvert fall skulle gi dem en veldig god start. (Mads).

Å være god mor eller far blir i dag gjerne forstått som ensbetydende med å ha god *tid* til barna (Bungum 2007). Tid knyttes til de forpliktelsene man påtar seg, noe som innebærer at tid ikke er noe vi har for mye eller for lite av, men snarere noe som skapes i relasjoner mellom mennesker (Hochschild 2003).

I motsetning til faren sin, har Mads mer tid til barna sine. Arbeidssituasjonen hans åpner for denne muligheten, og Mads ønsker å være en omsorgsgivende far. Jeg spør om han kan nevne noen eksempler på hvordan han gjør dette i praksis:

⁴¹ Amerikanske studier viser for øvrig at asiatiske barn på mange måter er de mest kompetente og suksessrike av alle amerikanske barn (Dornbusch m fl. i Harris 2000).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Nei, du vet. Noen ganger når de kommer hjem fra skolen eller har vært ute og sånn, så tar jeg meg alltid tid til å spørre om hvordan de har hatt det. Og selv om de ikke forteller, så prøver jeg å dra det ut av dem, da. Og veldig opptatt av å nusse og kose om kvelden og når man skal gå, og fortelle hverandre at vi er glade i hverandre hele tida. Forteller det og ikke bare tenker på det, eller tar det som naturlig, liksom. (Mads).

Vi har sett at foreldrene til Mads var lite kjærlige da han var barn. De sa sjelden til barna at de var glad i dem og ga sjelden fysiske kjærlighetsbevis som kos og klem. Mads fremstår imidlertid som en kjærlig og nærværende far overfor barna sine. Når det kommer til valg av yrke, sier han at han alltid har ønsket seg en jobb som ikke går utover familielivet. Han vil ikke bare være en forsørgende far, men ha nok *tid* til familien. Mads har vanlig arbeidstid og forsøker å unngå overtidsarbeid. Det har alltid vært viktig for ham at arbeidstiden passer overens med barnas skoletid og familiens rytme for øvrig, forteller han. Selv om han trives i jobben sin og påpeker hvor viktig den er for ham, fremhever han at det er *familien* som betyr mest og at han ikke er noe ”karrieremenneske”:

Jobben er et nødvendig onde for å ha det bra på fritida. Jeg vil ikke at jobben skal gå foran familielivet. Jeg kunne for eksempel aldri ha tenkt meg en jobb som faren min, der jeg måtte være mye borte fra barna mine. De vokser så fort, og jeg vil være med og bidra under oppveksten og hjelpe til med lekser og følge dem opp. Kunne prege dem på min måte, liksom. Prate med dem og prøve å leke med dem og ta dem med på ting. (Mads).

I vår tid har det skjedd en mentalitetsendring og blitt illegitimt å være fraværende far i betydningen å bruke lite tid på barna (Brandth og Kvande 2003; Dencik 2005). Fedre har blitt mer involverte i barna sine fordi det er *forventet* av dem (Jamieson 1998:56). Kvinners økte yrkesaktivitet innebærer nemlig at menns entydige posisjon som familieforsørgere har blitt utfordret, og nå er det ikke lenger tilstrekkelig at far forsørger familien. Fedres rett til å ta permisjon har blitt begrunnet med et ønske om å styrke forholdet mellom far og barn, samt med hensynet til større likestilling mellom foreldrene i barneomsorgen⁴² (Leira 2005).

Tradisjonelt har faderskap blitt assosiert med makt, autoritet og status. Far var patriark og hovedforsørger i familien. I dag har vi fått et toforsørgersystem ettersom kvinner også er blitt

⁴² På 1970 – og 1980 – tallet da informantene vokste opp fantes ikke de samme permisjonsordningene som vi har i dag. Midt på 1970 – tallet var foreldrepermisjonen tre måneder, og far hadde maksimalt rett til et par dagers velferdspermisjon knyttet til fødselen (Bråten 2005).

Gjendanning eller endring? Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

yrkesaktive. I Norge er det lagt til rette for at kvinner i større grad skal kunne bidra som forsørgere, mens menn i større grad skal kunne bidra som omsorgspersoner.

Endringer i faderskap henger sammen med andre samfunnsendringer, som for eksempel foreldrepermisjonen, som springer ut av en omsorgspolitisk tenkning og som bygger på ideen om at mor og far skal likestilles i familie – og arbeidslivet (Brandth, Bungum og Kvande 2005). Endret praksis i faderskap skjer for øvrig først blant middelklassefedre, idet det er de med høyere utdanning som går inn og endrer. Blant annet viser empiriske analyser at høyt utdannede mødre jevnt over har større likedeling av husarbeidet enn dem med kortere utdanning, noe som til dels bunner i at de bruker mer tid i yrkeslivet enn andre, står for en større del av husholdningsinntekten og oftere har høyt utdannede partnere, som bruker mye tid på husarbeidet (Kitterød 2002).

Samtidig, selv om fedres deltakelse i barneomsorgen har økt, reises det kritikk mot den lave deltakelsen. Menn har i denne forbindelsen blitt betegnet som ”familieskulkere” (Ellingsæter 1994).

Mads bestreber seg for å være en god og omsorgsgivende far, - alt annet enn en ”familieskulker”. I Brannens studie (2004) introduseres begrepene ”hands-on fathers” og ”child-oriented father” som måter å være far på⁴³. Typologiene er laget med utgangspunkt i fedrenes forsørger – og omsorgsstatus. ”Child-oriented”, eller barneorienterte fedre, er svært opptatt av forholdet til barna sine. Disse fedrene ønsker ikke å være lenge på jobben, - det er heller *barna* de ønsker å bruke tiden sin på. Dette har de også mulighet til å gjøre ettersom mødrene har investert mye i yrkesaktiviteten sin. ”Hands-on fathers” er også opptatt av å bruke mye tid på barna sine, men disse fedrene bruker til gjengjeld lite tid på jobben (om de i hele tatt har en jobb å gå til) (2004:129). Med utgangspunkt i fedrenes yrkesposisjon og inntekt, kan Brannens barneorienterte fedre relateres til middelklassen, mens ”hands-on fathers” kan relateres til arbeiderklassen.

⁴³ Dette i tillegg til ”work-focused fathers” (der far bruker mye tid på jobben og lite tid på barna) og ”family man” (der fars identitet avhenger av det å være hovedforsørger, samtidig som at det er viktig ”å være der” og å gjøre ting for og med familien) (Brannen m.fl. 2004:128-129).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Mads har gjort en klassereise og kan plasseres i middelklassen i dag. Men selv om han er velutdannet med god inntekt, er han ikke noe "karrieremenneske", sier han. Han påpeker at familien betyr mest for ham, samtidig som han sier at han er glad i jobben sin. Dersom vi anvender Brannens begrep forklart over, kan Mads ses på som barneorientert far på lik linje med noen av Brannens middelklassefedre. Om vi imidlertid relaterer dette til Holters studie på 1970-tallet, var det *arbeiderklassefedrene* som var mest familieorienterte både verbalt og i praksis. Disse fedrene prioriterte hensyn til familien høyere og trivdes bedre med familien (Holter m.fl. 1975:73). Holters beskrivelse av arbeiderklassens familieorientering passer altså i Mads' tilfelle, selv om han har gjort en klassereise. Dette kan tyde på at ens *klassebakgrunn* spiller inn når det kommer til egen familiepraksis.

På vakt mot vold og alkohol

Mads er en av informantene som vokste opp med foreldre som kranglet og sloss foran barna. Selv er han svært opptatt av at diskusjoner med kona aldri skjer i barnas åsyn. Han forteller:

Vi diskuterer veldig sjelden foran barna. Jeg er bevisst på at vi ikke skal røre hverandre, sånn slå og sånt. Vi er uvenner vi som alle andre innimellom, men det blir ikke noe annet enn å heve stemmen, og vi er jo veldig bevisste på å være forsonende og prate ut etterpå, da. (Mads).

Også når det kommer til alkohol, er Mads opptatt av å skåne barna sine mest mulig. Han forteller at både han og kona har et "helt normalt" forhold til alkohol, og at barna verken har sett foreldrene sine fulle eller "ufine". Han forteller at noe av det viktigste for ham som far, er at barna ikke skammer seg over hjemmet sitt. Barna skal ikke føle den utryggheten han selv følte som barn. Blant annet forteller han at han er svært forsiktig med alkoholserving når han har middagsgjester:

Jeg gir én runde, og ikke noe mer, liksom. Jeg tillater ikke at det skeier ut. Det blir ikke noe rølpefyll. For jeg har opplevd mange ganger i barndommen sånn fyll i jula, mange episoder på det. Og det blir ikke aktuelt at det skal skje her. (Mads).

Videre forteller Mads at faren kunne ta hardt tak i barna eller rive dem i ørene dersom de ikke hørte etter. Moren irettesatte kun verbalt. Selv ønsker han ikke å være like streng som faren sin når det kommer til egen oppdragelsespraksis. Imidlertid er det viktig å gi barna en

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

”myndig oppdragelse”, påpeker han. Brudd på regler må få konsekvenser, og det hender at barna blir sendt på rommet eller fratatt enkelte goder:

Vi prøver jo å være strenge. Vi liker ikke å bli pratet imot. Men vi har jo aldri tatt dem hardt i armen eller noen ting. Vi har bedt dem gå og legge seg på rommet sitt eller sette seg der hvis de ikke hører, og ellers så prøver vi å prate til dem og være bevisste på det at vi skal ha en dialog hvis det er noe. Spørre hvorfor, og forklare hvorfor de ikke skulle gjøre sånn. For det å ta tak i barna våre, det skal vi ikke ha noen ting av. Du kan godt lede dem inn på rommet og sånn, ta dem i hånden og leie dem opp, men ikke noe hardt. Vi hever jo stemmer, det er jo klart du må gjøre. For vi må jo ha retningslinjer, og de må jo ha forbilder som de kan lære av. (Mads).

Her virker det som at Mads fremstiller seg som demokratisk og forhandlingsorientert i oppdragelsen ved at han tar seg tid til å prate med barna sine. Dette er i tråd med en autoritativ oppdragelse der seende lydighet vektlegges fremfor blind lydighet. Vi ser at han er opptatt av å stille krav, samtidig som at han forklarer og begrunner sine handlinger.

Videre viser sitatet at han er sterkt imot fysiske sanksjoner. Vera på sin side, som i likhet med Mads viser oppadstigende sosial mobilitet og kan plasseres i middelklassen i dag, forteller også at hun vil unngå fysisk straff i oppdragelsen. Imidlertid er dette av og til vanskelig å få til i praksis, forteller hun. Vera ble mye slått i oppveksten, og dette er et mønster hun vil bryte med:

Jeg kommer *ikke* til å bruke vold. Selv om jeg kan ta litt hardt tak i datteren min. Jeg må anstrenge meg veldig av og til. Fordi det er sånn jeg er lært opp, ikke sant. Jeg har jo ikke fått *noen* opplæring i konflikthåndtering med barna mine. Så jeg merker det, at her må jeg bruke mannen min. At: ”Nei, nå må du steppe inn. For nå holder jeg på å fly opp i taket her!”. Jeg vil ikke gjøre noe jeg kommer til å angre på. Så jeg har aldri slått, men jeg har tatt hardt tak i henne. Og jeg har angret meg veldig etterpå. At jeg liksom har røsket til henne og sånn. (Vera).

Her illustrerer Vera manglende samsvar mellom verdi og praksis. Hun forteller at hun angrer seg når hun har tatt tak i datteren sin. Når hun blir irritert, er mannen er en god hjelp og støtte. Når hun derimot er alene med barna, forsøker hun å unngå situasjoner hvor hun kan bli stresset eller sliten:

For da vet jeg jo at jeg blir enda mer aggressiv, kanskje. (Vera).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Vera er ikke alene om å ha slike tanker i utvalget. Også en annen informant uttrykker mye av det samme: De vil være gode forbilder for barna sine og følge ”budene” til blant annet familieterapeut Jesper Juul (1996) om at barna ikke skal oppdras til å tro at det er i orden å krenke andre menneskers grenser dersom man er større og sterkere enn dem.

I en artikkel skriver Solsvik (2004), som selv er mor, at hun ofte opplever å oppdra på en måte hun egentlig ikke ønsker. Hun begrunner dette med hektiske hverdager og mye tidspress. Gjendanning ser derfor ut til å skje *på tross av* refleksjon og mental overbevisning, hevder hun. I vårt tilfelle virker det som at Vera er redd for å gjøre feil i oppdragelsen (”Matrophobia”), og at hun slik er seg bevisst risikoen for sirkulær gjendanning:

Jeg er redd for min reaksjon og sånt. Det tror jeg ikke er noen fordel. Jeg er fullstendig klar over det. Mitt barn er ikke vant til at hun blir banket opp hvis hun ikke spiser middagen sin, ikke sant. (Vera).

Omsorgsarrangement

Mens Mads var hjemme hos mor i førskolealder, gikk Vera i barnehage fra fire-femårsalder. I egen praksis har de benyttet barnehage som tilsynsordning. Barna begynte i ett-toårsalder og trivdes godt. Vera gir imidlertid uttrykk for at hun gjerne skulle vært hjemme lenger med barna. Hun skulle også hatt kortere arbeidstid, slik at hun fikk tilbrakt mer tid sammen med familien:

Jeg skulle ønske jeg hadde en sånn jobb hvor jeg kunne gå hjem tidligere. (Vera).

Senere i kapitlet skal vi se at det er flere informanter som mener det samme som Vera.

Hvordan forstå brudd med negative mønstre?

Flere undersøkelser viser tendenser til gjendanning av negative mønstre: ”The use of actual physical violence in socially impoverished or disturbed homes is likely to produce poorly socialized children who will then carry the same behaviour into the next generation” (Kellmer-Pringle i Lawler 2000:79). Forskning viser også at flere klarer seg bra tross i dårlige vilkår under oppveksten (Nord-Larsen i Sjøgaard 2002:46). Man kan altså ikke snakke om en direkte sammenheng mellom dårlige økonomiske, sosiale og psykologiske forhold under oppveksten og problemer som barn kan få senere i livet.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Det virker som at Mads har lyktes i å bryte med de negative mønstrene fra oppveksten. I likhet med Vera har han klart seg svært bra tross i risikoen for å gjendanne negative erfaringer, og slik mener jeg at han har vist god motstandsdyktighet. Mads kan ses på som et ”risikobarn” eller ”løvetannbarn”. Et risikobarn er en som står i risiko til å føre en negativ sosial arv videre⁴⁴, men som tar i bruk spesielle egenskaper i sitt miljø og slik unnslipper følgene av en vanskelig oppvekst (Jørgensen 1993). Vi kan også si at Mads har vist ”resiliens” (motstandsdyktighet), som handler om mye av det samme; nemlig barn som i møtet med risiko viser godartet utvikling (Borge 2003). Resiliens forstås også som en personlig og sosial kompetanse som blant annet forbindes med støtte i *nettverket*. Forskning viser nemlig at flere som har klart seg bra tross i dårlig utgangspunkt, har hatt ressurser i nettverket av betydning for det videre livsløp (Jørgensen 1993). Sosiologisk er det derfor særlig interessant når resiliens ses i sammenheng med dette.

Med Mads som eksempel virker det som at det var sider ved foreldreomsorgen som fungerte bra, som utgjorde ressursene i oppveksten. Selv om foreldrene var strenge, satte de klare rammer for hva som var forventet av barna. Dette kan ha gitt Mads en trygghetsfølelse. Videre husker vi at faren fulgte opp sønnen når det kom til sportsaktiviteter. I tillegg hadde han en bestefar han tilbrakte mye tid sammen med, noe han selv påpeker som en fin erfaring. Dessuten måtte Mads passe sine yngre søsken da moren var på jobb, og denne erfaringen kan han ha dratt nytte av i egen oppdragelsespraksis. Videre viser han til parforholdet sitt og egne refleksjoner etter hvert som han ble eldre:

Før vi fikk barn, så pratet vi veldig om oppdragelse og hvordan vi ville gjøre det. At når jeg ble voksen og fikk barn selv, så skulle jeg jobbe hardt med å få et annet forhold til mine barn enn det jeg selv hadde (...). Jeg vil være litt mer inkluderende i oppveksten, liksom. Og jeg føler at det har gått bedre (...). Som far, så har det jo betydd mye. Bevisstgjøring på hva jeg ikke skal gjøre galt. Det betyr vel at jeg tenker på hva jeg skal gjøre riktig. (Mads).

Bråtens teori om sirkulær gjendanning (Bråten 2004) kan brukes til å diskutere grunner til hvorfor Mads er en mønsterbryter. I følge teorien har vi sett at barnet får kroppslige minner om den omsorg eller omsorgsmangel det erfarer, - minner det ikke er vanlig å være seg

⁴⁴ Dette innebærer faktorer som dårlige sosiale og økonomiske kår, direkte omsorgssvikt, foreldre med svekkende foreldreforutsetninger og rusmisbruk (Jørgensen 1993).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

bevisst. Mennesket har en tendens til å gjengi og gjengjelde de bevegelsene det selv har blitt møtt med. Imidlertid synes Bråtens gjendanningsteori med hensyn på omsorgssvikt å forutsette vedvarende overgrep fra *tidlig alder*, uten motvekt eller støtte i andre. Risiko for gjendanning minsker jo mer støtte man henter fra andre. Som eksempel viser Bråten her til Anna Freuds rapport om jødiske barn som ble reddet fra nazistenes utryddelsesleirer til et barnehjem da de var omkring tre år gamle. Barna hadde levd under grusomme omstendigheter, og de viste fiendtlighet og avvisning overfor personalet. Imidlertid hadde deres omsorg for hverandre under de fryktelige forholdene i konsentrasjonsleirene hatt stor betydning for hvordan de kom til å utvikle seg videre. Freud kunne observere at barna var ytterst omsorgsfulle og hjelpsomme mot hverandre, og under måltider var det for eksempel viktigere for dem å gi mat til sidekameraten sin enn å spise selv (Freud i Bråten 2004:274).

Dette eksempelet illustrerer betydningen av å ha motvekt eller støtte i andre, - i dette tilfellet i en jevnaldergruppe. Barna hentet støtte i hverandre, og slik kunne delaktigheten og samfølelsen bryte gjennom deres uhyggelige bakgrunn. Ifølge Bråtens teori er barn fra omsorgsfulle miljøer mer tilbøyelige til å trøste og hjelpe, mens de som er vant med likegyldighet eller mishandling selv, er mer tilbøyelige til å være likegyldige eller mishandle. Både gode og vonde sirkler for gjendanning kan springe ut av barns opplevelser.

Denne teorien er sosiologisk relevant når det kommer til den støtten Mads har hatt i nettverket sitt, blant annet farens interesse for sønnens sportsaktiviteter og det gode forholdet til bestefaren. Støtten i nettverket kan forklare hvorfor Mads ikke gjendanner de tunge oppveksterfaringene. Det kan også ha hatt betydning at Mads selv ikke ble utsatt for grov og gjentagende vold gjennom oppveksten (han erfarte ”milde” fysiske sanksjoner). Han bevitnet riktignok vold mellom foreldrene, men det hendte aldri at far slo barna. Dessuten opplevde Mads *førskolealderen* som god. ”Det var fint før jeg begynte på skolen, men det ble slitsomt etterpå”, forteller han.

Det hevdes også at bestemte *vendepunkter* i ens liv kan åpne opp for nye muligheter i det enkelte menneskets livssituasjon (Rutter 2000). Et vendepunkt er en begivenhet som har bevisstgjort eller skapt nye muligheter i den enkeltes tilværelse. Eksempler på slike vendepunkt er utdanning, militærtjeneste, et nytt vennskap, eller det å flytte til et nytt sted

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

(Søgaard 2002). Vendepunkt i livet til Mads kan ha vært at han tok en fagutdanning, flyttet for seg selv, traff partneren sin, samt omskolering grunnet sykdom som ga bedre utdanning og arbeid. Han fremstår som en god og omsorgsfull familiefar, - en oppgave han selv synes han har lyktes med.

5.3. Oppvekstfamilien som positiv modell

Det er kun Vivian i materialet mitt som kan kategoriseres som gjendanner. Vivian forteller om gode minner og erfaringer og er den eneste i utvalget som ikke ville endret på *noe* fra oppveksten. I fremstillingen av henne vil jeg kort minne om at hun vokste opp med en far som drev eget gartneri og en mor som jobbet i barnepark. Selv gikk hun i park fra hun var to år gammel. Vivian var nært knyttet til foreldrene sine, og da særlig til faren sin. Foreldrene benyttet aldri sanksjoner som fysiske refselsler eller husarrest. I stedet ble barna irettesatt verbalt og fratatt goder.

I følge teorien om sirkulær gjendanning (Bråten 2004) har vi sett at negative så vel som positive samhandlingsmønstre kan overføres. Det virker som at Vivian er *bevisst* på å bruke oppvekstfamilien som modell for egen oppdragelsespraksis, idet hun sier at hun vil gjenta de handlingene og væremåtene hun selv ble møtt med i oppveksten:

Jeg ser jo at veldig mye av det dem gjorde, det har jeg overført til mine unger. Jeg føler at jeg viderefører den trygge oppveksten jeg selv hadde. (Vivian).

Vivian virker opptatt av barnas selvrealisering og mestring av omgivelsene. Barna er aktive med blant annet fotball og dansing, og hun og mannen følger opp så godt de kan, forteller hun. I egen oppvekst erfarte hun nemlig det samme, påpeker hun. Blant annet er hun opptatt av å videreføre erfaringen om at barna skal spare til ting selv, slik at de lærer seg å ta ansvar. Vivian belønner barna med lommepenger når de hjelper til i hjemmet. Dette er for øvrig en praksis jeg finner igjen hos flere informanter i utvalget.

Verbal interaksjon og tap av goder

Flere ganger under intervjuet roser Vivian den oppdragelsen hun fikk. Hun forteller at hun vil gi barna den samme trygge og gode oppveksten hun selv hadde. Barna skal kunne snakke med

Gjendanning eller endring? Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

foreldrene sine om alt. Vivian er opptatt av å snakke *med* og ikke *til* barna, noe hun og ektemannen har kommet frem til fungerer best:

Det med husarrest, det har vi aldri praktisert. Vi tar det heller der og da. Det fungerte jo med meg. Så jeg prater til dem, sender dem ikke på rommet. Vi har liksom blitt enige om det (...) For foreldrene mine var veldig enige om oppdragelsen. Jeg kunne ikke gå og spørre mamma om noe og ikke få lov til noe, og så gå til pappa etterpå og få ”ja”. Det er også det jeg og mannen min legger vekt på nå. At vi er *enige*. At ikke en av oss blir den store stygge ulven hele tiden. Vi er konsekvente, for det er jo sånn jeg også har hatt det hele tiden. (Vivian).

Det virker som at det er *oppveksterfaringene* som gjør at Vivian ikke tror på husarrest i oppdragelsen. I stedet synes hun det fungerer best å ta fra barna visse goder slik hun selv ble oppdratt. Hun nevner et eksempel der sønnen syklet uten sykkelhjelm selv om han visste det ikke var lov. Konsekvensen var at han ikke fikk bruke sykkel sin på en uke. En annen sanksjon er å nekte barna å se et TV-program, noe Vivian synes er ”strengt nok”. Imidlertid virker det som at hun ikke ser på tap av goder som ”straff”, idet hun sier hun tar ifra barna goder ”i stedet for straff”. Husarrest blir ikke praktisert, fordi hun vil at barna kun skal ha gode assosiasjoner til det å være på rommet sitt. Når hun begrunner dette, sammenlikner hun seg med andre som praktiserer husarrest:

Ungene spør ofte: ”Hvorfor får vi ikke husarrest”? For det er så mange i klassen som får husarrest hvis de gjør noe galt. ”Hva godt gjør det, da?”, spør jeg. ”Det er jo ikke noe vits i det. Det er jo ikke straff å sende deg på rommet”. Så istedenfor å låse dem inn på rommet, mister de noe de har veldig lyst på. Og så prater vi heller med dem og får dem til å skjønne hva som er galt. Både hva de har gjort, og hva som kunne ha skjedd. Få dem til å tenke selv hvor lurt det egentlig var. (Vivian).

Når det kommer til rollen som oppdrager, forteller Vivian at hun velger å stole på seg selv. Det virker som at de gode minnene er grunnlag for uavhengighet i forhold til praksis blant jevnaldrende hun omgås. Allikevel hender det at hun får råd fra andre foreldre, men gjennom prøving og feiling finner hun ut at egen praksis er best:

”Du må jo vente til at sinnet har gått over”, er det mange som sier. Og da sier jeg, at det har jeg jo prøvd med sønnen min. Og da sier han: ”Men mamma, det er jo lenge siden, kan vi ikke bare glemme den saken?”. Så jeg kan ikke vente til sinnet hans har gått over. Da må vi ta det der og da, og hvis han ikke vil sette seg ned og prate, så har vi egentlig bare tatt tak i ham, selv om han ikke har villet det, og bare

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

hatt ham på fanget til han har grått fra seg og roet seg ned, og så har vi pratet sammen. Så vi legger det bak oss, og så går vi videre. Istedenfor å gnåle og gnåle om det. Det er i hvert fall *vår* metode, og den har fungert hittil. (Vivian).

Vivian er den eneste i utvalget som viser til slike holdepunkter utover familiekonteksten. Dette kan vi forstå som at hun *både* bruker oppvekstfamilien og jevnaldrende som referansepunkt i oppdragelsen.

I motsetning til mønsterbryteren, har Vivian vist sosial stabilitet og kan med utgangspunkt i utdanning plasseres i arbeiderklassen. Dersom vi forstår husarrest og isolering på rom som en forlengelse av blind lydighet, kan Vivians praksis forstås som *klasseoverskridende*, idet hun tar avstand fra slike sanksjoner i oppdragelsen. Riktignok holder hun barna fast på fanget (dersom vi skulle se på dette som en type tvang og bruk av makt), men dette er for å roe barna ned slik at hun kan føre en *dialog* med dem. Dette er mer i tråd med en autoritativ oppdragelse der forhandlinger og begrunnelser er viktig, noe de fleste informantene mine virker opptatt av i oppdragelsen.

Barnehagestart og arbeidstider

Vivian er én av kvinnene i utvalget som illustrerer manglende samsvar mellom verdi og praksis når det kommer til barneomsorg og jobb. Barna hennes begynte i barnehage da de var rundt ett år gamle, og selv om de likte seg godt, skulle hun gjerne hatt dem hjemme lenger:

I småbarnsfasen hadde jeg jo egentlig mest lyst til å være hjemme. Det var jo økonomien vår som tilsa at vi måtte jobbe fullt begge to. Sånn er det jo. Men, hvis jeg skulle jobbe, så kunne jeg ha tenkt meg å bare jobbet sånn midt på dagen når de var i barnehagen. Men det hadde vi ikke muligheten til. (Vivian).

Vivian jobbet skift og hadde ekstravakter da barna var i småbarnsalder, - et arbeidsmønster som for øvrig ofte er å finne blant arbeiderklasseforeldre (Kitterød 1992). Vivian forteller:

Jeg har jo jobbet hele tiden. Når hun (datteren) var bitteliten, jobbet jeg ekstravakter. Med en gang mannen min kom hjem fra jobb, dro jeg på jobben. Så kom jeg hjem klokka elleve og halv tolv om kvelden. Og sånn byttet vi på det for å få det til å gå opp. (Vivian).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Denne situasjonen var ikke ideell for familien, forteller Vivian. Hun skulle ønske hun kunne gjendanne morens arbeidsmønster, slik at familien kunne hatt ettermiddager sammen. Her illustrerer Vivian det flere andre kvinnelige informanter uttrykker: Senere barnehagestart ville vært bra både for barna og dem selv. En tolkning på dette kan være at mødrene har en *kulturell forståelse* om at barna trenger en roligere start, om vi relaterer til funnene i Farstads og Stefansens studie (2007). Senere i kapitlet skal vi se at det er flere kvinner i utvalget som er av liknende oppfatning som Vivian.

5.4. Oppvekstfamilien som negativ og positiv modell

De fleste informantene i utvalget er *reparatører* som bruker oppvekstfamilien som negativ og positiv modell. Vilde, som vi ble kjent med i kapittel 3, er én av reparatørene i utvalget. I analysen skal jeg legge mye vekt på intervjuet med henne. Jeg gir også eksempler på holdninger og praksiser som illustrerer hva de øvrige informantene søker å gjendanne og endre, for å vise nyansene og variasjonene i materialet.

Jeg vil kort minne om at Vilde vokste opp med alkohol i familien. Faren var transportarbeider og jobbet mye, og moren drev frisørsalong hjemme og jobbet senere i butikk. Vilde savnet ofte faren sin i oppveksten. Han hadde aldri tid til å leke med barna, og familien dro så å si aldri på ferier sammen. Imidlertid hadde hun et åpent forhold til begge foreldrene sine, selv om de riktignok var ”strenge”.

På vakt mot alkohol

Vildes oppveksterfaringer har bidratt til aktsomhet overfor alkohol. Hun skjemtes over at faren drakk og ønsker å skåne barna sine mest mulig for dette. Imidlertid tror hun erfaringene har gitt henne en god lærdom, og hun tror også at barna kan ha lært noe av bestefarens alkoholproblemer:

Gutten vår, han har jo skjønt det, at slik var det nå bare med bestefar. At han ikke klarte å være uten det. Så jeg tror kanskje at det også blir en lærdom oppi all elendigheten, at han klarer å sette litt respekt i det og skjønner at det ikke er bare – bare. (Vilde).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Erfaringene med alkohol har gjort Vilde bevisst på hva hun *ikke* vil gjøre. Hun forteller at hun kan ta seg et glass i godt selskap, men det må ikke bli ”for mye”. Barna skal ikke vokse opp i et hjem der de skjemmes over foreldrene sine.

Foruten eksempelet Mads finner jeg ikke flere informanter som forteller om oppveksterfaringer med alkohol i familien.

Familien viktigst

Blant Skilbreis (2003) arbeiderklassekvinner var det *familien* som fylte funksjonen som det viktigste i livet. Disse formeningene finner jeg også blant mine informanter. Både mønsterbryteren, gjendanneren og reparatøren gir uttrykk for at familien bør komme foran jobben. Blant annet er det en reparatør som sier:

Jeg ville ikke ofre familielivet for en karriere. Jeg har bare lyst til å ha sånn at det greier seg. (Marcus).

Noe liknende forteller en av kvinnene som vokste opp med en far som jobbet mye og som hadde lite tid til familien:

Jeg liker å være liten, jeg (...) Jeg vil fokusere mer på familielivet. Er veldig opptatt av at folk skal tenke litt på andre ting og ikke bare jobbe rundt. Jeg har ikke lyst til å etterlate meg masse penger. Jeg har lyst til å bruke dem på ungene mine mens dem lever. Ta dem med meg på ferie, hele familien. Skape minner med dem. Jeg får jo ikke tilbake de årene med barna mine. (Veronica).

Det ser ut til at både mennene og kvinnene i utvalget er familieorienterte som mener at jobben ikke bør gå utover familielivet. Hvis vi relaterer disse holdningene til yrkesposisjonen deres, er ofte ”jobben gjort” når man drar fra jobb i lønnsarbeideryrker (hvor de fleste i utvalget befinner seg i). På denne måten lar det seg kanskje lettere gjøre for informantene å skille jobb og familieliv, slik at holdningene kan samsvare med praksisen.

En annen situasjon er det imidlertid for ledere i karriereyrker som i større grad tar med seg jobben hjem. I en studie av norske småbarnsmødre i lederstillinger (Aksevoll 2005) kommer det frem at kvinnene *både* ønsker karriere og familieliv. Men her identifiserer forskeren holdningsforskjeller. Om lag halvparten sier de ikke merker noe til det tradisjonelle ”god

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

mor” – idealet som går ut på å alltid sette barnas behov foran sine egne, og det å ha hovedansvaret for barn og familie. Andre føler dårlig samvittighet når de tenker på alt de ikke får tid til. Kvinnene i materialet mitt har en tendens til å gi et liknende bilde av seg selv når de snakker om balansen mellom familie og arbeidsliv. Det virker som at de tradisjonelle idealene har innvirkning på dem, og noen gir også uttrykk for dårlig samvittighet:

Jeg ønsker å være mor, jeg. Som kan være her når dem kommer hjem igjen (...) Jeg har hatt så dårlig samvittighet når jeg har jobbet så mye. (Veronica).

Mennene i materialet er også synlige når det kommer til dette temaet, idet de vil være mer tilstede og få et godt forhold til barna sine:

Jeg vil liksom at når de passerer tjue, så kan de komme til meg og snakke med meg om alt mulig og dra på turer og sånt. Det er noe jeg ikke har hatt selv. (Marcus).

Samme informant illustrerer en oppvekst med en far som var svært familieorientert:

Foreldrene mine har alltid vært veldig opptatt av familien, spesielt faren min. Kjernefamilien eller de nærmeste. Vi deltok veldig lite i sånne sosiale ting, sånn utenom familien. Vi gjorde aldri sånne fritidsgreier (...) de hadde veldig vanskelig for å involvere seg sosialt med skole og naboer og sånt no egentlig. (Marcus).

Dette funnet gjenfinnes hos Holter m.fl. (1975) som fant at arbeiderklassefedre var mer opptatt av å være sammen med familien enn det de borgerlige fedrene var. Informanten forteller at faren var streng på det å ta med seg ”andre folk” hjem. I egen praksis er han opptatt av å bryte med dette mønsteret. Som en kontrast til disse oppveksterfaringene er det en kvinnelig informant som sier:

Jeg var aldri redd for å spørre om noen kunne få lov til å være med hjem og leke. Det vil jeg også ha. Et åpent hus for datteren min sine venner. (Verena).

Tross i disse ulike oppveksterfaringene ser vi altså at informantene er enige om å gi barna sine et ”åpent hjem”. Dette er en holdning de deler med resten av informantutvalget.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Positiv verdioverføring

Jeg finner at flere informanter setter *åpenhet* og *ærlighet* som viktige verdier i oppdragelsen. Vilde kunne for eksempel fortelle foreldrene sine alt og nevner en episode der en venninne måtte lyve for foreldrene for å kunne dra på fest. Selv hadde Vilde aldri det samme problemet:

Den episoden der sitter liksom veldig godt. Det at jeg kunne være ærlig og kunne fortelle det, mens venninnen min var livredd. Og det er et mål jeg har til mine også. At barna tør å fortelle oss hva de gjør og hva de har gjort galt, at de er ærlige og at de klarer å få et ærlig forhold til oss. At de ikke går og skjuler ting. (Vilde).

Andre verdier som ønskes gjendannet er *gavmildhet*. Barna må oppdras til å dele med andre. Dessuten blir *folkeskikk* nevnt av flere:

Jeg får skikkelig gåsehud av dårlig bordskikk. Jeg kan ikke tenke meg noe verre enn at folk smatter ved matbordet. For det var dem veldig opptatt av, ikke sant. God folkeskikk og alle sånne ting. (Veronica).

Når det kommer til *kjærlighet* som ble vist informantene i oppveksten, er det ulike erfaringer knyttet til dette. Hos noen var kos og klem en del av hverdagen. Andre derimot, forteller at de savnet at foreldrene viste dem omsorg og kjærlighet. Det fortelles om foreldre som sjelden ga fysiske kjærlighetsbevis og som sjelden sa til barna at de var glad i dem. Dette er noe informantene vil endre på når det kommer til egen praksis:

Jeg vil at barna mine skal oppleve mer kjærlighet og sånn. Jeg vil gi dem mye mer kjærlighet og mye mer kos og klemming. Mye mer fokus på kjærlighet og varme. Jeg sier til dem veldig ofte at jeg er glad i dem eller at jeg elsker dem. Faktisk hver dag. (Veronica).

Lydighet og sanksjonering

I en artikkel om barneoppdragelse skriver Lindseth (1998) at konform barneoppdragelse, med vektlegging av egenskaper som lydighet, veloppdragenhet og ansvarsfølelse, står sterkere i den norske befolkningen enn autonom barneoppdragelse med vektlegging av egenskaper som selvstendighet, besluttsomhet og fantasi⁴⁵. Tilslutningen til autonom barneoppdragelse øker med økende utdanning. Når det kommer til *enkeltegenskaper* som nordmenn verdsetter hos

⁴⁵ Autonom og konform barneoppdragelse betraktes ofte som ulike tilnæringer til barneoppdragelse. Skillet mellom autonomi og konformitet har blitt brukt for å beskrive henholdsvis middelklassens (autonom) og arbeiderklassens (konform) oppdragelse (Lindseth 1998).

Gjendanning eller endring? Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

barn, er ansvarsfølelse, selvstendighet og veloppdragenhet mest populære (Wærness 1998), noe som indikerer at de fleste nordmenn ønsker konforme barn (Lindseth 1999)⁴⁶.

Når det kommer til eksemplet Vilde, vil hun gjendanne mye av den ”strenge” oppdragelsen hun fikk:

Selv om det var streng barneoppdragelse med tid og sånn, hva vi fikk lov til og ikke fikk lov til, så er det noe jeg har ført med meg videre til mine. Barna må ha faste holdepunkt, ha faste rutiner. At klokka da og da skal du være hjemme, for da skal vi spise. For det var noe vi hadde punktlig hver dag hjemme selv. Når vi har middag, da skal vi være hjemme alle sammen, spise og kose oss. Snakke om hva som har skjedd og hva som skal skje. Det tror jeg at jeg har ført med meg fra barndommen av, for det er noe vi bestandig hadde. (Vilde).

De fleste informantene bruker sanksjoner som tidsbegrenset tap av goder, husarrest og verbal irettesettelse i oppdragelsen. Dette er også vanlig praksis hjemme hos Vilde, som selv ble oppdratt slik. Barna får være med på ting ”så fremt de hører etter”, og blant annet kan de bli nektet å se et TV-program dersom de bryter regler. Imidlertid er *ros* også en viktig del av oppdragelsen, forteller hun. Sitatet hennes illustrerer praksisen blant de fleste av informantene:

Vi er veldig nøye med å rose barna når de gjør mye bra, og rose dem om alt, bare det er sånne hverdagslige ting, også. At de er med og deltar og hjelper til litt hjemme og rydder på rommet sitt. (Vilde).

Noe annet som vektlegges av informantene i oppdragelsen, er *begrunnelser*:

Jeg er opptatt av å begrunne. Mye mer enn det jeg fikk da jeg var liten. Og jeg forteller dem: ”Jeg er ikke sint på deg, men jeg er sint for det du har gjort. Det er handlingen, men ikke deg”. (Marcus).

Forskning har påpekt at autoritær barneoppdragelse kan være nevrosefremkallende, og at den strenge og fjerne farsmodellen kan nedfelle seg som sår og savn hos dagens unge fedregenerasjon (Holter og Aarseth 1993). Denne informanten er en av dem som erfarte

⁴⁶ Disse artiklene er imidlertid skrevet med utgangspunkt i Verdiundersøkelsene fra 1990 til 1996, og det må tas forbehold om at det kan ha skjedd endringer siden da.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

fysiske sanksjoner fra far i oppveksten. Selv påpeker han at han aldri vil praktisere det samme på sine barn. I stedet benytter han verbal irettesettelse og tidsbegrenset tap av goder, noe han oppfatter som korrekt irettesettelse. Men samtidig forteller han at han er redd for å gjøre barna sine skamfulle og for at de skal tro at han skal være fysisk:

Det er kanskje det verste for meg. Å skape den følelsen hos barna mine (...) Jeg er redd for at de skal oppleve eller tro at jeg har lyst til å slå dem. (Marcus).

Wetlesen (2000) undersøkte hva foreldrene syntes var særlig viktig å få frem gjennom barneoppdragelsen. Verdier som folkeskikk og respekt for andre ble hyppigst nevnt, tett etterfulgt av trygghet, omgjengelighet, selvtillit og kjærlighet. Det var imidlertid ingen av dagens foreldre som nevnte lydighet som noe de prøvde å få til i oppdragelsen (2000:81). Her kan vi se en kontrast til noen av mine funn, idet en av mine informanter forteller at han vil være ”myndigere” i egen oppdragelsespraksis. Han synes nemlig at hans egne foreldre ikke var strenge nok. Riktignok erfarte han å få ris på rumpa og det å bli tatt hardt tak i, men på samme tid forteller han at foreldrene ga ham lov til ”vel mye”. Informanten tror dette var fordi foreldrene kanskje hadde dårlig samvittighet overfor sønnen ettersom de sjelden var hjemme da han kom hjem fra skolen. Dette var noe han visste å utnytte, forteller han:

Da skulle jeg få det som jeg ville, da. Spille TV-spill i stedet for å gjøre lekser med én gang jeg kom hjem fra skolen. Tøye strikken i lengst mulig grad. (Martin).

Informanten ønsker imidlertid ikke at egne barn skal ”tøye strikken” på samme måte. Det er viktig med regler, og om egen praksis forteller han:

Jeg prøver vel å ha litt klarere grenser enn det jeg selv hadde, tror jeg. Men om jeg får det til, det vet jeg ikke (...). Det er jo klart, at hvis hun ikke hører på meg, så må det jo få en reaksjon. Først så har vi tre advarsler, og hvis hun ikke hører på meg den siste gangen, så blir det kanskje rommet eller å sitte stille eller et eller annet. Med litt høyere volum for hver gang selvfølgelig. (Martin).

Informanten er en av dem som gir advarsler før barnet blir straffet. Hvis han er veldig sint, kan han ta datteren hardt i armen, forteller han videre. Imidlertid fremkommer det ikke av materialet om han synes dette er riktig praksis eller ikke. Tre andre informanter som også

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

erfarte fysiske sanksjoner, er imidlertid av en annen oppfatning: Oppdragelsen i oppveksten var for streng.

Samtidig finner jeg flere eksempler på manglende samsvar mellom verdi og praksis også på dette punktet. En kvinne forteller at hun av og til må slå hånden i bordet for å få barna til å høre. Og selv om hun i grunnen er imot husarrest, hender det at barna blir sendt på rommet. På samme tid påpeker hun at det å snakke om *følelser* er noe som er viktig i barneoppdragelsen:

Vi har hatt noen perioder. Hun er så fæl til å slå, skjønner du. Og klint til meg. Da må du på en måte si til henne at: ”Nå gjorde det vondt. Jeg blir sliten og lei meg når du gjør sånn”. Hvis jeg forklarer følelser, hun er veldig følsom. Da hører hun med én gang, ikke sant. Da lytter jo barna mye mer, når du snakker til dem på den måten. (Veronica).

Denne informanten illustrerer en oppdragelse der hun forsøker å tre frem som person på egne premisser, slik at hun gir barnet mulighet til å leve seg inn i hennes situasjon. En slik måte å oppdra på er i tråd med en *dialogisk* barneoppdragelse hvor oppdrageren fremstår som et medsubjekt overfor barnet.

Selvfølelse er knyttet til noe fundamentalt i oss, vår ”væren” (Solsvik 2004:62). Ved å fokusere på dette får barnet anledning til å erfare hvordan hun kan sette grenser selv, basert på respekt for egne følelser. I oppdragelsen er det svært viktig å tenke over hvordan vi kan skape balanse mellom fokus på selvtillit og fokus på selvfølelse i barneoppdragelsen (Skårderud i Solsvik 2004). Selvfølelsen får næring ved at voksne forsøker å speile barnets følelser; gode så vel som vanskelige. Imidlertid blir dette ofte glemt i barneoppdragelsen: ”Når det gjelder å styrke barn i utviklingen av selvtillit, tør jeg påstå at de fleste moderne norske foreldre daglig gjør det automatisk ved å vise tegn på anerkjennelse og ros for mestring og ytelse” (Solsvik 2004:85).

I mitt utvalg er det to informanter som er inne på at selvfølelse er et viktig element i oppdragelsen. *Selvtillit* derimot, går på vår ”gjøren” og innebærer det ”ytre aspektet” av selvet knyttet til handlinger, ytelser og prestasjoner (Solsvik 2004:62). Det virker som at de fleste av mine informanter fokuserer mest på dette, noe eksemplet under kan eksemplifisere:

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Jeg er veldig opptatt av å rose skolearbeidet. For jeg ser liksom at datteren min er veldig flink på skolen, og det vil jeg bygge videre på (...) Jeg setter meg ned og sier: ”Vet du hva, jeg synes du er så flink, og jeg synes at du skal fortsette med det”. Forteller henne hvor viktig det er, at hun skal opprettholde den interessen hun har for skolearbeidet. (Marcus).

Om vi relaterer dette sitatet til Nelson og Schutz’ studie (2007), så var det en tendens til at personalet i arbeiderklassebarnehagen ga barna ros for det ferdigstilte produktet, mens barna i middelklassebarnehagen fikk ros for selve prosessen som førte frem til det ferdige produktet. En tolkning her er at informanten (som for øvrig viser sosial stabilitet) er opptatt av å rose datteren for selve innsatsen på skolen, - selve *prosessen*, - og ikke bare de resultatene hun oppnår (det ferdigstilte produktet). Om vi analyserer det på denne måten, kan praksisen hans forstås som klasseoverskridende.

Oppfølging

Flere informanter forteller at de vil følge opp barna sine bedre enn det de selv erfarte i oppveksten. Noen ble for eksempel aldri lest for eller tatt med på ulike fritidsaktiviteter, og informantene gir uttrykk for at de i egen praksis føler seg mer forpliktet til å hjelpe barna med å nå sitt potensial som menneske. Slik virker det som at informantene på dette punktet er mer opptatt av det Lareau (2003) begrepsfester som ”intensiv foredling”, et trekk som kjennetegner middelklasseforeldrenes oppdragelsespraksis. Jeg finner flere eksempler på at informantene er opptatt av at barna skal oppdras til å bli *selvstendige*. Informantene forteller at det er viktig at barna får prøve og feile selv. Blant annet må de få anledning til å prøve ut ulike aktiviteter som for eksempel turn, svømming, dansing og kampsport, og barna må *selv* få bestemme hva som passer for dem:

Jeg prøver jo å følge henne opp, da. Prate med henne, om hva hun har gjort. Vi har meldt henne på svømming og litt dansing. Så bruker jeg tid på å lese bøker med henne og være sammen med henne. (Vera).

Samtidig er noen opptatt av at barna skal stå for de valgene de har tatt. Barna må oppdras til å ikke gi opp for fort, påpeker de. Her er Vilde en av dem som er opptatt av å videreføre den måten foreldrene ”presset” henne på i oppveksten når det gjaldt å gjennomføre aktiviteter:

Gjendanning eller endring? Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Når barna mine begynner på ting, så skal de gjennomføre det. De kan ikke slutte etter et halvt år og si: ”Nei, det her gidder jeg ikke”. Både mamma og pappa har jo vært dem som: ”Nei, begynner du på noe, så må du gjennomføre det”. (Vilde).

Endringen i oppdragelsesverdier de siste tretti til femti år fra vektlegging av ”lydighet” til vektlegging av ”å være seg selv”, er noe Gullestad (1997) kaller ”transformert modernitet”. Med dette mener hun at vi har fått en endring i vektlegging fra disiplin til kreativitet og ekspressivitet, det vil si til ”å finne oss selv” og å skape vår egen identitet gjennom uttrykksfulle aktiviteter. Transformert modernitet er ikke bare at det skjer endringer av hvilke verdier som overføres, men også i *måtene* de overføres på: ”Det å finne og være seg selv krever forsiktige og subtile samhandlingsformer: Diskusjon, overtalelse og forhandling” (Gullestad 1997:117). Disse subtile samhandlingsformene er i tråd med det som vektlegges i den autoritative barneoppdragelsen. Transformert modernitet kan også identifiseres i mitt materiale, ettersom de verdiene og holdningene som de fleste informantene ønsker å formidle i egen oppdragelsespraksis, viser en tilnærming til det som kjennetegner middelklassefamiliens oppdragelsesverdier og praksiser:

Jeg vil at de skal bli selvstendige. At de skal kunne tenke og ta avgjørelser selv. (Marcus).

Dette funnet er i tråd med tidligere forskning, som for eksempel hos Wetlesen (2000), der utvalget er fokusert rundt middelklasse og lavere middelklasse. I denne studien ønsket mødrene å orientere seg bort fra en autoritær barneoppdragelse. De ville gi barna mer spillerom og ikke skremme dem til lydighet; en formening som også jeg finner blant de fleste i mitt utvalg.

Et annet interessant funn er knyttet til temaet om sosial mobilitet. Noen informanter hevder at grunnen til at de har vist sosial stabilitet, er fordi deres foreldre snakket for lite om skole og utdanning i oppveksten. Slik virker det som at de legger mye av ansvaret over på dem:

Mamma og pappa stresset nok aldri oss med å ta noe høyere utdanning. Men sånn som med datteren min nå, det som kanskje er viktigere for meg nå, er å presse litt på for å få henne til å ta en utdanning. For det jeg tenker nå når jeg er blitt i midten av 30-årene, og ikke har noen utdanning, bare videregående, så tenker jeg litt sånn at: ”Åh, de kunne jo kanskje ha dyttet *litt* på, da”. (Verena).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Det at foreldrene lot henne gi opp så fort, ser hun tilbake på som en dårlig erfaring. Om egen praksis forteller hun:

Overfor datteren min kommer jeg nok til å pushe litt mer på enn det mamma og pappa gjorde (...) Jeg takker ikke dem så mye for det nå i dag, for jeg ser jo hvor viktig det er å lære seg å bli ordentlig sliten, presse seg selv, ikke sant. Jeg synes foreldrene mine ga opp litt fort. (Verena).

En mannlig informant som føler bitterhet overfor faren sin, føyer til:

De skulle ha vært mye flinkere til å følge meg opp, synes jeg. Skolen og idrettskretsen og sånne ting. Faren min har vel aldri vært og sett på noe, tror jeg. Han var ikke der (på skoleavslutninger), det var hun (moren) som eventuelt var med. (Martin).

Kun én informant forteller om foreldre som var svært opptatt av barnas skolegang og utdanning; mønsterbryteren Vera som viser sosial mobilitet:

De har jo snakket om hvor viktig det er å ha utdanning og sånt, ikke sant. (Vera).

Vera forteller at hun og søsknene gjennom hele oppveksten ble opplært til å jobbe hardt på skolen. I denne sammenhengen kaller hun familien sin for ”driftige mennesker”, - en driftighet som gjør at de klarer seg bra i samfunnet når de strukturelle vilkårene gjør det mulig. På bakgrunn av disse dataene kan det se ut som at det er en sammenheng mellom hvor mye det ble snakket om skole i oppveksten, og sønnes og døtrenes utdanningsnivå. Det må altså være en ”utdanningskultur” i familien.

En av informantene som viser sosial stabilitet, forteller at oppvekstfamilien hadde ”normal” økonomi og at barna aldri manglet noe i oppveksten. Familien hadde altså økonomiske ressurser, men det er de *kulturelle sidene* ved klasserealityten som er viktigst når det kommer til forståelsen av hva som skal til for at barn utvikler seg på en bra måte: ”Selv med økonomiske ressurser vil ikke arbeiderklasseforeldre nødvendigvis klare å gjøre det ”rette”, fordi de ikke har tilgang til kunnskapen om hvordan ressursene bør anvendes for å komme barnet til gode på den riktige måten” (Stefansen 2007:260).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Om vi relaterer til Bourdieus (2004) kapitalformer, så hadde foreldrene til denne informanten liten *utdanningskapital*. Det hjelper altså ikke med økonomisk kapital så lenge man ikke har tilegnet seg den kunnskapen som trengs. Denne forståelsen kan også knyttes til Robert Mertons (1976) kilder til utilsiktede konsekvenser. Merton kaller de mest vanlige kildene til utilsiktede konsekvenser for "errors" og "ignorance"⁴⁷ (feil og uvitenhet). Årsakene til utilsiktede konsekvenser kan være at man velger feil handlingskurs eller innehar for liten kunnskap om et felt, - i vårt tilfelle for liten kunnskap om hva som er "barnets beste utvikling". Men med blant annet økt kunnskap kan disse to kildene reduseres, hevder Merton. Om vi analyserer det slik, kan reproduksjonen av ulikhet med utgangspunkt i utdanning ses på som et utslag av mangel på full kunnskap. Arbeiderklasseforeldrenes "idé om naturlig utvikling" (Lareau 2003) kan forstås som "error" eller "ignorance", ettersom det kan bidra til sosial reproduksjon når vi antar at dette ikke var tilsiktet av foreldrene.

Et ønske om å være hjemme lenger

I en studie som omhandler dagmammaer i Norge (Skre 1991), der dagmammaene kan plasseres i arbeiderklassen⁴⁸, mente flere at "utarbeidende foreldre" oppdro barna sine dårligere enn andre. Det ble fortalt om barn som ofte var "unødvendig lenge" hos dagmamma, og dagmamma syntes synd på de barna som ble sendt dit selv om foreldrene hadde fri fra jobben.

I dag er det fortsatt slik at kritikk rettet mot foreldre som bruker for lite tid med barna, fanges opp som en kritikk av *mødre* (Ellingsæther i Kvande og Rasmussen 2007). I en norsk undersøkelse kommer det frem at over halvparten av kvinner uten annet enn obligatorisk utdanning mener at kvinner bør være hjemmeværende fram til barna begynner på skolen. Bare sytten prosent av kvinner med høyere utdanning mener det samme (NOU i Skilbrei 2004:77). Undersøkelsen, som riktignok er tolv år gammel, viser at det er *utdanningsnivået* som tydeligst skaper skillelinjer mellom kvinner i holdning og praksis. I mitt utvalg er det flere kvinner som har følt dårlig samvittighet fordi de ikke fikk vært lenger hjemme med barna sine.

⁴⁷ De andre kildene til utilsiktede konsekvenser er *self-fulfilling prophecy*, *self-defeating prediction*, *interests* og *basic values* (Merton 1976).

⁴⁸ De 26 dagmammaene i undersøkelsen hadde i gjennomsnitt ett års utdanning etter grunnskolen (Skre 1991).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

I en NOVA-rapport kommer det frem at barnehage som tilsynsordning er på topp i foreldrenes preferansehierarki. Dagmamma er den minst foretrukne ordningen, mens familiebarnehager foretrekkes foran dagmamma: ”Oppfatningene om verdien av barnehageopphold har stadig endret seg i favør av barnehager. Prinsipiell motstand mot barnehager er så godt som utryddet i befolkningen. Slik motstand finnes nå kun blant de aller eldste” (Ellingsæter og Gulbrandsen 2003:7). Men er det bare de aller eldste som føler slik motstand?

Det har tidligere vært kommentert at arbeiderklasseforeldres skepsis til offentlige institusjoner var knyttet til mangel på full kunnskap. Slik visste ikke foreldrene hva barnehagene sto for (Holter m.fl. 1975). Senere undersøkelser viser at foreldre med lavere utdanning og dårligere økonomi sjeldnere velger barnehage etter endt permisjonstid (Hellevik 2000; Ellingsæter og Gulbrandsen 2003), og at arbeiderklasseforeldre som ikke har erfart å gå i barnehage selv, oftere mener at barna har det best hjemme hos mor (Skilbrei 2004). Barnehagen synes altså ikke like attraktiv for alle foreldres familieprosjekter, og det er åpenbart at sosiale og kulturelle normer for barnehagebruk varierer (Leira 2005). Det at arbeiderklasseforeldre i mye større grad ønsker å være hjemme med barna til de begynner på skolen, bekrefter denne sosiale skjevfordelingen av barnehagebruk. Så å si alle barn i Norge tilbringer sitt første leveår hjemme hos foreldrene, og fra treårsalder og frem til skolestart er det noenlunde ensartet i og med at de fleste barn går i barnehage.

Imidlertid er det større variasjon for ett – og toåringene. I en nyere studie finner Farstad og Stefansen (2007) at middelklasseforeldre oftere foretrekker barnehage for ettåringene sine, mens arbeiderklasseforeldre ønsker å beholde barnet hjemme lenger. Bak disse beslutningene ligger ulike forståelser av hva som er det beste for barnet: Mens middelklasseforeldre mener at ettåringene trenger mer utfordringer, mener arbeiderklasseforeldre at disse barna har behov for en roligere start. Arbeiderklasseforeldrene vektlegger også i større grad ettåringenes behov for nære relasjoner i hjemmet, - en forståelse som ofte innebærer at de ikke ser på barnehagen som det beste omsorgsarrangementet for ett – og toåringene sine. Dette er for øvrig noe som problematiseres av forskere i dag, idet man er usikre på om hvorvidt barnehagebruk for ett og toåring er heldig eller ikke. Om vi relaterer dette til Likelønnskomisjonens forslag om å tredele foreldrepermisjonen, så har dette blitt kalt ”diskriminerende familiepolitikk”, idet

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

forslaget samsvarer med den forståelsen som middelklasseforeldre har til god barneomsorg. Slik hevdes det at forslaget om tvungen tredeling ikke bare handler om kjønn og likestilling; det handler også om *klasse* (Farstad og Stefansen 2008).

Duncan (2005) undersøkte hvordan britiske mødre i ulike klassegrupper forstår relasjonen mellom ”mothering”⁴⁹ og betalt arbeid, og hvordan barneomsorg og arbeidsfordeling med partnere skal arrangeres. Først finner han forskjeller mellom arbeiderklasse mødres og middelklasse mødres verdier og praksiser. Han deler så begge disse klassene inn i to nye grupper, og finner også forskjeller mellom disse. Den ene gruppen med arbeiderklasse mødre undrer seg over at mødre kan overlate barna sine til andre for lengre perioder, bare så de kan gå på jobb. Samtidig mener den ene gruppen med middelklasse mødre at barn ikke bør være for mye rundt foreldrene sine, da det kan være uheldig for barnas utvikling. De mener også det er en risiko for å miste seg selv og sin identitet dersom de kun er hjemmeværende med barna. Dessuten er det en *fordel* for barna at mødrene er yrkesaktive, fordi de profesjonelle gjør en bedre omsorgsjobb enn dem (Duncan 2005; Vincent og Ball 2006). I mitt utvalg finner jeg én informant som understøtter noen av disse funnene:

Jeg merket liksom at jeg ikke klarte å strekke til. Hun krevde liksom så mye av meg at jeg ikke orket å sitte og leke med henne en hel dag. Jeg kjente at jeg ikke klarte å ligge på det nivået hele tiden (...). Det jeg synes var viktig, var at hun skulle begynne i barnehagen litt for sin egen del. For læring og sosialisering og sånn. (Verena).

I tillegg til barnehage som tilsynsordning, forteller de fleste informantene at *besteforeldrene* er en viktig del i omsorgsarbeidet:

De er jo enestående besteforeldre. Jeg hadde ikke klart meg uten dem. (Veronica).

Dette funnet kan gjenfinnes hos Mitchell og Green (2002). I deres britiske studie av unge arbeiderklasse mødre kommer det frem at slektskap er svært viktig i barneomsorgen. Normen er at man er god mor dersom man bor i geografisk nærhet av slekten. Særlig gjelder dette

⁴⁹ ”Mothering” kan oversettes til det å ”gjøre” moderskap. Det skilles mellom ”motherhood” og ”mothering”: ”Motherhood is female, mothering needs not be. Men and women can both mother”. (Silvia i Mitchell og Green 2002:6).

Gjendanning eller endring? Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

relasjonen mellom kvinnene. Denne relasjonen former også selvidentiteten til arbeiderklasse mødre.

Flere av mine informanter forteller om det gode forholdet de har til barnas besteforeldre. De fleste av kvinnene i utvalget forteller at mødre deres bor i nærheten. Vilde forteller at hun alltid har vært avhengig av hjelp fra moren sin grunnet ubestemte arbeidstider. Når samboeren er bortreist i forbindelse med jobben, må barna ofte overnatte hos bestemoren sin ettersom Vilde ofte begynner tidlig. Hun forteller at familien aldri hadde greid seg uten denne hjelpen i familienettverket.

Arbeiderklassekvinnene Gullestad (1984) intervjuet, hadde verken sterk yrkesorientering eller ønsket å jobbe mens barna var små. I mitt utvalg illustrerer Vilde de positive erfaringene informantene hadde med å være hjemme hos mor i førskolealder. Samtlige informanter har benyttet barnehage som tilsynsordning, men Vilde skulle ønske hun var hjemme med barna frem til skolestart:

Det er jo en ting jeg bestandig kunne ha tenkt meg selv. At når jeg får barn, så skal *jeg* også være hjemme med dem. Men det sier jo seg selv, at det kan man ikke. Man er jo avhengig av to inntekter i den verden som er i dag. (Vilde).

Vilde er én av dem som føler en ambivalens mot barnehagen som tilsynsordning. Riktignok går det et viktig skille i debatten omkring barnets alder ved barnehagestart (før og etter treårsalder), men blant noen av kvinnene synes det som at denne ambivalensen gjelder uansett barnets alder. Et par informanter som selv erfarte å være hjemme hos mor til de begynte på skolen, er av den formening at de kunne gjort en like god jobb for sine egne barn. De mener det ville vært bra både for dem selv og barna. Vi har sett at dette funnet understøtter tidligere forskning. En tolkning kan være at omsorg av barn og eldre er sentralt for arbeiderklasse mødres selvbilde, slik Skeggs (1997) finner i sin studie. Flere av kvinnene som Skilbrei (2004) intervjuet, beskrev livet hjemme med barna som et godt liv, - et liv de ville valgt foran det tunge lønnsarbeidet sitt når som helst: "Jeg skulle ønske at mødre kunne vært hjemme med barna, jeg gjør det. Jeg tror det er så bra for barna" (Skilbrei 2004:82).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Arbeiderklassekvinnene Skilbrei intervjuet mente lønnsarbeid i småbarnsfasen var bevis nok på manglende kvinnelighet, hvis kvinnen ikke hadde en god nok unnskyldning. De fleste kombinerte derfor yrkeslivet med omsorgsrollen, slik at de kunne opprettholde kontakten med barna (Skilbrei 2004:82-83). Når jeg anvender Skilbreis funn på to av informantene mine, kan den ”gode unnskyldningen” for dem ha vært økonomiske rammebetingelser, - at de rett og slett ikke hadde råd til å være hjemmeværende utover permisjonstiden. Slik styrer samfunnsstrukturelle forhold som økonomi og barnehagetilbud arbeiderklasseforeldre mot en praksis som er i overensstemmelse med den praksisen som ofte foretrekkes av velutdannede middelklasseforeldre.

5.5. Sammenfattende kommentar

Det viser seg at holdningene og praksisene til henholdsvis mønsterbryteren, gjendanneren og reparatøren har flere likhetstrekk, tross i ulike oppveksterfaringer. Det følger av teorien at man kan gjendanne eller bryte med gode så vel som tunge oppveksterfaringer, men i mitt materiale er tendensen slik: Mønsterbryteren har hatt en tung oppvekst, gjendanneren har hatt en god oppvekst, mens reparatøren har hatt blandede oppveksterfaringer. Det er kun gjendanneren som ønsker å videreføre det meste fra oppveksten. De andre informantene (mønsterbryteren og reparatøren) har mange erfaringer som de bestreber seg for å endre på.

I analysen finner jeg flere nyanser. Når det først kommer til omsorgsarrangement, synes det som at det er knyttet ulike forståelser til hva som er ”riktig” omsorg for barna. Disse ulike forståelsene fremkommer fra *kvinnene* i materialet, - men dette skal jeg komme nærmere tilbake til i avslutningskapitlet.

Videre vektlegger noen mest regler og punktlighet i oppdragelsen, mens andre vektlegger at barnas meninger tas med i betraktningen. Noen forteller også at det er viktig å snakke med barna om følelser. Sett under ett, synes det imidlertid som at de fleste etterstreber en *autoritativ* barneoppdragelse med seende lydighet. Denne praksisen kan forstås som klasseoverskridende, idet forskning viser at normen blant middelklasseforeldre nettopp er en autoritativ oppdragelsesstil (Harris 2000). Noen gir imidlertid også uttrykk for en oppdragelse

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

der *likeverdet* betones, noe som kjennetegnes en dialogisk barneoppdragelse. Kun én informant gir uttrykk for en oppdragelse som synes mer autoritær enn autoritativ.

Når det kommer til teorien om generasjonsoverføring, tyder funnene på at informantene bruker oppvekstfamilien som referansepunkt i positiv så vel som i negativ forstand. Kun ved ett tilfelle vises det til holdepunkt utover familiekonteksten, og dette kan styrke teorien om generasjonsoverføring i familien.

Tendensene vi har sett til endring både med hensyn til oppdragelsesverdier, sanksjonsmidler og omsorgsarrangement, kan tolkes i lys av at samfunnet har endret seg. Blant annet har vi en tjue år gammel lov som forbyr all form for fysisk avstraffelse av barn (loven av 1987). Vi har også fått en utjevning av klasseforskjeller, idet dagens foreldregenerasjon har bedre utdanning enn foreldrene sine⁵⁰ (Frønes og Brusdal 2003). I tillegg påvirkes familiemønsteret av strukturelle endringer og velferdsordninger som blant annet fødselspermisjon, kontantstøtte, etableringsutgifter og studielån, samt større barnehagedekning og endring i kjønnsrollemønsteret. Slike strukturelle rammer kan påvirke generasjonsoverføringen.

Hvilken betydning har så informantenes *utdanningsnivå* på barneoppdragelsen? Studier har vist at jo høyere utdanningsnivå, desto mer vektlegges autonomi som verdi i oppdragelsen (Wærness 1998). Mine informanter viser ingen eller lite sosial mobilitet, med unntak av mønsterbryterne som viser betydelig oppadstigende sosial mobilitet. Imidlertid finner jeg ingen tendenser til at utdanningsnivået har noen betydning for informantenes holdninger og praksiser. Eksempelvis er holdningene og praksisene til mønsterbryteren med høy utdanning, svært lik holdningene og praksisene til gjendanneren med lav utdanning. Flere som viser sosial stabilitet ytrer også et sterkt ønske om vektlegging av andre verdier i oppdragelsen enn det de selv erfarte, - deriblant autonomi. Eksempelvis forteller en som viser sosial stabilitet at han er opptatt av barnas selvstendighet og ikke ønsker å være en autoritær farsfigur. Mye tyder på at han har fjernet seg fra farens vektlegging av innordning og lydighet, og i stedet betoner verdier som har med likeverd å gjøre. Alle de tre mennene jeg intervjuet (med ulikt utdanningsnivå) forteller at de er opptatt av å få et bedre forhold til barna sine enn det de selv

⁵⁰ I dag har omtrent alle videregående utdanning. Midt i 1960-årene tok femteparten av norsk ungdom artium, mens de fleste tok videregående skole 20 år senere (Hansen og Mastekaasa 2005).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

hadde til sine fedre. De vil bryte med mønsteret ved å delta mer i barneomsorgen både hjemme og ute. Barna skal kunne ha en ”kompis” i fedrene; noen de kan dele sine tanker og følelser med. En sosiologisk forklaring på dette kan være samfunnsstrukturelle og ideologiske endringer som for eksempel det nye idealet om den ”fremtidsrettede, involverte og omsørgende far” (Brandth og Kvande 2003:20). Det er ”in” å være myk pappa. Dessuten kan permisjonsordninger og fedrekvote spille inn.

Disse eksemplene kan tyde på at det ikke nødvendigvis er en sammenheng mellom oppadstigende sosial mobilitet og endring i oppdragelsesverdier.

Kapittel 6) Avslutning: Barneoppdragelse og generasjonsoverføring

Det er nå på tide å samle trådene. Hva har jeg funnet ut om generasjonsoverføring av barneoppdragelse i en arbeiderklassekontekst? Har jeg fått svar på de spørsmålene jeg stilte i utgangspunktet? I dette kapitlet skal jeg summere opp hovedfunnene i masteroppgaven. Oppsummeringen og konklusjonen etterfølges av spørsmål for videre forskning.

6.1. Oppsummering og konklusjon

Åtte informanter med arbeiderklassebakgrunn har blitt intervjuet i denne oppgaven, og jeg har undersøkt hvordan de gjør egen oppdragelsespraksis. Fokuset har vært på oppdragelsesstil med særlig henblikk på fysiske sanksjoner, og et underspørsmål har vært knyttet til holdninger og praksiser når det kommer til omsorgsarrangement. Jeg har forholdt meg til forskningen på feltet og sammenholdt oppvekstens barneoppdragelse og egen oppdragelsespraksis med hva som kjennetegner både arbeider – og middelklassen. Ettersom middelklassens verdier ofte har blitt tatt for gitt, har arbeiderklassens ”feil og mangler” blitt understreket. Mye av intensjonen i denne oppgaven har vært å trekke frem positive så vel som mangelfulle sider ved arbeiderklasseoppveksten, for slik å bidra til et mer nyansert bilde av oppvekst i denne konteksten.

Jeg gikk inn i prosjektet med en forståelse av at lydighet var en sentral oppdragelsesverdi i arbeiderklassen, og at flere kunne ha erfart fysiske sanksjoner. Dette har blitt beskrevet som karakteristisk for sosialisering i arbeiderklassefamilier, og slik ble prosjektet basert på foreliggende forskningslitteratur så vel som egne erfaringer. I tillegg hadde jeg en forståelse av at kjærlighetsbevis var vanlig i oppvekstfamilien, og at arbeiderklasseforeldrene kunne føle en ambivalens mot å sende barna i barnehage. Var dette noe som kunne relateres til mine informanter?

Ulike oppveksterfaringer

Det fremkommer store variasjoner i datamaterialet når det kommer til egne oppveksterfaringer. Noen forteller om oppveksterfaringer med vold, alkohol og fraværende fedre, mens andre forteller om oppveksterfaringer med verbal irettesettelse og nærværende

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

fedre. Men tross i ulike opplevelser og erfaringer fra oppveksten, fremgår det at de fleste erfarte en *autoritær* oppdragelse der man måtte vise blind lydighet overfor foreldrene. Samtidig forteller de fleste at fysiske straffer var vanlig. Refselsene det ble fortalt om var klyping, lugging, det å bli tatt hardt tak i, det å bli revet i ørene, smekk, ris på rumpa, det å bli slått med hånd eller redskaper og det å bli sparket. Begge foreldrene kunne benytte slike metoder, men fedrene var de ”strengeste” både med hensyn til fysiske sanksjoner og oppdragelsen for øvrig. Informanter som ikke erfarte fysiske sanksjoner, ble enten irettesatt verbalt, fikk husarrest, og/eller ble fratatt goder dersom de brøt regler. Noen få foreldre ga imidlertid mer respons i oppdragelsen, ved at de begrunnet sine handlinger og forklarte sine synspunkt ved interessekonflikter.

Riktignok ble det oftest fremhevet *mangler* ved arbeiderklasseoppveksten, som blant annet det å ikke ha nærværende fedre, det å ikke bli lest for, eller det å ikke bli oppmuntret til å ta en utdanning. Men det er også verdt å løfte frem de *positive* sidene: Noen informanter roser blant annet foreldrenes gavmildhet og raushet. Selv om de hadde lite, ga de mye. Dessuten viser materialet stor variasjon når det kommer til *kjærlighet* som ble vist informantene i oppveksten. Jeg finner eksempler på at kjærlighetsbevis både var vanlige og sjeldne. Dette kan ha sammenheng med ulike delkulturer i familiene, eller det kan være forankret i foreldrenes personlighet. Et annet positivt trekk er at slektskontakten ble ivaretatt i oppvekstfamiliene i forhold til *besteforeldre* som bodde i nærheten. Besteforeldrene hjalp mye til i omsorgsarbeidet, idet de fleste informantene var hjemme hos mor til de begynte på skolen. Det snakkes positivt om den rollen besteforeldrene hadde da informantene vokste opp.

I tillegg til familienettverket, fremhever de fleste det gode forholdet de hadde til *nabobarna* de vokste opp med, noe som kan tyde på at informantene hadde et godt sosialt nettverk også utenfor slekten⁵¹. Imidlertid var det forskjeller når det kom til det å ta med seg venner hjem, idet avskjerming og isolering også forekom. Noen forteller de alltid hadde ”åpent hus”, mens andre ikke fikk lov til eller kviet seg for å ta med seg venner hjem. Ved ett tilfelle var det fordi far var streng på det å være sosial med andre utenfor slekten, mens ved et par andre tilfeller skjemptes informantene over mors eller fars alkoholproblem.

⁵¹ Det fremkommer ikke av materialet om hvorvidt informantenes foreldre også hadde et godt sosialt nettverk utenfor slekten.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

De fleste er reparatører

Når det kommer til egen oppdragelsespraksis, identifiserer jeg tre foreldretyper i materialet: *Mønsterbryteren*, *gjendanneren* og *reparatøren*. De tre foreldretypene ønsker å henholdsvis bryte med, gjendanne eller reparere mønstre fra egen oppvekst, beroende på i hvilken utstrekning de bruker oppvekstfamilien som positiv eller negativ modell. Her finner jeg at de fleste er *reparatører*. Med hensyn til kjønn, finner jeg små forskjeller i holdningene mellom kvinnene og mennene når det kommer til deres rolle som oppdragere.

Både selvstendighet og lydighet

Selvstendighet fremstår som en sentral oppdragelsesverdi blant informantene. Flere virker opptatt av barnas selvrealisering og mestring av omgivelsene, og fra et klassesyndspunkt forstår jeg dette som en tilnærming til middelklassefamiliens oppdragelsesverdier og praksiser. De fleste ønsker også å følge opp barna sine bedre enn det de selv erfarte i oppveksten. De forteller at det er viktig å få et godt og nært forhold til barna, og i denne forbindelsen nevnes åpenhet og ærlighet som andre viktige verdier i oppdragelsen. Blant annet ønsker fedrene å være mer tilstede i barnas liv enn det de selv erfarte i forhold til sine fedre. Kvalitetstid med familien vektlegges, og de fleste mener at familien bør komme foran jobben. Eksempelvis viderefører en informant praksisen om at familien alltid skal være samlet til middagsmåltidene.

Når det kommer til sosial mobilitet, påpeker flere informanter sannsynligheten for høyere utdanning hos seg selv dersom foreldrene hadde ”presset mer på” og vist dem mer interesse for deres videre skolegang. Egne barn må derfor få en bedre oppfølging på dette området. Slik synes det som at ”ideen om naturlig utvikling” ikke er gjeldende i informantenes egen oppdragelsespraksis. Det fortelles snarere om en praksis som likner ”intensiv foredling” (Lareau 2003), der informantene er opptatt av å hjelpe barna til å nå sitt potensial som menneske, - en praksis som forbindes med middelklassen.

Men selv om selvstendighetsverdier blir vektlagt, fordres også *lydighet* blant informantene. Blant annet poengteres det at regler skal følges, og verdier som punktlighet, bordskikk, folkeskikk og ansvarsfølelse blir også fremholdt. Her synes det som at informantene viderefører verdier som ble vektlagt i deres egen oppvekst.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Informantene gir et bilde av seg selv som mer eller mindre forhandlende foreldre som opptrer med autoritet og engasjement uten å være autoritære. De fleste ønsker ikke å videreføre den strenge oppdragelsen med korte direktiver og blind lydighet, men synes i stedet å vektlegge en *autoritativ* barneoppdragelse der *begrunnelser* er viktig (seende lydighet). Noen mener også at likeverd må betones og at det å snakke om *følelser* er viktig i oppdragelsen, - en praksis som er mer i tråd med en dialogisk barneoppdragelse der den voksne fremstår som en person på egne subjektive premisser. Disse funnene kan gi en indikasjon på at det ikke er noen vei tilbake til det blinde lydighetsidealet. Generasjonsoverføringen synes altså å være preget av *endring* på dette punktet, - i det minste på holdningsplanet.

Gjendanning av fysiske sanksjoner?

De fleste gir uttrykk for at de er sterkt imot fysiske sanksjonsmidler. I egen praksis benyttes sanksjoner som verbal irettesettelse, bortvisning på rommet, husarrest og tidsbegrenset tap av goder (ofte etter advarsler som å telle til tre). I den grad slike sanksjoner som husarrest og tap av goder kan forstås som en forlengelse av blind lydighet og makt, kan dette tolkes som klassespesifikk praksis, ettersom slik praksis antas å forekomme sjeldnere i middelklassefamilier.

Et sentralt funn i studien er tendensen til at de som enten har praktisert eller praktiserer det å ta tak i barna sine, er informanter som *selv* erfarte fysiske sanksjoner i oppveksten.

Informantene forteller at de av og til blir tvunget til dette for å få barna til å høre, - dette til tross for at de ønsker å unngå fysisk makt i barneoppdragelsen. Denne tendensen kan selvsagt ha noe med personlighet å gjøre, slik Harris (2000) hevder, men vi kan også forstå det som gjendanning (generasjonsoverføring), idet informantene reflekterer i lys av egen oppvekst. Noen sier de angrer etterpå, andre ikke. Informantene som angrer, illustrerer manglende samsvar mellom verdi og praksis. Likeledes finner jeg en tendens til at de som *ikke* erfarte fysiske sanksjoner, er de som sier at de praktiserer ikke-fysiske sanksjoner i oppdragelsen. Blant annet nevnes verbal irettesettelse (enten å snakke *til* eller *med* barna), tidsbegrenset tap av goder og husarrest. Disse sanksjonene er også de samme som informantene selv erfarte i oppveksten.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Når det kommer til kjærlighetsbevis, finner jeg en tendens til at de som manglet dette, gir mye kjærlighet i egen oppdragelsespraksis (mønsterbryteren og reparatøren): De forteller ofte til barna at de er glad i dem, og de er også rause med fysiske kjærlighetsbevis som det å klemme og kysse barna.

Kvinnene vil ha barna hjemme lenger

Når det gjelder omsorgsarrangement, har samtlige informanter benyttet barnehage som tilsynsordning. Her finner jeg imidlertid både klassespesifikke og klasseoverskridende *holdninger* til barnehage, idet jeg finner ulike forståelser på hva som er ”god” barneomsorg. Jeg finner en tendens til at kvinner som var hjemme hos mor i førskolealder, skulle ønske de kunne gjendanne dette mønsteret i egen praksis; en holdning som særlig arbeiderklassemødre målbærer (Skilbrei 2004). Noen skulle ønske de kunne være hjemme litt lenger (utsette barnehagestarten), mens andre skulle ønske de kunne være hjemme med barna helt frem til skolestart. Det er *kvinnene* i materialet som snakker om en slik ambivalens. Mennene berører knapt temaet. Kvinnene gir uttrykk for at dette ville være bra både for barnet og dem selv⁵². En tolkning på dette kan være at kvinnene vil at barna skal være hjemme hos sine nære relasjoner i denne tiden. Forståelsen om at barnet først må bli seg selv, - en forståelse som har blitt identifisert blant arbeiderklasseforeldre i dag (Farstad og Stefansen 2007), synes å gjelde også for noen av mine kvinnelige informanter.

Jeg finner også en tendens til at de informantene som selv gikk i barnehage, oppfatter barnehagen som en fin sosialiseringsarena. Samtidig sier en av dem at hun skulle ønske hun hadde kortere arbeidstid slik at hun fikk tilbrakt mer tid sammen med familien. Både mennene og kvinnene er imidlertid enige om at *besteforeldre* er en viktig ressurs i omsorgsarbeidet, noe forskning viser til som viktig blant arbeiderklasseforeldre. Barnas besteforeldre bor i nærheten og hjelper mye til i omsorgsarbeidet, og slik blir informantenes positive oppveksterfaringer med besteforeldrene gjendannet.

⁵² I mitt materiale fremkommer det ikke hvilken *alder* på barnet informantene synes er best for barnehagestart. Det som imidlertid fremkommer hos noen, er at barnehagestart ved ettårsalder er for tidlig.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Oppvekstfamilien som positiv og negativ modell

Viktige funn i denne studien er altså at oppvekstfamilien fremstår som et sentralt referansepunkt i positiv så vel som i negativ forstand. Det er kun én informant som viser til holdepunkt utover familiekonteksten, men dette er da *i tillegg til* referansen til oppvekstfamilien. Jeg finner tendenser til gjendanning og endring med hensyn på oppdragelsesverdier, sanksjonsmidler og omsorgsarrangement, samt tendenser til både klasseoverskridende og klassespesifikk sosialisering.

Det at ingen flere viser til holdepunkter utover familiekonteksten, kan selvsagt ha noe med mitt forskerfokus å gjøre. Flere av funnene synes imidlertid å være i samsvar med tidligere forskning på området, og i den grad mine resultater er gyldige, er det mulig at de kan overføres til andre i tilsvarende kontekst.

6.2. Spørsmål for videre forskning

Mangel på kunnskap om barneoppdragelse i arbeiderklassefamilien, gjør at listen med spørsmål for videre forskning kan bli lang. Nedenfor skal jeg komme med *noen* forslag som jeg mener vil være interessante for videre forskning.

Det å ha erfart fysiske sanksjoner og andre former for vold i oppveksten er et tabubelagt tema. Slike opplevelser og erfaringer kan gi en følelse av skam og ydmykelse, og ofte er skammen knyttet til skyldfølelse. Et par av mine informanter som erfarte vold i oppveksten, fortalte om "Matrophobia", - en såkalt frykt for gjendanning. Eksempelvis fortalte en kvinne at hun var redd for å gjøre feil i oppdragelsen, og at hun ofte hadde gruet seg til å bli mor. For hva om hun gjendannet mønsteret? Slik frykt tror jeg kan virke hemmende for mange i egen oppdragelsespraksis.

Dagens foreldreveiledning⁵³ har som målsetting å styrke og støtte foreldre i deres rolle som oppdragere og omsorgspersoner. Mens spedbarnsfasen er tatt med i programmet, er fostertiden utelatt. Et forslag kan være at foreldreveiledningen også tar for seg denne tiden

⁵³ Foreldreveiledningen ble på midten av 1990-tallet gjort til et nasjonalt satsingsområde basert på et samarbeid mellom Barne – og familiedepartementet og Sosialdepartementet (Wetlesen 2004).

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

som jeg anser som minst like viktig. Dette er et tidspunkt hvor mange foreldre er svært motiverte for å forberede seg på foreldreskapet. Det å ta for seg det som går direkte på ”Matrophobia”, tror jeg kan gjøre ventetiden ”lettere” for vordende foreldre som har erfart fysiske sanksjoner, å forholde seg til deres kommende roller som oppdragere. Boken ”Sinna Mann”⁵⁴ (Dahle og Nyhus 2003) som handler om vold i hjemmet og barns lojalitet til sine foreldre, illustrerer godt hvordan barn kan oppleve foreldrenes vold: ”Kjære Kongen, skriver Boj. Pappa slår, skriver Boj. Er det min skyld? skriver Boj”. Boken er ment som et hjelpemiddel i arbeidet med barn og voksne som har vært utsatt for vold i hjemmet, men vi trenger kunnskap om hvordan Boj tenker som *voksen* i forhold til *egen oppdragspraksis*. Et spørsmål for videre forskning kan være hvordan foreldre som har erfart fysiske sanksjoner og vold i oppveksten forbereder seg på å bli mor eller far. Hvordan opplever de foreldrerollen? Hvor mye ”preger” disse oppveksterfaringene foreldrenes identitet? Mer kunnskap rundt dette tror jeg kan bidra til større åpenhet rundt et ellers så tabubelagt tema.

Et annet interessant spørsmål er knyttet til hvordan arbeiderklasseforeldre opplever middelklassesamfunnets hegemoni. Debatten omkring *når* barnet bør begynne i barnehage pågår fortsatt. Barnehagestart i ett – toårsalder problematiseres, og kontantstøtteordningen er et håndfast bevis på at det fremdeles råder usikkerhet rundt dette. I disse dager foregår det imidlertid en debatt om hvorvidt kontantstøtten skal avvikles eller ikke, noe som grunner i ulike oppfatninger av hva som er ”god” omsorg for de yngste barna. Større enighet er det riktignok rundt barnehagestart ved treårsalder.

Mens noen av informantene mine mente at barna har ”godt” av å gå i barnehage, da den oppfattes som en god sosialiseringarena som i tillegg gir barna utfordringer, var det flere informanter som hadde et ønske om å ha barna hjemme lenger. Flere av mødrene jeg intervjuet var tilbøyelige til å mene at barna har det best hjemme i førskolealder, og dette gjaldt de som selv erfarte dette omsorgsarrangementet i oppveksten. Det synes som at bedre barnehage tilbud og nødvendigheten av to inntekter ”styrer” arbeiderklasseforeldre mot en praksis som er mer i overensstemmelse med den praksisen som ofte foretrekkes av velutdannede middelklasseforeldre. Hvordan opplever dette av arbeiderklasseforeldrene?

⁵⁴ En billedbok for barn som er skrevet på initiativ fra familierådgiver Øivind Aschjem og psykologspesialist Solveig Karin Bø Vatnar.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Det sies at moderne og refleksive mennesker har mye mer valgfrihet enn før og føler seg frie til å utforme og velge sine egne liv (Giddens 1997). Men hvor "frie" føler arbeiderklasseforeldrene seg? I dag er det interessante endringer på gang når det kommer til "riktig" oppdragelsespraksis, idet vi har fått mer demokratisering av kunnskap som for eksempel foreldrehåndbøker, helsestasjoner og foreldreveiledning. Dette er eksempler på en kulturell makt det er vanskelig å utøve motstand mot, og vi trenger kunnskap som kan få frem ulike grupperes verdier og preferanser i et samfunn der middelklassens praksiser gjøres til norm.

Litteraturliste

- Aksevoll, Maria Ørskov (2005) *Karriere eller familie? Ja takk, begge deler*.
Hovedfagsoppgave i sosiologi. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi,
Universitetet i Oslo.
- Album, Dag (1996). *Nære fremmede. Pasientkulturen i sykehus*. Tano AS.
- Andrews, Therese og Anders Vassenden (2007) *Snøballen som ikke ruller. Utvalgsproblemer i kvalitativ forskning*. Sosiologisk tidsskrift. Nr. 02 (s.151-163). Universitetsforlaget.
- Barne – og Likestillingsdepartementet (2008): *Nasjonal kartlegging av omsorgssvikt og overgrep i barnevernsinstitusjoner 1945-1980*.
[URL:http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rapporter_planer/rapporter/2004/Barnehjem-og-spesialskoler-under-lupen/9.htm?id=278255](http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rapporter_planer/rapporter/2004/Barnehjem-og-spesialskoler-under-lupen/9.htm?id=278255) (Lesedato 07.01.08).
- Bernstein, Basil (1990) *The Structuring of Pedagogic Discourse. Class, Codes and Control*.
Vol. IV. London, Routledge.
- Bjørnholt, Margunn og Tone Schou Wetlesen (2006). *Work sharing couples. A longitudinal study of men in change and intergenerational transmission*. (Prosjektbeskrivelse).
- Borge, Anne Inger Helmen (2003) *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*.
Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bourdieu, Pierre (2004) "The forms of capital" i Ball, Stephen J. (red.).
London: RoutledgeFalmer: The RoutledgeFalmer Reader in Sociology of Education.
- Brandth, B., B. Bungum og E. Kvande (Red.) (2005). *Valgfrihetens tid. Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*. Oslo, Gyldendal Akademisk.

Gjendanning eller endring?
Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Brandth, Berit og Elin Kvande (2003). *Fleksible fedre. Maskulinitet, arbeid og velferdsstat*. Universitetsforlaget, Oslo.

Brannen, Julia and Peter Moss and Ann Mooney (2004). *Working and Caring over the Twentieth Century*. Basingstoke.

Brudal, Lisbeth F. (2003) *Kunsten å være foreldre*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Bråten, Beret (2005) *Delte arbeid ute og hjemme*. (Intervju med forsker Margunn Bjørnholt)
URL:<http://kilden.forskningsradet.no/c16880/artikkel/vis.html?tid=37485>
(Lesedato 04.10.07).

Bråten, Stein (2004) *Kommunikasjon og samspill – fra fødsel til alderdom*. Universitetsforlaget, Oslo.

Bungum, Brita (2007) *Når blir jeg henta? Barns tidsforhandlinger med yrkesaktive mødre og fedre*. Arbeidslivets klemmer. Paradokser i det nye arbeidslivet. I (Red.) Kvande, Elin og Rasmussen, Bente. Bergen: Fagbokforlaget.

Bø, Inge (1995) *Barnet og de andre. Nettverk som pedagogisk og sosial ressurs*. 2. utg. Oslo: Tano.

Christensen, Stig H. (2007) *Middelklassens hegemoni* (intervju med bl.a. Marianne Nordli Hansen). URL:<http://www.frifagbevegelse.no/loaktuelt/temasaker/article3018173.ece>
(Lesedato 05.05.08).

Collins, Randall (1994) *Four Sociological Traditions*. Oxford University Press.

Crompton, Rosemary m.fl. (2000) *Renewing Class Analysis*, Sociological Review, Blackwell Publishers. s. 1-13 og s. 184-199.

Dahle, Gro og Svein Nyhus (2003) *Sinna Mann*. Cappelens Forlag AS.

Gjendanning eller endring? Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Dencik, Lars (2005) *Mennesket i postmoderniseringen – om barndom, familie og identiteter i oppbrudd*. Billesø & Baltzer.

Doucet, Andrea (2006) *Do Men Mother? Fathering, Care and Domestic Responsibility*. (Appendix C: Data Analysis: The Listening Guide). University of Toronto Press.

Duncan, Simon (2005) *Mothering, class and rationality*. Publisert i "The Sociological Review" (2005) s. 50-76. Blackwell Publishing Ltd., Oxford.

Elias, Norbert (1998) "*The Civilizing Parents*". *The Norbert Elias Reader. A Biographical Selection*. Blackwell Publishers Ltd.

Ellingsæter, Anne Lise og Lars Gulbrandsen (2003) *Barnehagen – fra selektivt til universelt velferdsgode*. NOVA Rapport 24/2003

Esping-Andersen, Gøsta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press, New Jersey.

Evenshaug, Oddbjørn og Dag Hallen (1997). *Familiepedagogikk. Oppdragelsens hva, hvordan og hvorfor*. Ad Notam Gyldendal AS.

Farstad, Gunhild R. og Stefansen, Kari (2007). *Ett år og klar for barnehagen? Foreldres forståelser av små barns omsorgsbehov*. Publisert i "Barn" (25(2) – side 29-47). NOVA.

Farstad, Gunhild R. og Stefansen, Kari (2008) *Diskriminerende familiepolitikk*. Morgenbladet. 29.02.08.

Fekjær, Silje Noack (2000). *Studielån og sosial bakgrunn. Rike barn låner mest?* Samfunnsspeilet nr. 6.

Gjendanning eller endring?
Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Flemmen, Magne (2008) *Den økonomiske overklassen. Fra teoretiske til praktiske perspektiv*.
Masteroppgave i sosiologi.

URL:<http://www.duo.uio.no/publ/iss/2008/70412/flemmen.pdf>

Fog, Jette (1994) *Med samtalen som utgangspunkt*. København. Akademisk Forlag.

Frønes, Ivar (1999) *Kammeraterne og moderniteten*. Børn og familie i det postmoderne samfund, i (Red.) Dencik, Lars & Jørgensen, Per Schultz. Hans Reitzels Forlag. s. 273-287.

Frønes, Ivar og Ragnhild Brusdal (2003) *Det norske samfunn*. Kap. 11: Generasjoner, livsløp og forandring. Generasjon, kohort og livsløp”, i (Red) Frønes, Ivar og Kjølørød, Lise. Gyldendal Akademisk. s. 283-306.

Frønes, Ivar (2006) *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Gergen, Kenneth (2001) *Discourse Theory and Practice. A Reader*. Ch. 18: *Self-Narration in Social Life*, i (Red) Wetherell, Margart; et al.; Yates, S.J. & Taylor, S. Sage Publications Ltd.

Giddens, Anthony (1997) *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Grimen, Harald (2004) *Samfunnsvitenskapelig tenkemåter*. Universitetsforlaget, Oslo.

Grønseth, Erik (1975) *Work-sharing families: Adaptions of pioneering families with Husband and Wife in Part-time Employment*. Oslo University.

Gullestad, Marianne (1984) *Kitchen-Table Society: A Case Study of the Family Life and Friendships of Young Working-Class Mothers in Urban Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Gullestad, Marianne (1997) *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring*. "Fra "lydig" til "å finne seg selv". Verdioverføring mellom generasjonene i dagens Norge", i (Red) et al.; Heggen, K.; Myklebust, J.O. & Frønes, Ivar. Universitetsforlaget. s. 105-120.

Haavind, Hanne (2000) "På jakt etter kjønnede betydninger" I Hanne Haavind (Red) *Kjønn og fortolkende metode, metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (side 7-57). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Halland, Bente (2007). *Avskaffelse av fysisk straff av barn i Norge 1889-1936*.

Hovedoppgave i historie.

URL:https://bora.uib.no/bitstream/1956/2366/1/Masterthesis_Halland.pdf

Hansen, Marianne Nordli og Arne Mastekaasa (2005) *Utdanning, ulikhet og forandring*.

Kap. 3) i Det norske samfunn, Ivar Frønes og Lise Kjølrsrød (Red.). Gyldendal Akademisk.

Hansen, Marianne Nordli og Fredrik Engelstad (2005) *Samfunnsklasser og klasseteorier*

Kap. 6) i Det norske samfunn, Ivar Frønes og Lise Kjølrsrød (Red.). Gyldendal Akademisk.

Harris, Judith Rich (2000) *Myten om børns oppdragelse: Hvorfor bliver børn som de bliver?*

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag AS. København.

Hellevik, Tale (2000) *Småbarnsforeldres yrkesdeltakelse og valg av barnetilsyn før og etter*

kontantstøttens innføring. Oslo: NOVA. Rapport 2.

Hellevik, Tale (2008). *Sosial reproduksjon i etableringsfasen: Betydningen av foreldres*

økonomiske støtte. Sosiologisk tidsskrift, 16 (1) side 55-77. Universitetsforlaget.

Hochschild, Arlie (2003) *Tidsfælden. Når familien bliver arbejde og arbejdet bliver familie*.

Munksgaard Danmark, København.

**Gjendanning eller endring?
Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst**

Holter, Øystein Gullvåg og Helene Aarseth (1993). *Menns livssammenheng*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Holter, Harriet; Henriksen, H. V.; Gjertsen, A. og Hjort, H. (1975) *Familien i klasesamfunnet*. Pax Forlag AS, Oslo.

Hovda, Kristine (2007) *Mor slår mest*. (Intervju med bl.a. Svein Mossige og Ragnhild Bjørnebekk). Dagbladet 26.11.2007.

Jamieson, Lynn (1998) *Intimacy. Personal Relationships in Modern Society*. Cambridge: Polity Press.

Juul, Jesper (1996) *Ditt kompetente barn*. Oslo: Pedagogisk forum.

Jørgensen, Per Schultz (1993) m.fl. *Risikobørn. Hvem er de – hva gjør vi?* Socialministeriet, Det Tverrministrielle Børneudvalg.

Jørgensen, Per Schultz (1999). *Familieliv – i børnefamilien*. Børn og familie i det postmoderne samfund. I (Red.) Dencik, Lars og Jørgensen, Per Schultz s. 108-131. Hans Reitzels Forlag AS, København.

Jørgensen, Tor (2000) *Sosiale skjevheter forsterkes gjennom utdanningssystemet*. Samfunnsspeilet nr. 6.

Kellerhals, Jean; Ferreira, Cristina; Perrenoud, David (2002) *Kinship Cultures and Identity Transmissions*. (Current Sociology 2002; 50; 213): SAGE Publications.

Kidd, Sue Monk (2002) *Bienes hemmelige liv*. Bazar Forlag AS, Oslo.

Kitterød, Ragni Hege (1992) *Småbarnsforeldre: Mye sammen med barna, men mer foreldreskift enn før*. Samfunnsspeilet nr. 3.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Kitterød, Ragni Hege (2002) *Utdanning og ulikhet? En diskusjon av utdanningsnivåets betydning for deling av husarbeid blant småbarnsforeldre*. Sosiologisk tidsskrift. Vol.10. Side 179-208.

Korsnes, Olav; Andersen, Heine og Brante, Thomas (Red.) (1997) *Sosiologisk leksikon*. Universitetsforlaget AS.

Kvande, Elin og Bente Rasmussen (2007) *Arbeidslivets klemmer. Paradokser i det nye arbeidslivet*. Bergen: Fagbokforlaget.

Lareau, Anette (2000) *Social Class and the Daily Lives of Children – A study from the United States*. *Childhood* 7:155-171.

Lareau, Annette (2003) *Unequal childhoods: Class, race, and family life*. Berkley: University of California Press.

Lawler, Steph (2000) *Mothering the Self. Mothers, daughters, subjects*. Routledge.

Leira, Arnlaug (2005). *Familier og velferdsstat. Familieendring og politisk reform i 1990-åra*. Kap. 10) i *Det norske samfunn*, Ivar Frønes og Lise Kjølørød (red.). Gyldendal Akademisk.

Levin, Irene (2001) *Barns perspektiv på skilsmisse – Ett eller flere fenomen?* Kari Moxnes, Inge Kvaran, Hjørdis Kaul og Irene Levin (red.). "Skilsmissens mange ansikter – om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse". Høgskoleforlaget. Haraldsand.

Lindseth, Odd Helge (1998) *De fleste vil ha lydige, veloppdragne og ansvarsfulle barn*. Samfunnsspeilet nr. 1.

Lindseth, Odd Helge (1999) *Debatt: Barneoppdragelse*. Samfunnsspeilet nr. 1.

Gjendanning eller endring?
Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Maciones, John J. og Ken Plummer (1997) *Sociology. A global introduction*.
Prentice Hall Inc. Martins the Printers.

Merton, Robert K. (1976) *The Unanticipated Consequences of Social Action*. I *Sociological Ambivalence and Other Essays*. Free Press.

Mitchell, Wendy og Eileen Green (2002). *I Don't Know What I'd do Without Our Mam. Motherhood, Identity and Support Networks*. *Sociological Review*, 50:1-22.

Mossige, Svein og Kari Stefansen (Red) (2007): *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporтерingsstudie blant avgangselever i videregående skole*. NOVA Rapport 20/07. Oslo: NOVA.

Moxnes, Kari (1981) *Når kvinner vil skilles*. Pax Forlag.

Nelson, Margaret K., Rebecca Schutz (2007). *Day Care Differences and the Reproduction of Social Class*. *Journal of Contemporary Ethnography*. Vol. 36, Number 3. 281-317.

NESH (1994) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora*. Den Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsfag og humaniora, Oslo.

Nielsen, Harriet Bjerrum og Monica Rudberg (1989) *Historien om jenter og gutter. Kjønnssosialisering i et utviklingspsykotisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.

NSD (2007) Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste *Personvernombudet for forskning*: [URL:http://www.nsd.no/personvern](http://www.nsd.no/personvern) (Lesedato 14.05.07).

Repstad, Pål (1993) *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Rutter, Michael (2000) *Resilience reconsidered: Conceptual considerations, empirical findings and policy implications*. I: Shonkoff, J.P. og Meisels, S.J. (Red.) *Handbook of early childhood intervention*. Cambridge University Press.

Gjendanning eller endring?
Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Savage, Mike (2000) *Class Analyses and Social Transformations*.

Open University press, Buckingham.

Silverman, David (2006) *Interpreting Qualitative Data*. Third Edition. Sage Publications Ltd.

Skard, Torild og Wetlesen, Tone Schou (2008) *Kjønnsrettferdig?* Dagsavisen. 27.02.08.

Skeggs, Beverley (1997) *Formations of Class and Gender: Becoming Respectable*.

London: Sage.

Skilbrei, May-Len (2003) *Dette er jo bare en husmorjobb. Ufaglærte kvinner i arbeidslivet*.

Oslo: NOVA.

Skilbrei, May-Len (2004) *Mine, dine og våre saker: Likestillingspolitikk for viderekomne*.

Kvinneforskning 3: 76-92.

Skre, Arnhild (1991) *Dagmammaer i dagslys*. Det Norske Samlaget, Oslo.

Solsvik, Anne (2004). "Likeverd i barneoppdragelsen" i Frønes, Ivar & Wetlesen, Tone

Schou (Red. 2004): *Dialog, selv og samfunn*. Abstrakt Forlag AS.

SSB (2008) Statistisk sentralbyrå: *Arbeidskraft*

[URL:http://www.ssb.no/histstat/tabeller/9-9-10t.txt](http://www.ssb.no/histstat/tabeller/9-9-10t.txt)

[URL:http://www.ssb.no/histstat/tabeller/9-9-12t.txt](http://www.ssb.no/histstat/tabeller/9-9-12t.txt)

[URL:http://www.ssb.no/histstat/tabeller/9-9-14t.txt](http://www.ssb.no/histstat/tabeller/9-9-14t.txt)

(Lesedato 01.06.08).

Stefansen, Kari (2007) *Familiens rolle i reproduksjonen av ulikhet. Kunnskapsbidrag fra kvalitative studier av foreldreskap*. Sosiologisk Tidsskrift. Årgang 15, nr 3.

Universitetsforlaget.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Søgaard, Ulla (2002) *Mønsterbrud – Teorier, forskning og eksempler*.

Billesø & Baltzer Forlagene.

Thagaard, Tove (1998). *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thommessen, Bjørn & Jon Wetlesen (2000) *Etisk tenkning – En historisk og systematisk innføring*. Gyldendal Akademisk, Oslo.

Thuen, Harald og Hilchen Sommerschild (1997) *Foreldre – til barns beste: Om barneoppdragelse før og nå*. Oslo: Pedagogisk forum.

Vincent, Carol & Ball, Stephen J. (2006): *Childcare, Choice and Class Practices. Middle-class parents and their children*. Oxon: Routedge.

Waal, Helge (1985): *Straff som virkemiddel i barnevernet og behandlingsapparatet*. I Per Egil Mjaavatn (Red): "Barn og straff". NAVFs Senter for barneforskning. Rapport nr.6. Trondheim.

Weber, Max (1997) *Makt og byråkrati*. Werner Sjøderstrøm OY, Porvoo

Wetlesen, Tone Schou (2000) *Å gi videre. Kultur og oppdragelse i familien*. Bergen: Fagbokforlaget.

Wetlesen, Tone Schou (2004): *Foreldreveiledning – ekspertdominans eller dialogisk samhandling?* I Frønes, Ivar og Wetlesen, Tone Schou (Red. 2004). *Dialog, selv og samfunn*. Abstrakt Forlag AS.

Wetlesen, Tone Schou (2008) *Balancing work and childcare. The legacy of a gender equality experiment* (Til vurdering for publisering).

Widerberg, Karin (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Wærness, Kari (1998). *De fleste nordmenn vil ha selvstendige, ikke lydige, barn.*

Samfunnsspeilet nr. 6.

Østerberg, Dag og Fredrik Engelstad (1995) *Samfunnsformasjonen. En innføring i sosiologi.*

Pax Forlag A/S, Oslo.

Antall ord i denne oppgaven er 38.551

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

**Gjendanning eller endring?
Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst**

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Vedlegg 1 - Informantutvalget

(Av hensyn til informantenes anonymitet er enkelte av opplysningene blitt noe endret, der det ikke har noe betydning for fremstillingen for øvrig).

Mads	Gift, to barn i barneskolealder. Yrkeskole samt høyere teknisk utdanning. Karriereyrke.
Vivian	Gift, to barn i barneskolealder. Videregående skole. Lønnsarbeideryrke.
Vilde	Samboer, to barn i henholdsvis barne – og ungdomsskolealder. Yrkeskole. Servicenæringen.
Marcus	Skilt, to barn i barneskolealder. Delt omsorg. Noe universitetsutdanning. Lønnsarbeideryrke.
Verena	Gift, ett barn i førskolealder. Videregående skole. Servicenæringen.
Veronica	Samboer, to barn i henholdsvis førskole – og barneskolealder. Noe høyskoleutdanning. Karriereyrke.
Martin	Skilt, to barn i førskolealder. Delt omsorg. Deltidsstudent helse – og sosialsektoren. Deltid lønnsarbeideryrke.
Vera	Samboer, to barn i førskolealder. Akademisk utdannet. Karriereyrke offentlig forvaltning.

Gjendanning eller endring?
Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Vedlegg 2 – Intervjuguiden

1. Litt om oppveksten

Hva er det første du husker fra barndommen din?

Var det noe du opplevde som særlig positivt i hverdagen?

Var det noe du opplevde som skuffende eller vanskelig?

Kan du beskrive forholdet du hadde til moren din på denne tiden?

Kan du beskrive forholdet til faren din?

Kan du beskrive forholdet til evt. søsken?

Var det noen forskjell på forholdet du hadde til mor og far? For eksempel hva dere gjorde sammen og hva dere snakket om? (Fortelle litt om tilknytning og fortrolighet).

Kan du fortelle litt om barndomshjemmet ditt, hvor/hvordan du bodde? (Leilighet, bolighus? Tettsted, bygd?).

Hva jobbet faren din med? Hvor mye jobbet han? Utdanning?

Hva jobbet moren din med? Hvor mye jobbet hun? Utdanning?

Kan du fortelle litt om familiens økonomi på denne tiden? Hvordan var det for eksempel med mat, utstyr og klær i forhold til det andre i miljøet hadde?

2. Omsorgsarrangementer som barn:

Hvilket omsorgsarrangement? (Gikk du i barnehage/park/dagmamma?).

Hvordan opplevde du det å begynne der? (Savnet du mor/far?).

Cirka hvor lenge var du i barnehage/dagmamma til daglig?

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Kan du fortelle litt om selve tidsopplevelsen? Falt tiden lang, synes du (negativ tidsopplevelse), eller var det vanskelig å løsrive seg fra leken i barnehagen (positiv tidsopplevelse)?

Hvem var det som fulgte og hentet deg?

Hvordan var det å bli fulgt til barnehagen om morgenen?

Hvordan var det å bli hentet?

3. Voksen livsfase:

Når flyttet du hjemmefra? Hvor flyttet du?

Kan du fortelle litt om hvordan du opplevde det å flytte hjemmefra?

Parforholdet: Hvordan har dere det som par?

Hvordan er fordelingen av arbeid og oppgaver ute og hjemme? Har du noen tanker rundt denne arbeidsfordelingen?

Hvordan var arbeidsfordelingen mellom foreldrene dine?

Vet du hvordan arbeidsfordelingen mellom foreldrene til partneren din var?

4. Utdanning:

Hvilken utdanning har du?

Kan du fortelle litt om bakgrunnen for utdanningsvalg?

Kan du fortelle litt om dine foreldres betydning? Er det andre personer som har hatt betydning for valg av utdanning? (Evt. ved sosial mobilitet: Fortelle litt om forbilder?).

Hva jobber partneren din med?

Hvilken utdanning har han/hun?

Hvordan er arbeidstiden hans/hennes?

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

5. Arbeid:

Kan du fortelle litt om arbeidssituasjonen? (Hva arbeidet består i, arbeidstid og arbeidstidsorganisering?).

Hvilke ønsker har du om arbeidstid i småbarnsfasen?

Hvilke ønsker har du om arbeidstid når barna er i skolealder?

Kan du fortelle litt om forventninger/ønske om karriere?

Hvilke tanker har du om balansen arbeid og familieliv?

Hvilke tanker har du om delt arbeidstid? Dvs. at dere begge arbeider delt tid ute og deler på oppgavene i hjemmet?

Hva synes du om 6-timersdagen? Hvilken oppfatning har du om en slik ordning for deg selv og for partneren?

6. Oppdragelsesverdier:

Kan du fortelle litt om barneoppdragelsen som dine foreldre praktiserte under oppveksten din? Hva var det de la vekt på? (Fortelle litt om mors praksis og fars praksis. Likheter og forskjeller).

Hva var særlig bra med oppdragelsen, synes du?

Er det noe du synes var mindre bra med oppdragelsen?

Kan du fortelle noe om hvilken oppdragelse moren og faren din fikk da de vokste opp, dersom du vet noe om det?

Hvordan forholder du deg til bruk av belønning og straff i barneoppdragelsen?

Kan du fortelle litt om oppdragelsen du selv fikk og den oppdragelsen du velger å gi til dine egne barn? Er det noen klare likheter og/eller forskjeller her?

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Kan du fortelle litt om hvilken oppdragelse partneren din fikk?

Hvilken familiepraksis har du ønske om å føre videre? (Hvorfor/hvorfor ikke bruke oppvekstfamilien som modell for egen familiepraksis?).

(Evt.: Manglende samsvar mellom oppdragelsesverdier og oppdragelsespraksis? Synes du det er vanskelig å følge egne verdier? Hvorfor?).

Hendte det at du fikk hjelp til lekser og fritidsaktiviteter? Evt. fra hvem?

Hva har erfaringene fra oppveksthjemmet betydd for deg som person?

Hva har erfaringene fra oppveksthjemmet betydd for deg som mann/kvinne?

Hva har erfaringene fra oppveksthjemmet betydd for deg som forelder?

På hvilken måte har erfaringene fra oppveksten preget forholdet til din partner?

7. Barneomsorg for egne barn:

Hvilke ønsker og forventninger har du og partneren din til omsorgsarrangement?
(Barnehage/park/dagmamma?).

Hvilken omsorgsordning praktiserer/praktiserte dere for egne barn?

Hvordan fungerer/fungerte denne ordningen for barnet?

Hvordan tok dere ut fødselspermisjonen(e)?

Har dere ønsker eller planer om flere barn, og hvordan tenker dere å ordne dere da?
(Grunnene dere har for å ordne dere på en slik måte?).

Til slutt:

Er det noe annet du har lyst til å tilføye?

Vet du om noen andre som kan la seg intervju?

Tusen takk for at du stilte opp!

Gjendanning eller endring?

Barneoppdragelse og generasjonsoverføring i en arbeiderklassekontekst

Vedlegg 3 – Bakgrunnsopplysninger

(Informantene fylte ut dette skjemaet mot slutten av intervjuet).

Fødselsår	Din fars utdanning
Kjønn	Din fars yrke
Sivilstatus	Din mors utdanning
Utdanning	Din mors yrke
Yrke	Inntekt
Stillingsbrøk	Partners inntekt
Fødselsår 1.barn 2.barn 3.barn Andre:	Gjeld på husholdsnivå (studiegjeld pluss boliglån)
Partners utdanning	Utgifter til barnepass per måned
Partners yrke	Boligutgifter per måned
Partners stillingsbrøk	